

FOREIGN POLICY
INSTITUTE

50th Anniversary Special



ISSN 0378-3855



9 770378 385009

YAYIN KURULU - EDITORIAL BOARD

Emeritus Prof. Dr. İlter TURAN

Prof. Dr. Meliha BENLİ ALTUNIŞIK

Büyükelçi (E) Hüseyin DİRİÖZ

Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU

Prof. Dr. Birgül DEMİRTAŞ

Dr. Öğretim Üyesi Sina KISACIK

BİLİM VE DANIŞMA KURULU - SCIENTIFIC AND ADVISORY BOARD

Doç Dr. Cihan DİZDAROĞLU

Dr. Öğr. Üyesi. Ceyhun ÇİÇEKÇİ

Dr. Teoman Ertuğrul TULUN

Doç Dr. Volkan İPEK

Dr. Öğr. Üyesi. Gülriz ŞEN

BAŞ EDITÖR - EDITOR IN CHIEF

Prof. Dr. Tarık OĞUZLU

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ - MANAGING EDITOR

Doç. Dr. Ali Oğuz DİRİÖZ

DPE KOORDİNATÖRÜ - FPI COORDINATÖR

Cem Tuna AKSU

TASARIM - DESIGN

Cennet BADAS

CONTENTS

5



Ambassador (R) Hüseyin DİRİÖZ,
President Foreign Policy Institute

Dış Politika Enstitüsü'nün 50. Yılına Armağan: Türkiye'nin Dış Politikasına Kısa Bir Bakış

.....

12



Emeritus Prof. Dr. İlter TURAN, IPSA
President & Istanbul Bilgi University

İtaatkar Müttefikten Kıbrıs Başkaldırısına Kadar Türk-Amerikan İlişkileri

.....

29



Prof. Dr. Meliha BENLİ ALTUNIŞIK, Middle East
Technical University

The Middle East in the 21 st Century: Critical Junctures in Regional Politics

39



Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU, MEF
University

Türkiye-NATO İlişkilerinde Madalyonun İki Yüzü

.....

54



Associate Prof. Dr. Ali Oğuz DİRİÖZ, TOBB
University of Economics and Technology

Türkiye's Middle Corridor Strategy and Organization of Turkic States -
OTS: Cooperation Opportunities Based on Consortium Approach

.....

70



Assistant Prof. Dr. Gülriz ŞEN, TOBB
University of Economics and Technology

Türkiye-Iran Relations Amid the Gaza War: New Dynamics of
Cooperation and Rivalry

.....

90



Dr. Teoman Ertuğrul TULUN, Center for
Eurasian Studies (AVİM)

The Vital Importance of Strengthening Türkiye's Naval Forces in Resolving
Disputes in the Aegean Sea and Eastern Mediterranean

Dış Politika Enstitüsü 50. Yıl Özel Sayısı:
"Diplomasi ve Stratejide 50 Yıl: Geçmiş Dersler ve Gelecek Yönelimler
Üzerine Düşünceler"

DIŞ POLİTİKA ENSTİTÜSÜ'NÜN 50. YILINA ARMAĞAN

TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASINA KISA BİR BAKIŞ

Hüseyin DİRİÖZ¹

GİRİŞ

Değerli okuyucular. 1974 yılında kurulan ve Türkiye'nin ilk stratejik düşünce kuruluşlarından biri olarak kabul edilen Dış Politika Enstitüsü'nün (DPE) 50. Yılı vesilesiyle bu çalışmayı gerçekleştirdik. 2024'ün bu son günlerinde çevrimiçi olarak ilk hali tamamlanıp paylaşılan bu çalışmada, yarım asır içerisindeki bazı başlıca dış politika konuları ele alınmıştır. Bilhassa bu önemli dış politika konularının son 50 yıl içerisindeki değişimleri üzerinde durulmuştur. Enstitü (DPE) kurucu Başkanı Sn. Seyfi Taşhan'ın girişimleri ve vizyonu sayesinde var olan DPE'nin 50. Yılı vesilesiyle hazırlanan bu özel çalışmada kendisini de onurlandırmayı ve teşekkürü bir borç biliriz.

50 yılda dünyanın ciddi değişimlere uğramış olması, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Türkiye'nin Rusya'yla ilişkilerinin ciddi evrime uğrayarak üst düzeyde işbirliği seviyesine gelmesi zaman içerisinde önemli gelişmelerdendir. 11 Eylül sonrasında ve keza Arap Baharı ve COVID-19 Pandemi sonrası Dünya ciddi siyasi değişimlere uğramıştır.

Örneğin, Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin uzun bir geçmişi vardır. Tarih boyunca çeşitli iniş ve çıkışlar olmuş, zaman zaman birbiriyle kesişen ilgi odakları (coğrafi açıdan Kafkaslar, Balkanlar, Orta Asya, Orta Doğu, Karadeniz, Doğu Akdeniz veya enerji alımı gibi) ilişkileri önemli kılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş dönemindeki dünya düzeninde mevcut olan Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyetler Birliği ilişkilerinin dinamikleri, 50 yıl içerisinde ciddi biçimde değişmiştir.

[1] E.Büyükelçi, Dış Politika Enstitüsü Başkanı.

Dolayısıyla, İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye-Rusya ilişkilerindeki, tehdit unsuru olarak görülen gelişmeler sonucunda Türkiye, NATO üyesi olmuştur. 1952’de NATO üyesi olan Türkiye’nin Sovyetler Birliği’yle ilişkileri 1960’ların ortalarından itibaren gelişmeye başlamış ve diğer birçok müttefik ülkeye kıyasla, daha ileri düzeylere ulaşmıştır. Bununla birlikte, Soğuk Savaş sonrası dönemde, önce Sovyetler Birliği’yle ve daha sonra Rusya Federasyonu ile ikili ilişkilerin gelişmesi, Türkiye’nin NATO üyeliğinin sorgulanmasına yol açmayacak şekilde sağlam bir temele dayanarak gerçekleşmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesiyle, Özal’lı yıllarda Türk ekonomisinin, ihracatçıların ve özellikle inşaat sektörünün giderek dışa yönelmesi, bu temeli daha da güçlendirmiştir.

Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen, belirli konularda iki ülke arasında görüş ayrılıkları halen mevcuttur. Bu farklı yaklaşımların en güncel örnekleri belki de Suriye’de, Ukrayna’da görülmektedir. Bu çerçevede, politikalardaki farklılıklar, Libya’da, Kafkaslarda ve Doğu Akdeniz’de görülmüştür. Bununla birlikte, bu görüş ayrılıklarını kendi çerçevesi içinde ve ilişkilerin genelini etkilemeyecek düzeyde tutmayı iki ülke de başaramıştır. Özellikle son dönemde Rusya – Ukrayna arasında, Türkiye dengeli tutum izlemiştir. Dengeli ve yapıcı tutumu genel olarak takdir kazanmış, ancak bu bir stratejik taraf değiştirme veya tarafsızlığa kayma şeklinde gerçekleşmemiştir.

Benzer önemli dış politika meselelerini ele alan akademisyenler, 50. Yıl Özel çalışması kapsamında hem güncel meseleleri, hem de zaman içerisindeki değişimi kaleme almışlardır.

Prof. Dr. İlter Turan, “İtaatkar Müttefikten Kıbrıs Başkaldırısına kadar Türk-Amerikan İlişkileri” başlıklı yazısında, Türk – Amerikan ilişkilerinde önemli ayrışmalardan birisi olan Kıbrıs meselesine de değinmiştir.

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık “The Middle East in the 21st Century: Critical Junctures in Regional Politics (21. yy’ da Ortadoğu: Bölge Politikalarında Kritik Kesişmeler)” başlıklı yazısında Türkiye’nin güncel Ortadoğu politikalarını ele almıştır.

Prof. Dr. Mustafa Kibaroglu, “Türkiye-NATO İlişkilerinde Madalyonun İki Yüzü” başlıklı yazısında, Türkiye’nin NATO içerisindeki konumu ve üye ülkeleriyle ilişkilerinin zaman içerisindeki değişimini, mesela gayri nizami sınamalar gibi değişimleri analiz etmiştir.

Dr. Gülriz Şen, “Türkiye-Iran Relations Amid the Gaza War: New Dynamics of Cooperation and Rivalry (Gazze Savaşı esnasında Türkiye – İran İlişkileri; Rekabet ve İşbirliği’nin Yeni Dinamikleri)” başlıklı yazısında Türkiye ve İran ilişkilerine odaklanmıştır. Ortadoğu’daki önemli bir mesele olan Gazze Savaşı özelinde bu iki komşu ülkenin ilişkilerini ele almıştır.

Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, “The Vital Importance Of Strengthening Türkiye's Naval Forces In Resolving Disputes In The Aegean Sea and Eastern Mediterranean (Ege Denizi ve Doğu Akdeniz'deki Uyuşmazlıkların Çözümünde Türkiye'nin Deniz Kuvvetlerinin Güçlendirilmesinin Hayati Önemi)” başlıklı çalışmada Ege ve Doğu Akdeniz meselelerine değinmiştir. Bu bağlamda, Türk Silahlı Kuvvetlerin ve bilhassa donanmanın rolünü irdelemiştir.

Son olarak Doç. Dr. Ali Oğuz Diriöz, “Türkiye’s Middle Corridor Strategy and Organization of Turkic States - OTS: Cooperation Opportunities Based on Consortium Approach (Türkiye'nin Orta Koridor Stratejisi ve Türk Devletleri Teşkilatı – TDT: Konsorsiyum Yaklaşımına Dayalı İş Birliği Fırsatları)” yazısında, politik – ekonomi bağlamında Orta Koridor projesi ışığında Asya ve Orta Asya’ya değinmiştir.

Dış Politika Enstitüsü'nün 50. yıl dönümünü kutladığımız bu özel çalışmada, geçtiğimiz on yıllarda uluslararası ilişkilerde yaşanan önemli gelişmeleri ve küresel diplomasi ve stratejinin evrimini ele almaya çalıştık. Katkıda bulunan Uluslararası İlişkiler ve dış politika alanında uzman akademisyenlere ve uzmanlara bu özverili çalışmalarından dolayı teşekkür ederiz. Çalışmamızın ufak da olsa Türk Dış Politikası'yla ve diplomasiyle ilgili çalışmaların çalışmaları ileri taşınmasına katkıda bulunmasını temenni ediyoruz.

Çalışmanın Çevrim İçi İlk Taslağı 31 Aralık 2024'de Enstitü İnternet Sitesinde Paylaşılmış olmakla birlikte, önümüzdeki süreçte gerekli bazı düzeltme ve güncellemeler yapılabilir.



Foreign Policy Institute 50th Anniversary Special Issue:

"50 Years of Diplomacy and Strategy: Reflections on Past Lessons and Future Directions"

FOR THE 50TH ANNIVERSARY OF THE FOREIGN POLICY INSTITUTE

A BRIEF OVERVIEW OF TÜRKİYE'S FOREIGN POLICY

Hüseyin DİRİÖZ¹

INTRODUCTION

Dear readers. We have conducted this collaboration, on the occasion of the 50th anniversary of the Foreign Policy Institute (Dış Politika Enstitüsü – DPE), which was founded in 1974. DPE is considered one of Turkey's first strategic research centers; i.e. think tanks. In this study, the first version of which was completed and shared online in these last days of 2024, some of the major foreign policy issues over the past half century have been addressed. In particular, the changes in major foreign policy issues over the last 50 years have also been taken up. We would like to honor and thank the Institute (DPE) Founding President Mr. Seyfi Taşhan in this special study prepared on the occasion of the 50th anniversary of the DPE, which came into being thanks to his initiatives and vision.

The world has undergone serious changes in 50 years. The ending of the Cold War, and the serious evolution of Türkiye's relations with Russia as well as the high level of cooperation are important developments over time. The world has undergone serious political changes after September 11, the Arab Spring and the COVID-19 Pandemic.

For example, the relations between Turkey and Russia have a long history. They have had various ups and downs throughout history, and sometimes intersecting centers of interest (such as the Caucasus, the Balkans, Central Asia, the Middle East, the Black Sea, the Eastern Mediterranean or energy purchases) have made the relations important. In the world order during the 50 years of Cold War after World War II, the dynamics of relations between the Republic of Türkiye and Soviet Union have changed significantly.

[1] R. Ambassador, President Foreign Policy Institute.

Therefore, Türkiye-Russia relations after the Second World War were perceived in the context of a potential threat and Türkiye became a NATO member in 1952. Türkiye's relations with the Soviet Union, which, began to develop from the mid-1960s and reached more advanced levels compared to many other allied countries. In the post-Cold War period, bilateral relations first with the Soviet Union and then with the Russian Federation were based on a solid foundation. With the end of the Cold War, the Turkish economy, exporters and especially the construction sector increasingly turned outward during the Özal years, further strengthening this foundation. Despite all these positive developments, there are still differences of opinion between the two countries on certain issues. Perhaps the most recent examples of these different approaches are seen in Syria and Ukraine. Within this framework, differences in policies have been seen in Libya, the Caucasus and the Eastern Mediterranean. However, both countries have managed to keep these differences within their own framework and at a level that will not affect the overall relations. Especially in the recent period, Türkiye has followed a balanced stance between Russia and Ukraine. Its balanced and constructive stance has been generally appreciated, but this is not a strategic changing of sides or a shift to neutrality.

Academics who have addressed similar important foreign policy issues have written about both current issues and changes over time, within the scope of the 50th Year Special Study.

Prof. Dr. İlter Turan, in his article titled “Turkish-American Relations from the Obedient Ally to the Cyprus Uprising”, also touched upon the Cyprus issue, one of the important divisions in Turkish-American relations.

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık, in her article titled “The Middle East in the 21st Century: Critical Junctures in Regional Politics”, addressed Turkey’s current Middle East policies.

Prof. Dr. Mustafa Kibaroglu, in his article titled “Two Sides of the Coin in Turkey-NATO Relations”, analyzed the changes in Türkiye’s position within NATO and its relations with its member countries over time, such as irregular challenges.

Dr. Gülriz Şen, in her article titled “Turkey-Iran Relations Amid the Gaza War: New Dynamics of Cooperation and Rivalry”, focused on Türkiye-Iran relations. She addressed the relations between these two neighboring countries, particularly in the Gaza War, which is an important issue in the Middle East.

Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, in his article titled “The Vital Importance Of Strengthening Türkiye’s Naval Forces In Resolving Disputes In The Aegean Sea And Eastern Mediterranean”, touched upon the issues of the Aegean and Eastern Mediterranean. In this context, he examined the role of the Turkish Armed Forces and especially the navy.

Finally, Assoc. Prof. Ali Oğuz Diriöz, “Türkiye’s Middle Corridor Strategy and Organization of Turkic In his article “TDT: Collaboration Opportunities Based on Consortium Approach”, he touched upon Asia and Central Asia in the context of politics and economy in the light of the Middle Corridor project.

In this special collaboration, which celebrates the 50th anniversary of the Foreign Policy Institute, we tried to address the important developments in international relations in the past decades and the evolution of global diplomacy and strategy. We would like to thank the academicians and experts in the field of international relations and foreign policy who contributed for their devoted work. We hope that our study will always contribute, even if small, to the advancement of studies related to Turkish Foreign Policy and diplomacy.

Although the First Draft of the Study was shared on-line on the Institute's Website on December 31, 2024, some necessary corrections and updates may be made in the coming period.



İTAATKAR MÜTTEFİKTEN KIBRIS BAŞKALDIRISINA KADAR TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİ

İlter TURAN

GİRİŞ

Siyasi tarih kitaplarında Türk-Amerikan ilişkilerinin geçmişine baktığınız zaman bunların on sekizinci yüzyıla kadar uzandığını görebilirsiniz. Ancak, bu ilişkiler ticaret gibi dar alanlarla sınırlı kalmıştır. Bilindiği gibi, Birleşik Devletler kuruluşundan itibaren dış siyasetinde Avrupa'dan uzak durmayı tercih etmiş, infırat ya da izolasyon diye adlandırılan mesafesini koruma siyaseti izlemiştir. Bu çerçevede Birinci Dünya Savaşı'na katılmasının Türkiye'yi de yakından ilgilendiren ilk köklü değişim olduğu düşünülebilir. Nitekim, bu açılışa örnek olarak Amerikan yönetimi, Wilson'un halkların kaderini belirlemesi ilkesinden yola çıkarak Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması sonucu bir Ermenistan kurulmasına yakın ilgi göstermiştir. Keza, savaş sonrası galip devletlerin mandater yapılar oluşturacağı düşüncesi yaygınlaşınca, bazı düşünce çevreleri tarafından Osmanlı'nın elinde kalan küçük devletin Amerikan mandası olması ileri sürülmüşse de, fikir ne Türkler arasında ne de Amerikan yönetimi katında fazla ilgi uyandırmıştır. Zaten kısa süre sonra Amerika tekrar kendi kabuğuna çekilmiş, Avrupa siyasetinden uzak durma prensibine geri dönmüştür ta ki, İkinci Dünya Savaşını Batı Avrupa ülkelerinin kendi başlarına kazanamayacağı belli oluncaya kadar. İkinci Savaş sonrası Birleşik Devletler bu defa infırat siyasetini terk etmiş ve Batı dünyasının liderliğini üstlenmiştir.

Bu yazımızda kutuplaşma kavramına odaklanarak Türkiye'nin savaş sonrası Birleşik Devletler ile yakınlaşmasını, Türkiye'nin Batı ülkeler grubuna katılmasını inceleyeceğiz. Bilindiği gibi, Türk-Amerikan ilişkileri zaman içinde iniş-çıkışlar sergileyen bir çizgi izlemiştir. İlişkilerin seyrini kutuplaşma dinamiği çerçevesinde açıklamaya çalışacağız. Amacımız, kutuplaşma odaklı kavramsal ve kuramsal bir çerçeve oluşturarak, ilişkileri o çerçeveyi sınamak, bir kutup üyesi olmanın bir ülkenin dış siyaseti üzerinde koyduğu kısıtlamaların sınırını belirlemek için kullanmaktır.

Mevcut bilgilerin kullanılması bu hedef için yeterli olacaktır. Dolayısıyla, karşınızda yeni bilgileri bulup çıkaran, bunları dipnotlarıyla destekleyen orijinal bir araştırma değil, bilinenleri kuramsal bir çerçeveye yerleştirmeye çalışan bir deneme bulacaksınız.

AMERİKA’NIN BATI’NIN LİDERLİĞİNE YÜKSELİŞİ

Biraz önce ifade ettiğimiz gibi, Amerika’nın Avrupa’ya tekrar dönüşü İkinci Dünya Savaşı sırasında olmuş, Avrupa demokrasilerinin kendi başlarına Almanya ile mücadele edemeyecekleri düşüncesinden kaynaklanmıştır. Tarihin garip tecellisi, Birleşik Devletler Almanya’ya karşı Sovyetler ile birlikte mücadele etmiş, fakat Almanya’nın yenilmesinden sonra, Amerika’nın başlıca rakibi Sovyetler olmuştur. Bu iki devlet etrafında iki kutuplu bir dünya oluşmuştur. Sovyetler, Alman işgalinden kurtardıkları Doğu Avrupa ülkelerinde kendi savunduğu düzene uygun ve kendisine bağlı rejimler kurmaya yönelmiş, buna karşılık Birleşik Devletler de kendisinin kurtarılmasına katkıda bulunduğu ülkelerde rekabetçi siyasetin ve piyasa ekonomisinin egemen olduğu, tercihan demokratik bir düzeni koruyacak bir yapıyı korumaya ve geliştirmeye çalışmıştır.

Böylece, karşımıza bilahare iki kutuplu diye nitelediğimiz iki bloktan oluşan bir dünya çıkıyor. Kuramsal düzeyde Sovyet bloku özel mülkiyetin olmadığı, işçi sınıfının çıkarlarının yönlendirdiği, bu çıkarları temsil eden tek partinin egemen olduğu, ağır sanayileşmenin ön plana alındığı, zamanla üyelerin birbiriyle iktisaden bütünleşeceği, savunma ortaklığının da esas olacağı bir yapıya sahipti. Amerikan önderliğindeki kutupta ise özel mülkiyet esas olacak, devlet iktisadi faaliyeti kolaylaştırıcı ve denetleyici bir rol üstlenebilirse de, iktisadi faaliyet esas itibarıyla özel sektör tarafından yürütülecekti. Ülkelerde siyasi rekabet hüküm sürecek, ülkeyi kimin yöneteceği siyasi partilerin rekabet ettiği seçimler sonucuna göre belirlenecekti. Sovyetlerin ve Amerika’nın başını çektiği ülkeler arasında ilişkiler her bakımdan sınırlıydı. İki kutup farklı fikirler üzerine inşa edilmiş iki ayrı dünyayı temsil ediyordu.

Sovyetler ve Amerika etrafında gruplaşan ülkelerin kutuplaşması, bu iki ülkenin Avrupa'da kurdukları düzenin askeri bakımdan birbiri için karşılıklı tehlike arzettiği düşüncesine paralel bir gelişme göstermiştir. Sovyetlerin işgal ettikleri ülkelere çekilmeyip, çeşitli tertiplerle o ülkelerde Sovyet benzeri rejimler kurmaları, Almanya'nın bölünmesini ve Doğusunda kendilerine uygun bir rejim kurulmasını desteklemeleri, Batı Avrupa'da, Sovyetlerin Batı'ya doğru ilerleyip, aynı sistemi oralara da yerleştirmek istedikleri endişesi yarattı. Sovyetler ise Batı'nın kendilerini geriye doğru itmek istediğini düşünüyordu. Bu emelleri engellemek amacıyla önce Batı ülkeleri Amerika'nın önderliğinde NATO şemsiyesi altında bir araya geldiler. Kısa bir süre sonra, Batı'nın Sovyet Bloğunun çözülmesini amaçladığını düşünen Sovyetler de Varşova Paktı çerçevesinde benzer bir teşkilatlanmaya giderek bloklaşmayı sağlamlaştırdılar.

Savaşta galip çıkmış olsalar da, Batı Avrupa ülkeleri ağır kayıplar vermişler, büyük yıkıma uğramışlar ve tükenmişlerdi. Buna karşılık, Amerika Birleşik Devletleri savaş sayesinde Büyük İktisadi buhranın son etkilerinden sıyrılmış, ekonomisi canlanmıştı. Savaş askeri bakımdan da ilerlemesine imkan sağlamış, özellikle savaşın sonuna doğru atom bombasını geliştirerek güçlü bir silah elde etmişti. Savaşın tahribatını gidermek isteyen ve etkin nükleer silahlara sahip olmayan Batı Avrupa ülkeleri, Kıta'yı savunma sorumluluğunu NATO bayrağı altında Amerika'ya devrettiler. Böylece Amerikanın lideri olduğu Batı kutbu teşekkül etmiş oldu. Sovyetler de NATO'ya cevaben kendi egemen oldukları bölgeleri korumayı öngören Varşova Paktını kurup, üye ülkelerin savunmasında temel sorumluluğu üstlenince, Doğu kutbu da rakip olarak bu yapılaşmadaki yerini aldı.

Bir Avrupa olgusu olmakla beraber, iki kutup dünya çapında rekabet ettiği için iki kutupluluk kısa sürede bir dünya sistemi niteliğini kazandı. İlk dönemlerinde sert rekabetle nitelenebilecek kutuplararası ilişkiler zaman içinde istikrara kavuştu, yumuşadı, karşılıklı güven güçlendi. Rekabet daha ziyade Avrupa dışındaki alanlara kaydı. Avrupa'da kutuplararası bir savaş çıkmayacağına kesin gözüyle bakılmağa başlandı. Varşova Paktı'nın hiç beklenmedik bir zamanda ve şekilde sona ermesi ve Sovyetlerin dağılması ile çift kutuplu dünya da sona erdi.

KUTUPLAŞMA VE DIŞ POLİTİKA

Türk-Amerikan ilişkilerine dönmeden önce, kutuplaşmanın kutup içinde yer alan ülkelerin dış politikası açısından taşıdığı anlamı ve doğurduğu sonuçları gözden geçirmek, ülkelerin davranışlarını yorumlamak açısından faydalı olacaktır. Burada savaş sonrası yürürlüğe giren kutuplaşma olgusunu çözümlmek için görgül bir yöntem izleyeceğiz. İncelediğimiz dönemde yürürlükte olan çift kutuplu sistemde her kutbun bir lideri bulunuyordu. Kutbun lideri diğer üyelerin sahip olmadığı ve diğer kutbun saldırılarına karşı tüm kutup mensuplarını koruyabilecek bir güce sahipti. Başka türlü ifade edecek olursak, kutbun üyeleri diğer kutbun kendileri için oluşturduğu tehlikeyi savuşturmak için kutup liderinin korumasına muhtaçtı. Bu koruma bir yandan kutup liderinin kendi imkanlarını kullanması, öbür yandan diğer üyelerin saldırıya uğrayan üyenin yardımına koşmalarını planlamak, örgütlemek ve sağlamak şeklinde gerçekleşmekteydi.

Kutup lideri, kutbun savunmasını kendi genel dış siyasetinin bir boyutu olarak görüyordu. Doğal olarak beklentisi, kutbun diğer üyelerinin kendisinin geliştirdiği savunma ve daha da genel olarak siyaset tasavvurlarına uygun hareket etmeleri, böylece kutbun hasma karşı güçlü bir dayanışma göstermesiydi. Buna karşılık, kutbun diğer üyelerinden her biri bağımsız, kendi dış siyaset hedefleri, özlemleri ve sorunları olan ülkeler olduğundan, tam bir uyum sağlanamayacağı gibi, bazen güçlü uyumsuzluklar ortaya çıkabiliyordu. Kutup liderinin üzerinde özel hassasiyetle durduğu konu, bir başka üyenin eylemleri sonucu, kendisini de hasım kutupla bir mücadele içine çekilmemesiydi. Kutup lideri, çatışma başlatma yetkisinin sadece kendi rızası ile başvurulabilecek bir yol olarak kalması konusunda ısrarlıydı. Bu durumun belki en canlı örneği, 1956 yılında Fransa ve İngiltere'nin Nasır hükümetinin Süveyş Kanalı'nı devletleştirmesi karşısında Mısır'ı işgal etmeleridir. Böyle bir eyleme karşı Sovyetlerin cevap vereceği endişesini taşıyan Birleşik Devletler iki ülkenin derhal işgali sonlandırmalarını istemiş, Fransa ve İngiltere sert Amerikan uyarıları karşısında savaşı sonlandırmak dışında bir çare bulamamışlardır.

Bir üye, savunması için kendini kutup liderinin desteğine ne kadar bağımlı hissediyorsa, kutup liderinin bekleyiş ve taleplerine o oranda daha itaatkar davranmak zorundaydı. Başka bir ifade ile, kutbun her üyesi kutup liderinin izlediği siyasalarla aynı derece uyumlu davranmayabilirdi. Bu kutbun savunma desteğine ne derecede muhtaç olduğuna bağlıydı. NATO özelinde Fransa'nın ve Almanya'nın tutumları söylemek istediğimize iyi bir örnek teşkil etmektedir. Varşova Paktı güçlerinin NATO'ya karşı girişebileceği kara harekatının ilk yöneleceği ülke Varşova Paktı üyesi Polonya ile komşu olan Almanya idi. Dolayısıyla, Batı Almanya NATO'nun koruyucu şemsiyesine ilk dakikadan itibaren muhtaçtı. Savunmanın kilidi Birleşik Devletler olduğundan, saldırı endişesi yoğun olan Batı Almanya'nın Amerika'nın savunma planlarına ve genel dış siyaset çizgisine daha uyumlu davranması doğaldı. Buna karşılık, Fransa sınırda değildi ve Almanya tarafından zaten korunuyordu. Şayet bir Varşova Paktı saldırısı Almanya tarafından önlenemezse, belki de zaten Fransa'nın yapacağı fazla birşey kalmadığı düşünülüyordu. Şayet saldırı Atlantik tarafından gelecek olursa, saldırıyı ilk karşılayacak ülkeler olarak İngiltere ve Portekiz vardı. Bu durumda, Fransa, Birleşik Devletlerin liderliğini kabulde Almanya ve İngiltere'den farklı olarak oldukça isteksizdi. Nitekim, 1966 yılında ittifakın askeri kanadından çekildiğini dahi ilan etti. Almanya'nın böyle davranması tahayyül dahi edilemezdi.

Doğal olarak, ne kadar çok üye kendini tehlikede hisseder ve kutup liderine itaat etmek zorunluluğunu hissederse, kutbun iç dayanışması o kadar güçlü olacaktır. Bazı ülkelerin diğerlerine nazaran kutup lideriyle daha uyumlu dış siyaset izleme zorunluluğunu duyacaklarını yukarda ifade ettik. Fakat, bunun dışında da, zaman içinde ülkelerin kutup liderine karşı durumlarında değişimler olabilir. Nasıl? İlkin, kutup üyelerinin karşı karşıya bulundukları tehlikenin azaldığını değerlendirmeleri mümkündür. Nitekim, iki kutup arasındaki ilişkiler istikrar kazandıkça, hatta yumuşama başlayıp aralarından silahlı mücadele olasılığı giderek azaldıkça, üyeler kutup liderine uyma baskısının azaldığını ya da lidere uyma gereğinin zayıfladığını düşünebilirler ve düşünebildiler. Örneğin, Batı veya Federal Almanya'nın Doğu ya da Demokratik Alman Cumhuriyeti ile ilişkilerinin geliştirmeye yönelmesi, bir oranda böyle bir duruma işaret etmektedir.

İkinci olarak, bir üyede dünyayı farklı algılayan ve kutup liderinin tercihlerini dikkate almayacak bir hükümet göreve gelebilir. Her ne kadar, bu çok istisnai bir durum gibi gözükse de, İzlanda'da 1950li yılların sonunda bir ara NATO karşıtı Komünist Partisi'nin iktidar olabileceği ve ittifakın bilgilerini Sovyetlere dahi aktarabileceği endişe konusu olmuştu. Bilindiği gibi, aynı endişe İtalya'da da duyulmuş, NATO İtalyan Komünist Partisi'nin ulusal düzeyde iktidara gelmesini engellemek için muhtelif tertiplere başvurmuştur. Üçüncü olarak, kutup üyesi bir ülke vazgeçilmez gördüğü bir çıkarını korumak için kutup liderinin sözünden çıkabilir ki, bunun örneğini daha sonraki tartışmamızda Kıbrıs üzerinden vereceğiz.

Buraya kadar yürüttüğümüz ve bilahare yararlanacağımız çözümlemenin ana noktalarını özetleyelim:

1. Bir kutbun üyeleri kutup liderine kutbun karşılaştıkları tehlikeyi algılama düzeyine göre itaat ederler veya uyum gösterirler.
2. Tehlikenin azalması veya zayıflaması, kutbun liderine itaat etme veya uyma temayülünü zayıflatır.
3. Bir kutup üyesi hayati gördüğü bir çıkarı karşısında kutup liderine itaat etmeyi veya uymayı ikinci plana atabilir.

KUTBA BAĞIMLILIK NEDENİYLE DİĞER ULUSAL ENDİŞELERİN İKİNCİ PLANA ATILMASI

Soğuk Savaşın ilk döneminde Türkiye'nin yoğun bir Sovyet baskısı hissettiğini biliyoruz. Savaş sona ererken Sovyetler ülkemizle 1925 yılında imzaladıkları Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşmasını uzatmak için Boğazlar'ın Montrö'de belirlenen statüsünün Sovyetlerin isteklerine uygun biçimde değiştirilmesini ve Türkiye'nin Doğu sınırında ayarlar yapılarak bazı bölgelerin Sovyetlere terk edilmesini istiyorlardı. Türkiye istekleri korku ve endişe ile karşılamış ve bunları Batı Bloku ile bütünleşerek durdurmak istemişti. Ancak Türkiye'nin bu stratejik hedefi yanında sanıyorum başka bekleyişleri de vardı. Bir kere, İkinci Dünya Savaşı'na girerken elindeki silahlar Birinci Dünya Savaşından kalmaydı ve İkinci Savaş sırasında silah stokunun pek azını yenileyebilmişti.

Dolayısıyla, kuracağı yeni ittifak bağları vasıtasıyla ordusunun silahlarını yenilemek istiyordu. İkinci olarak ise, savaştan sonra ulusal ekonominin gelişmesi isteniyor ve bunun için dış desteğe ihtiyaç olacağı biliniyordu. İthal ikamesi biçiminde tasarlanan sanayileşme hamlesini diğer müttefiklerin destekleyeceği ümit ediliyordu. Özetle, Türkiye iltihak ettiği kutbun çok yönlü desteğine muhtaçtı ve kendisinin ittifak savunmasına yapacağı katkı karşılığında bu desteğin verilmesini bekliyordu. Bu bekleyişin sonucu olarak da, kutup liderinin yaklaşımlarına, bunlar ülkenin kendi dış siyaset tasavvurları ile çelişse bile karşı çıkamadı. 1974 Kıbrıs Barış Harekatına kadar ülkemiz, her zaman kendi çıkarları bakımından uygun bulmasa da, kutbun liderinin, yani Birleşik Devletlerin siyasi tercihlerine uygun davranmak mecburiyetini hissetmiş, istediklerini ancak bu yoldan gerçekleştirebileceğini düşünmüştür.

Çıkarlar ne kadar yaklaşırsa da, bir ittifak ilişkileri içinde her zaman irili, ufaklı geçimsizlikler olabilmektedir. Örneğin, 1950'li yılların sonunda Türkiye'de görevli Amerikan askeri personelinin yargılanması konusunda, Türk kamuoyunu bir hayli kızdıran bir ihtilaf çıkmıştır. Aslında Amerikalı personelin görevleri başında işledikleri suçlardan dolayı Amerikan askeri yargısına tabi olacakları konusunda bir anlaşmaya varılmıştı. Görev dışında işlenecek suçlarda ise Türk mahkemeleri yetkiliydi. Bir olayda Amerikalılar görev dışında suç işleyen personeli de görevde imiş gibi göstererek Türk yargısından kaçırmakla suçlandı. Suçlamalar haklıydı. İçkili personel serbest zamanında kaza yapmış, ölüme neden olmuştu. Ancak, ilişkilerin zedelenmemesi açısından, hükümet konu üzerinde fazla durmamayı uygun buldu.

1952-1974 döneminde stratejik nitelikte uyumsuzluklar da söz konusu oldu ve bunların karşısında Türkiye kutbun liderinin genel tutumunu kabullenmek mecburiyetini hissetti. Şimdi bunlara bakalım. İlk ciddi sorun, çok yüksekten uçarak Sovyetlerin askeri tesislerinin resmini çeken fakat Sovyetlerin bir süre vuracak teknolojiye sahip olmadıkları bir U-2 uçağının nihayet 1960 yılı Mayısında vurulması ve paraşütle atlayan pilotu Francis Gary Powers'ın yakalanması ile ilgiliydi. Her ne kadar düşürülen uçak Pakistan'dan kalkmış ve Norveç'e gidiyor olsa da, esas üssü Adana, İncirlik'ti. Uçak oradan kalkarak Pakistan'a gitmiş,

sonra tekrar havalanarak Sovyetler Birliği'ni geçmeğe başlamıştı. Operasyon Türkiye'yi de kapsadığından, ülkemiz de Sovyetlerin hışmına uğrayabilirdi. Buna karşılık, kutup lideri Birleşik Devletler yaptığı işlerden ülkemizi ne haberdar etmiş, ne de izin istemişti. Yine de, Soğuk Savaş'ın olanca yoğunluğuyla devam ettiği bu yıllarda, Türkiye sesini çıkarmamayı ve savunmasını temin eden müttefikleriyle aleni bir geçimsizliğe düşmemeyi tercih etti.

İkinci önemli sorun Küba Krizi sırasında meydana geldi. Hatırlanabileceği gibi, 1959 sonunda Fidel Kastro'nun öncülüğündeki güçler diktatör Fulgencio Batista rejimini yıkmış, ülkede sosyalist bir rejim kurmaya yönelmişti. Bu gelişme Amerika'yı zaten rahatsız etmişti ama 1962 yılı sonlarında Sovyetlerin Küba'ya orta menzilli füze yerleştirmeleri bardağı taşıran damla oldu. Birleşik Devletler, Florida Eyaletinden sadece 90 mil uzakta olan bir adaya Sovyet füzeleri yerleştirilmesini kabul edilemez buluyordu. Sovyetlerden füzeleri derhal geri çekmesini istedi. İki ittifak ciddi bir çatışmaya doğru sürükleniyor, bir yandan da krizi önlemek için diplomatik çabalar devam ediyordu.

Daha sonra açıklığa kavuştuğuna göre, Sovyetler İncirlik gibi Rusya'ya çok yakın bir üste de orta menzilli füzeler bulunduğunu vurgulamışlar, böylece Küba'dan füzelerini geri çekmelerini İncirlik'ten Amerikan füzelerinin kaldırılmasına bağlamışlardı. Bu talep teknik bakımdan Amerika açısından kolay karşılanabilecek nitelikteydi. Daha kriz çıkmadan yeni geliştirdikleri Polaris füzelerinin denizaltılar gibi seyyar bir üsten atılabileceğine işaret ederek, İncirlik'teki Jupiter ve Thor füzelerine artık ihtiyaç kalmayabileceğini Türk hükümetine bildirmişlerdi. Türk hükümeti bu niyete itiraz etmiş, füzelerin mevcudiyetinin Türkiye'nin ittifak tarafından savunulmasının teminatı olduğunu vurgulamıştı. Dolayısıyla, Amerika'nın füzelerini hemen çekmesi mümkün görülüyordu. Sovyetlere füzeleri birkaç ay içinde çekecekleri, hemen çekerek Türkiye üzerinden bir pazarlık yapmış gibi görünmek istemedikleri bildirildi. Sovyetler öneriyi kabul ettiler ve kriz 1962 Ekiminde bir hafta içinde çözüme bağlanmış oldu. Nitekim, birkaç ay sonra da İncirlik'teki füzeler çekildi.

Küba krizi Türkiye'nin Amerika'ya duyduğu güveni sarsan ilk ciddi olay olmakla birlikte, Türkiye'nin kararı kabullenmekten başka yapabileceği bir şey de bulunmuyordu. Her ne kadar füzelerin ateşlenmesinde kullanılan çift tetik sistemi vasıtasıyla Türkiye'nin de rızası aranacak olsa da, füzeler Birleşik Devletler'e aitti. Teknolojik gelişmeler karşısında bunların devreden çıkarılması da gerekebilirdi. Bizim için önemli olan, kutbun lideri Birleşik Devletlerin bir yandan kendi ülkesini korumak, diğer yandan bütün ittifakı bir mücadeleye sürüklememek amacıyla Türkiye'deki füzelerini, ülkemize danışmadan geri çekmeyi Sovyetlerle pazarlık konusu yapmış olmasıdır. Burada Amerika'nın ve Türkiye'nin stratejik öncelikleri çatışmış, fakat Türkiye kutbun kendisine sağladığı savunma güvencesinden mahrum kalmamak için, kendi çıkarını kutup liderinin tasavvurlarına tabi kılmış, durumu kabullenmiştir.

Küba krizinin ateşi belki de henüz yeterince küllenmemişken, 1964'te iki müttefik arasında bu defa meşhur Johnson mektubuyla sonuçlanan Kıbrıs krizi çıkmıştır. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı sonrası kayd-ı iade ile İngiltere'nin korumaya aldığı fakat Birinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz kolonisine dönüşen Kıbrıs'ta Rumların bağımsızlık talebiyle İngiltere'ye karşı başlattıkları isyan, Ada'da kalabalık bir Türk nüfusu olması nedeniyle Türkiye'nin de taraf olduğu üçlü bir mücadeleye dönüşmüş, nihayet 1960'da önce Zürih, sonra da Londra'da varılan anlaşmalarla İngiltere ülkeye bağımsızlık vermeyi kabullenmişti. Ancak, Rum tarafı tüm Ada'ya egemen olmak, Türkleri ise yönetime ortak etmek değil, Rum yönetiminde bir azınlık konumuna itmek istiyordu. Bağımsızlıktan hemen sonra anayasanın işlemez olduğunu iddia etmeye ve Türkleri baskı altına almağa başladı. Baskılar sonunda gelişmeler Türkleri korkutmak, hatta öldürerek sayılarını azaltmaya döndü. 1960'da kurulan anayasal düzenin garantörü olan Türkiye, Ada'daki Türk nüfusu korumak için 1964'te bir askeri harekat planladı. Doğal olarak, bu müdahalede Türkiye'nin NATO çerçevesinde edindiği silahlar kullanılacaktı. Böyle bir müdahalenin bir Türk-Yunan çatışmasına dönme olasılığı da olmayacak bir iş değildi.

ABD'nin kutup lideri olarak çıkarı kutup üyesi iki ülkenin bir çatışmaya sürüklenmemesiydi. Böyle bir çatışma ittifakın zayıfladığı ve kutup liderinin ittifakta iç dayanışmayı sağlayamadığı anlamına gelirdi.

Ayrıca, böyle bir boşluğun, Sovyet müdahalesini de davet edebileceği endişesi vardı. Kıbrıs bağımsız bir ülkeydi, NATO üyesi değildi, Sovyetlerle de iyi ilişkileri bulunuyordu. Türkiye'nin Ada'daki Türk nüfusun korunması ve Ada'nın Yunanistan'ın eline geçmemesi gibi iki stratejik çıkarı vardı. Bunlar Amerika'nın ittifak içi çatışmayı önlemek ve Sovyetlerin işe karışmasını engellemek olarak tanımlanabilecek çıkarları ile uyuşmuyordu. Türkiye Ada'ya askeri müdahaleyi muhtemelen ittifakın konuyla ilgilenmesi ve bir çözümü teşvik etmesi niyetiyle öngörmüştü. Ancak, niyetini açıklayınca beklemediği sertlikte bir Amerikan tepkisi ile karşılaştı. En kuvvetli yönü zaten dış siyaset olmayan Amerikan başkanı Johnson, başbakan İnönü'ye diplomatik nezaketi aşan bir mektup göndererek iki uyarıda bulundu: bir, müdahalede Türkiye'nin NATO çerçevesinde edindiği silahlar kullanılamazdı; iki, Türk müdahalesi bir Sovyet mukabelesi görürse, NATO'nun Türkiye'yi savunma garantisi devreye girmezdi. Amerika açısından, mektubun nezaketsiz ifadeleri hariç, ifade edilen tutum kutup liderinin çıkarları açısından anlaşılabilir nitelikteydi. Amerika, bir başka NATO üyesinin ittifakı arkasına alarak bir savaş başlatamayacağını, 1956'da İngiltere ve Fransa'ya yaptığı gibi, bir defa daha teyit ediyordu. Ayrıca, NATO silahlarının başka amaçlara kullanılamayacağını ileri sürerek, kendisini silahlandığı müttefiklerin bu silahları birbirine karşı kullanmasına izin vermeyecekti.

Türkiye Johnson mektubuna sert bir cevap verdi. Başbakan İnönü İttifakın hangi şartlarda devreye gireceğini koşullara bağlamanın, güvenilirliğini yitirmesi ile sonuçlanacağını, böyle bir durumun yeni bir dünya düzeni kurulmasına yol açacağını, Türkiye'nin de yeni düzende yerini alacağını bildirdi. Soğuk Savaş devam ettiği ve ülkemizin NATO savunmasına ihtiyacı olduğu için başka bir adım atılamadı. Ancak, bu olaydan sonra Amerika Kıbrıs'taki durumla daha yakından ilgilenmeğe başladı, örneğin 1967'de Yunanistan'ın Ada'ya yüksek sayıda asker göndermesi karşısında, Cyrus Vance'i görevlendirerek bu askerlerin Kıbrıs'tan çekilmesini sağladı.

1970'li yıllara girerken, bu defa Türkiye ve Amerika arasında daha önce hiç konu edilmeyen bir başka ihtilaf ortaya çıktı: Afyon sorunu.

Amerikan Başkanı Nixon, daha 1968 seçim kampanyası sırasında ülkede uyuşturucu kullanımının yaygınlaştığını, kendisinin buna karşı savaş açacağını ifade etmişti. İktidara gelince, Türkiye'nin önde gelen bir afyon üreticisi olduğunu, Amerikan piyasasına gelen uyuşturucunun Türkiye çıkışlı olduğunu ileri sürerek ülkemizden bu tarımı sonlandırmasını istedi. Türkiye'de uzun yıllardır kontrollü afyon ekimi yapılmaktaydı. Yine de Amerika'ya kaçak giren afyonun bir miktarının Türkiye menşeli olması muhtemeldi. Ancak bu afyonun Amerikan tüketimini karşılayacak büyüklükte olmadığı da aşikardı. Başta Afganistan olmak üzere diğer bir dizi ülkede de afyon yetiştiriliyor ve muhtelif yollardan Amerikan piyasasına ulaşıyordu. Dolayısıyla, Türkiye'de ekimi yasaklamak tek başına sorunu çözmek için etkin bir çare olmayacaktı. Kaldı ki, Amerika'da görülen yaygın talebi düşürecek tedbirler almadan sadece üretimin durdurulması ile ilgilenmek yeterince gerçekçi bir yaklaşım gibi de gözükmüyordu. Ama Nixon yönetimi Amerikan halkına uyuşturucu ile mücadelede somut adımlar attığını göstermek peşindeydi. En kolay formül ise Türkiye üzerine baskı kurmaktı.

Seçimle göreve gelen Türk hükümetlerinden üretimin durdurulması talep edilince, üretimi durdurmanın gerek siyasi gerek iktisadi maliyeti yüksek olacağından, karşı teklifler oluşturdular. Ekim yapılan alanlar daraltılabilir, kontroller sıkılaştırılabilirdi ama üretim sona erdirilemezdi. Bu tartışmalar devam ederken, Türkiye'de 12 Mart 1971'de dolaylı bir askeri darbe oldu. Doğrudan darbelerden farklı olarak, bu defa genel kurmay başkanı ve kuvvet komutanları, kendilerince kabul edilebilir sivil bir hükümet kurmuşlar, parlamentoyu da bu hükümeti desteklemeye zorlamışlardı. Uluslararası alanda meşruiyet ve destek arayışı içinde olan hükümet, komutanların telkiniyle, Amerika'nın hükümeti destekleyeceğini düşünerek, afyon üretimini tamamen yasakladı. Tabii, bu arada Amerika'daki uyuşturucu sorunu devam ediyordu. 1973'te serbest seçimler yapıp yeni hükümet kurulunca, afyon ekimi yeniden kontrollü olarak serbest bırakıldı. Bu arada davanın başgüdücüsü Nixon'un 1972 seçimlerine giden yolda rakipleri hakkında usulsüz bilgi toplattığı saptanmış, yeniden seçilmiş olmasına rağmen istifaya zorlanmıştı. Nixon 1974'te istifa etti. Fakat o noktaya gelinceye kadar artık Watergate diye anılan bilgi hırsızlığı ithamı ile boğuştuğundan, uyuşturucu mücadelesi gündemden düştü, unutuldu.

Afyon olayı düşünüldüğü zaman, Amerikan yönetiminin üretimi durdurma talebini Türkiye'ye yöneltmesi, iki ülkenin aynı kutup içinde yer alması ve kutup lideri olarak Amerika'nın Türkiye üzerinde baskı kurarak istediğini elde edebileceğini düşünmesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Amerika'nın diğer üreticiler üzerinde benzer bir "ikna" gücü olmadığı, Amerikan kamuoyunu tatmin etmek için baskının Türkiye'ye yöneldiğini söyleyebiliriz. Burada bile, Amerikan baskısı Türkiye'de göreve seçimle gelen hükümetler nezdinde yeterince etkili olmamış, talep ancak oy almak türünden endişesi olmayan, askerin desteklediği ama meşruiyet arayan hükümetler nezdinde kabul görmüştür.

KIBRIS BARIŞ HAREKATI VE STRATEJİK ÇIKAR UYUŞMAZLIĞI

Yunanistan'ın yaşadığı siyasi istikrarsızlık döneminde 1967 yılında ülkede bir askeri darbe gerçekleşmiş ve yönetime bir "Albaylar Juntası" gelmişti. Demokrasiden ayrılan, görevi bırakma niyeti de sergilemeyen bu askeri kadro ne uluslararası camiada ne de NATO'da memnuniyet uyandırmıştı. Junta Yunanistan'ı yönetmekte de başarı sağlayamıyor, kamuoyu desteğinden büyük ölçüde yoksun bulunuyordu. Buna karşılık, albaylar Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması için büyük çaba gösteriyorlardı. Hatta, bu çerçevede Kıbrıs Cumhurbaşkanı Arşövek Makarios'un da Yunanistan'la bütünleşmeye karşı olmasından rahatsız olmuşlar, Ada'da kendilerine bağlı bir askeri güç kurarak iki ülkenin bütünleşmesini sağlamak için çalışmaya başlamışlardı. 15 Temmuz 1974'te durumun müsait olduğunu düşünerek eski EOKAcı Nikos Sampson bir hükümet darbesi yaptı, devlet başkanı Makarios'u görevden uzaklaştırarak kendisini cumhurbaşkanı ilan etti, amacının enosis, yani Yunanistan'la birleşmek olduğunu da ilan etti. Albaylar bu gelişmeden memnundu. Nihayet Kıbrıs Yunanistan'a bağlanacak, kendileri de bu büyük başarıya imza atmış olacaklardı.

O dönemde Bülent Ecevit-Necmettin Erbakan tarafından 1973 seçimleri sonucu kurulmuş Ecevit başbakanlığında bir CHP-MSP koalisyonu tarafından yönetilen Türkiye, beklemediği bu olay karşısında Kıbrıs'ın kuruluş anlaşmalarında kendisine verilen yetkiyi kullanarak Ada'ya müdahale etmek dışında bir çözüm öngöremedi.

Ecevit Londra'ya giderek İngiltere ile ortak müdahale etmeyi önerdiyse de, İngiltere buna yanaşmadı. Belli ki, Ada'da kendi üslerine hanel gelmeyeceğinden emin olan İngiliz hükümeti, olayın dışında kalmak istiyordu. Muhtemelen Türkiye'nin tek başına kalınca müdahale edeceğini de tahmin etmiyordu. Türkiye'nin tek başına müdahale edeceği görülünce, bu defa devreye Amerika girerek iki müttefik arasında çıkması muhtemel bir çatışmayı önlemek istedi. Türkiye ise Kıbrıs'ın Yunanistan'a katılmasıyla bu ülkenin Türkiye'ye karşı telafisi imkansız bir üstünlük elde edeceğini değerlendirdiğinden, kutup liderinin onu durdurma gayretlerine rağmen müdahaleye karar verdi, başarılı bir çıkarma ile Ada'ya askeri güç sevk etti. Müzakerelerle zaman kazanarak da, ikinci bir hareketle Ada'nın %36'sına hakim oldu.

Korkulanın aksine, iki müttefik savaşa girmedi. Türkiye ile savaşmanın Yunanistan'a büyük zarar vereceğini düşünen Yunan ordusu komutanları Albayları desteklemediler. Albaylar Juntası iktidardan ayrıldı. Kısa süre içinde Yunanistan'a demokrasi geri geldi. Bu arada, Amerika'nın Türkleri durdurmadığını, Türk yanlısı davrandığını iddia eden Yunan Hükümeti ülkeyi NATO'nun askeri teşkilatından çekti.

Amerikan yönetiminin kutup lideri olarak Türkiye'yi Kıbrıs hareketinde alıkoyamamasını şüphesiz muhtelif biçimlerde açıklamak mümkündür. İlk, Albaylar Juntası zaten benimsenen bir yönetim değildi. Uluslararası ve Amerikan desteği nispeten zayıftı. İkinci olarak, Albaylar Juntasının Kıbrıs'ın bağımsızlık statüsünü tamamen değiştirmeyi amaçlayarak ittifaktaki Türk-Yunan dengesini bozmaya yönelmesi hoş karşılanmamış, onaylanmamıştı. Üçüncü olarak, Nixon yönetiminin dikkati Watergate skandalına dönük olduğundan, Birleşik Devletlerin uluslararası rolüne vakit ayıracak durumda değildi. Fakat, sanıyorum bu açıklamalardan daha önemlisi, Türkiye'nin kabul edemeyeceği bir stratejik emri vaki ile karşı karşıya bırakılmasıydı. İster Amerikan hükümeti katında yapılan müzakerelerde, ister NATO'da veya İngiltere'de olsun, herkes Türkiye'nin müdahaleden vazgeçirilebileceğini hesaplıyordu. Kimse, kutup dayanışmasının stratejik bir sınırı olduğunu, kutup liderinin bile kutbun diğer bir üyesinin eylemini durduramayacağını kestirememişti.

Bu yönüyle Kıbrıs Barış Harekatı kutup liderinin gücünün sınırlarını göstermek bakımından da önemli bir olay olduğu gibi, Türk-Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktasıdır.

Kıbrıs Harekatının sona ermesinden sonra Amerikan Kongresi Türkiye'ye karşı üç yıl sürecek bir silah ambargosu kararı aldı. Bu karar, bir bakıma kutup liderinin sözünü dinlememenin cezası olarak görülebilirse de, daha ziyade Amerikanın çok merkezli dış siyaset yapımında Rum ve Ermeni lobilerinin daha etkili olduğu Kongre'nin yönetime karşı bir güç göstergesi olarak da görülebilir. Nitekim, Amerikan yönetimi ambargo taraftarı olmamış, kaldırılması için mücadele vermiş, nihayet 1977'de ambargo kaldırılmıştır. Üç yıl süren ambargo döneminde Amerikan yönetimi, Türkiye'nin parça ve malzeme gibi ihtiyaçlarını diğer müttefikler üzerinden karşılamasına itiraz etmemiş, belki de hissettirmeden destek dahi vermiştir.

ÇIKARLARI AYRILAN MÜTTEFİKLER: BİR DEĞERLENDİRME

Kıbrıs Barış Harekatı iki ülke arasında bazı konularda bağdaştırılması mümkün olmayan görüş farkları olabileceğini, bir kutup üyesinin kutup liderinin onaylamadığı eylemlere başvurabileceğini gösterdi. Böylece kutup liderinin nereye kadar etkili olabileceği de sınanmış oluyordu.Şüphesiz Barış Harekatının gerçekleştiği ortamın Yunanistan'ı Albaylar Juntasının yönetmesi veya Sampson'un Kıbrıs'ta seçimle göreve gelmiş Makarios yönetimini devirmesi gibi özel nitelikleri vardı ki, biz yukarda bunlara işaret ettik. Fakat aynı oranda açık bir gerçek de, Birleşik Devletlerin son dakikaya kadar Türkiye'yi durdurmağa uğraşması, ancak bu mümkün olmayınca, yine de Türkiye'nin kutuptan daha fazla uzaklaşmaması için durumu kabullenmesidir. Buradan varacağımız sonuç, kutup liderinin bir diğer kutup üyesinin hayati çıkarı için kalkıştığı fakat kendisinin onaylamadığı bir eylemi kabullenmek mecburiyetinde kalabileceğidir.

Bu çerçevede düşünüldüğünde Yunanistan'ın Amerika'yı Türkiye'yi desteklemekle suçlayarak konuyu NATO'nun askeri kanadından çekilmeye kadar vardırması, kutup liderinin kutbun selameti için, istemese de, tercihini daha vazgeçilmez bir üye lehine kullandığı şeklinde değerlendirilebilir. Bu durum bize Fransa'nın NATO'nun askeri kanadında olduğu dönemde General DeGaulle'ün söylediği sözleri hatırlatmaktadır. NATO mahfillerinde 1964'teki Kıbrıs bunalımında iki üye savaşırsa, kimin üye kalmasının tercih edilmesinin uygun olacağı tartışılırken, rivayete göre Fransa Başkanı DeGaulle, böyle bir tartışmaya gerek olmadığını, çünkü Yunanlıların askeri şöhretlerini İtalyanlara karşı savaşarak kazandıklarına işaret etmiş, bu sözleriyle hem Yunanlıları hem İtalyanları kızdırırken, Türkiye'nin ittifak açısından taşıdığı askeri değeri bir defa daha teyit etmiştir.

Son bir hususa da işaret etmemiz gerekiyor. İki kutuplu sistemin zamanla netlik kazanan bir özelliği de, bir kutbun diğerinin içinde cereyan eden gelişmelere karışmama konusunda gösterdiği hassasiyettir. Bu yazılı olmayan bir kuraldı ve genelde NATO ülkelerinin Sovyet Bloku içinde cereyan eden 1956 Macar ihtilali, 1967 Prag olayları gibi gelişmelere müdahale etmemeleri şeklinde işliyordu. Şayet Kıbrıs olayları bir Türk-Yunan çatışmasna dönüşürse, Sovyetler Birliği veya Varşova Paktı acaba nasıl davranırdı? Tabii, bu sorunun cevabını bilemeyiz ama yazılı olmayan kuralın muhtemelen gözetileceğini; Doğu Bloku'nun bu sorunu Batı Bloku'nun bir iç sorunu olarak değerlendireceğini tahmin edebiliriz. Bu tahminin bir Türk-Yunan çatışmasının çıkması halinde Amerika üzerindeki baskıyı hafifletmiş olacağı akla gelmektedir.

Kıbrıs Barış Harekatı ve arkasından gelen silah ambargosu, Türkiye-Birleşik Devletler ilişkilerinin kuralları daha iyi belirlenmiş bir çerçeveye oturtulması gereğine de işaret etti. İki ülke bir Savunma ve İşbirliği Anlaşması üzerinde çalışmaya başladılar.

KUTUPLAŞMA SONA ERECEK OLURSA

Bu makalenin incelediği konunun dışında olsa da, çözümlememizi bir adım daha ileriye götürecek olursak, çift kutuplu sistem sona erdiği zaman kutup lideri ile diğer kutup üyeleri arasındaki ilişkiler bu durumdan nasıl etkilenir diye sorabiliriz. Haklı olarak, çift kutuplu dünya zaten sona ermedi mi diye sorabilirsiniz. Her ne kadar, Varşova Paktının sona ermesi ve Sovyetlerin dağılması ile eski iki kutuplu dünya sona erdi diye değerlendirmeler yapılabilirse de, bir yandan NATO'nun varlığını sürdürmesi, diğer yandan Rusya'nın Sovyetlerin bıraktığı boşluğu doldurma çabaları, son olarak da Amerika-Çin arasında yoğunlaşan rekabet ve Amerika'nın dostlarını Çin'e karşı birleştirerek yeni bir cepheleşme inşa etme gayretleri, iki kutuplu dünya tamamen sona ermiştir biçiminde acele bir hüküm vermemizi engelliyor.

Çift kutuplu sistem tamamen sona erse bile, kutup lideri ülkenin kutup fikrinin önemini koruduğunu savunması normaldir. Buna karşılık, kutupluluk dialektik bir ilişki olduğu için, iki kutuplu sistem sona erince ortaya çıkan durumun tek kutupluluktan ziyade kutupsuzluk olarak nitelendirilmesi daha doğru olur. Nitekim karşımıza çıkan görgül durum günümüzde bu yönde ilerlediğimizin işaretlerini barındırıyor. Sovyetlerin dağılmasından sonra yaşanan kısa süre içinde iki kutupluluğun bittiği ileri sürülmüştür. İki kutupluluk bitince, Birleşik Devletler tek kutupluluktan söz etmeğe başlamış, kutbun diğer üyeleri ise kutuplu sistem sona ermiş gibi davranarak, kendi dış siyaset vizyonlarını daha özgürce uygulamaya yönelmişlerdir. Ortaya çıkan eğilimi bir genelleme olarak ifade edecek olursak, kutuplaşmanın sona ermesi durumunda, bir kutbun üyesi olan ülkeler kutup lideri ile birlikte hareket etmekte kıstas olarak çıkarların birlikteliğini esas alacaklar, çıkarların uyduğu alanlarda birlikte hareket etmeğe devam ederken, ayrıştığı noktalarda ise, kutup liderinden farklı olsa bile, kendi çıkarlarını gözeteceklerdir. Bu gözlem çıkar birlikteliğinin büyük ölçüde devam etmediği anlamına gelmez. Hatta, kutup liderinin savunma gücünden yararlanmaya devam etmek isteyenler, çıkarların ayrışmadığını vurgulamaya devam edebilirler. Buna karşılık, daha genel olarak, eski kutup üyeleri kutup lideri ile çıkarlarının uyduğu oranda işbirliğine devam edecekler, ayrıştığı ölçüde de farklı dış siyasetler izleyecekleridir.

Öngörülerimizi somut örneklerle de destekleyebiliriz. İki kutupluluğun sona erdiği kanaatine varan Fransa önce NATO'da daha önemli bir rol oynayabileceği düşüncesiyle teşkilatın askeri kanadına geri dönmüş, NATO'nun Avrupa savunmasında Fransa'nın önderliğinde yeni bir işlev üstlenebileceğini ümit etmiştir. Kısa bir süre sonra, diğer NATO üyelerinin Fransa'ya güvenmedikleri, Amerikan nükleer savunma garantisini muhafaza etmek istedikleri ortaya çıkınca, bu sefer Fransız tutumu NATO'nun ömrünü tamamladığını ilan etmek şeklinde olmuştur. Buna karşılık, diğer NATO üyeleri Amerika'nın Kıta'yı savunma taahhüdünü devam ettirmesini istemişlerdir. Trump döneminde, Amerikan başkanı da, Fransız değerlendirmelerine uygun biçimde Avrupa'nın kendini savunması gerektiğini, bunun maliyetini de taşıması gerektiğini, ülkesinin Avrupa'yı savunmakla mükellef olmadığını ileri sürmekteydi. Avrupalı NATO üyelerinin korkulu rüya olarak gördükleri bu durum, Biden'ın Başkan seçilmesi ile son ermiş, Biden ABD'nin Avrupa savunmasından çekilmediğini ısrarla vurgulamıştır. Biden müttefiklerini de yanına alarak Rusya'ya karşı Ukrayna'yı destekleyerek, diğer yandan da Çin'e meydan okuyarak yeni bir iki kutuplu dünya yaratmayı denemekteydi.

Kim olursa olsun, yeni başkanın bu siyaseti mi devam ettireceği yoksa farklı bir çizgi mi izleyeceğini tahmin etmek için vakit henüz erkendir.

The Middle East in the 21st Century: Critical Junctures in Regional Politics

Meliha Benli Altunışık

Prof. Dr., Middle East Technical University, Department of International Relations

ORCID: 0000-0002-8435-6682, e-mail: maltunis@metu.edu.tr

Abstract

Since the beginning of the 21st century, the Middle East has witnessed significant changes in its regional political landscape, driven by shifts in the balance of power and increased competition among key actors. This article identifies four critical junctures that have shaped the region's recent history, highlighting their key characteristics and the evolving power dynamics between regional states and external actors. It argues that the 2003 U.S. invasion of Iraq, the Arab uprisings, the wave of normalization, and developments since the Hamas attack on Israel constitute these critical junctures. By analyzing these pivotal moments, the study explores how regional rivalries, alliances, and external interventions have contributed to the ongoing instability and volatility of Middle Eastern politics.

Keywords: Middle East, Iraq War of 2003, Arab Uprisings, normalization, Hamas-Israel War

Öz

Ortadoğu, 21. yüzyılın başından bu yana, güç dengesindeki değişimler ve kilit aktörler arasında artan rekabetin etkisiyle bölgesel siyasi ilişkilerinde önemli değişikliklere tanık oldu. Bu makale, bölgenin yakın tarihini şekillendiren dört kritik kavşağı tanımlamakta, bunların temel özelliklerini ve bölge devletleri ile dış aktörler arasında gelişen güç dinamiklerini vurgulamaktadır.

ABD'nin 2003'teki Irak'ı işgali, Arap ayaklanmaları, normalleşme dalgası ve Hamas'ın İsrail'e saldırısının bölge politikasında bu kritik dönemeçleri oluşturduğu savunulmaktadır. Çalışma, bu önemli dönemeçleri ve onların yarattığı dönüşümleri analiz ederek, bölgesel rekabetlerin, ittifakların ve dış müdahalelerin Ortadoğu siyasetinde süregelen istikrarsızlık ve dalgalanmaya nasıl katkıda bulunduğunu araştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, 2003 Irak Savaşı, Arap ayaklanmaları, normalleşme, Hamas-İsrail Savaşı

Introduction

Since the beginning of the 21st century, the Middle East has undergone enormous changes. Amid shifting global dynamics, the region's balance of power has been influenced by external interventions and domestic uprisings. The regional powers have been navigating in this constantly shifting environment to maintain their influence through alliances, interventions, and financial power. The result has been increasing volatility and instability in regional politics. However, recent developments, including Hamas's unexpected attack on Israel and the subsequent Israeli military response, signal a new phase of volatility. As regional and global actors maneuver to secure their interests, the future of the Middle East remains uncertain, underscoring both the opportunities and risks inherent in this complex and ever-evolving geopolitical landscape. This article aims to identify four critical junctures in the region's recent history, identifying the key characteristics of each juncture and the dynamics of interaction between the regional and major external actors. In doing so it draws a picture of the ever-changing shifts in regional politics. It is argued that in that volatility, there was a certain balance of power that emerged after the US invasion of Iraq in 2003. However, the recent developments have undermined that balance of power, and it is not clear yet what will replace it. This uncertainty becomes all the more important at a time of global transition.

2003 Iraq War and the Peak of US Unipolarity

The 21st century began with a major event in the region when the United States (US) decided to invade Iraq as part of its “war on terrorism” in the aftermath of the 9/11 attacks. This invasion turned out to be a pivotal moment with far-reaching consequences for Iraq and the Middle East (Fawcett, 2003). The overthrow of Saddam’s regime and the resulting transformations in Iraq changed, among other things, the regional balance of power. The dominance of the Shiites in the political system led to a new era of Iranian influence in Iraq, which also opened a land corridor between Iran and its allies, the Syrian regime and Hizballah in Lebanon. This was the beginning of the so-called “axis of resistance” in regional politics. In response, the Arab states, namely Saudi Arabia and its allies, formed a counter-bloc to balance the growing influence of Iran in the Arab world. Israel, which felt threatened by Iran, especially with its nuclear program, was a tacit ally. The US, now directly part of the region through its presence in Iraq, also supported its allies against Iran, which it deemed as part of the “axis of evil” (Heradstveit and Bonham, 2007).

This was the beginning of an intense rivalry between these two blocs that would shape regional politics for years to come. This rivalry also took on an ideational element as both sides began to use sectarian identities in their quest for influence (Mabon & Ardovini, 2018). Another major regional power, Turkey, preferred to stay out of this regional polarization and adopted a policy of engagement with all actors, also taking advantage of its status as a European Union (EU) candidate country.

Thus, the U.S. invasion of Iraq represented the high point of unipolar interventionism in the region and had a strong impact on regional politics. However, the Bush administration's attempt to create a new order in the Middle East met with resistance and had unintended consequences. The US saw the limits of its power in Iraq, in the victory of Hamas in Palestine, in the re-emergence of Hezbollah as the most important actor in Lebanese politics, and in the rise of Iran's influence throughout the Middle East. More interestingly, U.S. allies have also used these opportunities to develop policies that challenge U.S. positions. Turkey's policy of developing close ties with Syria, over the sometimes very public protests of the Bush administration, is a clear example.

Overall, the first decade of the 21st century was characterized by a "regional Cold War" (Valbjorn and Bank, 2013) in which the U.S. played an important role. Neither side was able to dominate regional politics, and a new balance of power emerged in the region. All of this was about to be shaken by an anti-regime uprising that began in Tunisia and then spread to several other Arab countries.

The Arab Uprisings and Regional Turbulence

The second critical juncture in recent regional history was the Arab Uprisings, which marked a significant shift in the history of the region. Beginning as domestic uprisings first in Tunisia in late 2010, then in Egypt, Bahrain, Libya, Yemen, and Syria in 2011, and briefly in other countries of the Arab world, the uprisings quickly regionalized. At the end, the uprisings led to various outcomes, but most importantly for regional politics, they led to civil wars in three countries, Syria, Yemen, and Libya. The regional powers, mainly Iran, Turkey, and Saudi Arabia, along with their respective allies, engaged in intense efforts to protect or enhance their positions in this new environment. Thus, regional politics witnessed three blocs competing with each other and even indirectly engaging in military confrontation. Sectarianism and Islamism provided the ideological basis for this power struggle. The civil war states became arenas for such competition. The civil wars also led to the rise of armed non-state actors, which further complicated the geopolitical scene in the region (Salloukh, 2013).

Perceptions of U.S. disengagement from the region led regional powers, as well as extra-regional powers like Russia, to fill the vacuum. Russia intervened directly in the Syrian civil war in September 2015 to protect the Bashar regime. Iran and Hezbollah also came to the aid of the Bashar regime, fighting the opposition forces on the ground. Saudi Arabia and its allies, on the other hand, became increasingly threatened by the sea of changes that the uprisings brought to several Arab countries. Although Riyadh supported the opposition in Syria in the early days of the uprising there, hoping to contain Iranian influence, it perceived the general domestic changes in the region as a threat not only to its regional

influence but also to its regime's security. As a result, Saudi Arabia, together with the UAE, suppressed the uprising in Bahrain, intervened militarily in Yemen, and financially supported the Sisi regime in Egypt, which overthrew President Mohammed Morsi of the Muslim Brotherhood (Fenton-Harvey, 2019). Turkey, on the other hand, initially thought it would benefit from the changes brought about by the uprisings and the early successes of the Muslim Brotherhood parties and, together with Qatar, supported these new regimes and the opposition forces politically, financially, and militarily. However, the reversal of the political gains of the Muslim Brotherhood parties meant a loss of influence for these two countries. From then on, Turkey began to focus on Syria, where its military interventions were able to govern some areas in northern Syria in cooperation with the opposition forces. The main concern for Ankara at this point became the strengthening of a Kurdish group, the PYD/YPG, which is linked to the PKK, in parts of Syria and, more importantly, its alliance with the U.S. in its war against ISIS (Altunışık, 2013; Phillips, 2018).

Thus, although the Arab Uprisings began with high hopes of also a regional change for the better, they ended with a more fragmented and unstable region characterized by zero-sum politics between the three blocs led by Saudi Arabia, Iran, and Turkey (Beck and Richter, 2020). In some ways, despite these widespread popular movements that shook the region, at the end the region more or less went back to the balance of power that emerged after 2003, with the addition of a third bloc that made it even more complicated.

The Brief Period of Normalization

After years of instability, the region entered into a new period of normalization in the 2020s. The first major normalization occurred between Israel and several Arab states, dubbed as the Abraham Accords in 2020. Turkey was also part of the normalization wave, normalizing its relations with Saudi Arabia, the UAE, Israel and Egypt. The UAE, and more importantly Saudi Arabia, normalized its relations with Iran, the latter significantly as a reflection of shifting global politics that occurred

through Chinese mediation. There were normalizations in the Arab world as well: 2021 marked the end of the so-called Qatar crisis (2017), and in 2023 Syria returned to the Arab League after 12 years.

Although every country had their particular reasons for embarking on a normalization policy and that each wave of normalizations triggered others, it is safe to argue that the Gulf, especially Saudi Arabia and the UAE, played a central role in this process. For that reason, I called this period the “Gulf-based regional order project” (Altunışık, forthcoming). The Gulf countries believe that they have important tools to take advantage of this environment. The post-Covid-19 period, coupled with the Ukraine War, led to significant increases in oil and natural gas prices. Parallel to this increase, the economies of Saudi Arabia and the UAE have entered a period of rapid growth after stagnation during the pandemic. However, the political elites of these countries have long been aware that the rise in oil prices may not last long. An important pillar of the diversification policies developed for this purpose is the flow of Gulf capital to the countries of the region through different means. The new era offered new opportunities for the Gulf, not only for Arab countries such as Egypt and Jordan but also for non-Arab countries. Normalization can be considered as the name of this process (Altunışık, 2023).

Moreover, Gulf countries like Saudi Arabia and the UAE have achieved their political and security goals. The defeat of the Muslim Brotherhood in the region seemed to have eliminated both the regional and domestic political threat. On the other hand, the influence of other regional rivals became limited. Turkey started to focus more on its immediate neighborhood. Iran, on the other hand, facing domestic challenges after the killing of Mahsa Amini as well as economic problems, started to focus its attention regionally to keep its influence in Iraq, Syria, and Lebanon. In this new evolving environment, the Gulf was aiming to support a new regional order through its enormous financial power. This project was also supported by the U.S., aiming to pivot to Asia while leaving the Middle East security and stability mostly to its allies. Hamas’s attack on Israel on October 7, 2023, challenged all that.

Hamas' Attack and Israel's Wars

Israel's response to the Hamas attack was disproportionate and had devastating consequences for the Palestinians in Gaza, leaving Gaza in ruins. The response of the Arab world to these developments has been almost non-existent. On the other hand, Turkey has ended its normalization with Israel and has been highly critical of Israeli actions discursively. The limited attack on Israel by Iran and its allies, especially Hezbollah, also met with a strong reaction from Israel, which extended the war to Lebanon and for the first time engaged in direct attacks with Iran. Thus, over the past year, we have witnessed an attempt by Israel to change the post-2003 balance of power by force. As a result of the Israeli attacks, Hamas and Hezbollah have been severely weakened, and Iran has been largely pushed back in the region. Finally, the impact of this situation in Syria, coupled with Russia's increased involvement in Ukraine, has culminated in the resumption of the war and the overthrow of the Assad regime by the Hayat Tahrir as-Sham (HTS). As a result, Iran has lost one of its most important allies in the region. The Iran-Syria alliance, which had been in place since the 1980s, was the longest-lasting alliance in the Middle East (Ehteshami and Hinnebusch, 1997), where generally alliances are short-lived. After the regime change in Syria, Iran lost its land corridor connecting it to its other allies, mainly Hezbollah, in the region. Although it is unclear what the new regime will look like and whether lasting stability can be established in Syria, we can predict that it will be very difficult for Iran to regain its former influence in that country in the near future. Meanwhile, Israel is still bombing military installations in Syria left over from the former regime, destroying Syria's military capacity. It is also creating a "safe zone" for itself by expanding into the Syrian part of the Golan Heights. The developments in Syria also marked a decline of Russia's influence in Syria and beyond as Moscow decided not to come to the aid of its ally, the Syrian regime, this time and seems to be retreating from the country (Financial Times, 2024).

Thus, in its strategy developed after the October 7 attacks, Israel aims to change the balance of power in the region and so far has been successful, at least militarily, in doing so. In expanding its wars Israel openly adopts the discourse of regime change. It is obvious that this project of a new regional order is tacitly and openly supported by the U.S. administration and the Gulf countries. In fact, the balance of power transformed by Israel serves a purpose that they have been trying to achieve for a long time through various means. At this point, however, there are many uncertainties and questions about what kind of regional politics will emerge after these developments. The policies of the incoming Trump administration in the US also represent another variable that will have an impact on the region. What role Turkey, another major regional power, will play in the newly emerging regional politics will also be significant. Particularly after the change of regime in Syria, a country in which Turkey has an influence through its military presence, support for the opposition, and hosting of more than 4 million Syrian refugees. Thus, we may be on the verge of a new regional politics, reflecting a new balance of power that would replace the one that has been more or less in place since 2003.

Conclusions

The Middle East region has been undergoing important transformations in the 21st century amid global transformations. The balance of power that was established after the U.S. invasion of Iraq remained in place up until recently, despite two attempts to change it twice. First was the opportunity that emerged with the Arab Uprisings, which, if successful, could have undermined both the Saudi bloc and the Iranian one. These two blocs, thus, acted to undermine this transformation. Iran saved the Bashar regime. Saudi Arabia and its allies, on the other hand, weakened and/or help to overthrow Muslim Brotherhood parties everywhere. The second attempt to change the balance of power and establish a new regional order came from the Gulf and was supported by the US. This was supposed to be a slow transformation underwritten mostly by the Gulf's financial power.

Hamas, which saw this as an existential threat, launched an unprecedented and unexpected attack on Israel and weakened this project or maybe changed its course. The Israeli devastating military response seemed to change the regional balance of power so far by weakening Iran and its allies. It would not be too far-fetched to think that even more than the Biden administration, the upcoming Trump administration would continue to support this vision. The Gulf countries that were threatened by rising Iran should also be content. Yet there are still so many unknowns that point to the possibility of continuing instability in the region.

References

Altunışık, M. B. (2013). Turkey After the Arab Uprisings: Difficulties of Hanging on in There. *ISPI Analysis*, No. 223, https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_223_2013_0.pdf

Altunışık, M. B. (2023). Ortadoğu Normalleşirken. *Panorama*, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/01/04/mba-2/>

Altunışık, M. B. (forthcoming). A New Project of a Gulf-based regional Order in the Middle East?" *Middle East Journal*.

Beck, M. and Richter, T. (2020). Fluctuating Regional (Dis)Order in the post Arab-Uprising Middle East. *Global Policy*, 11 (1): doi: 10.1111/1758-5899.12797

Ehteshami, A. and Hinnebusch, R. (1994) *Syria and Iran: Middle Powers in a Penetrated Regional System*. Routledge.

Fawcett, L. (2023). The Iraq War 20 years on: towards a new regional architecture. *International Affairs*, 99 (2): 567–585.

Fenton-Harvey, J. (2019). Regional Uprisings Confront Gulf-Backed Counterrevolution. *MERIP*, 292/3, <https://merip.org/2019/12/regional-uprisings-confront-gulf-backed-counterrevolution/>

Financial Times (2024, December 13) Russia appears to pull back its forces from Syria. <https://www.ft.com/content/1758cb11-c14e-4806-9449-08ed80e68893>

Heradstveit, D. And Bonham, G. M. (2007). What the Axis of Evil Metaphor Did to Iran. *Middle East Journal*, 61 (3): 421-440.

Mabon, S. and Ardovini, L. (eds) (2018). *Sectarianism in the Contemporary Middle East*, Routledge.

Phillips, C. (2018). *The Battle for Syria: International Rivalry in the New Middle East*. Yale University Press.

Salloukh, B. (2013). The Arab Uprisings and the Geopolitics of the Middle East. *The International Spectator*, 48 (2): 32-46.

Valbjorn, M. and Bank, A. (2012). The New Arab Cold War: rediscovering the Arab dimension of Middle East regional politics. *Review of International Studies*, 38 (1): 3-24.

DIŞ POLİTİKA ENSTİTÜSÜ'NÜN 50. YILINA ARMAĞAN

TÜRKİYE-NATO İLİŞKİLERİNDE MADALYONUN İKİ YÜZÜ*

PROF. DR. MUSTAFA KİBAROĞLU**

Teşekkür

Dış Politika Enstitüsü (DPE), kıymetli Seyfi Taşhan Bey'in girişimleri ile 1974 yılında Ankara'da kuruluşundan itibaren, akademisyen, diplomat, asker, siyasetçi ve entelektüel kimlikleriyle bir araya gelerek uzman oldukları konular hakkında zengin bilgilerini ve eşsiz deneyimlerini paylaşan saygın şahsiyetlerin, ülke ve dünya meselelerini ele aldıkları ve olası çözüm önerileri geliştirdikleri bir platform olarak yarım asrı geride bıraktı. Bu süre zarfında hem ülkemiz hem dünya ölçeğinde örneğine az rastlanan istikrarlı bir şekilde, yüksek nitelikli çalışmaların yürütülmesine, çok sayıda akademik eserin yayınlanmasına, genç kuşak araştırmacıların konu ve bölge uzmanı olarak yetişmelerine olanak sağlayan DPE, alanında önder olmakla kalmayıp, birçok bakımdan örnek alınması gereken bir düşünce kuruluşu olmuştur.

* Bu çalışma, 17-19 Eylül 2014 tarihlerinde İstanbul'da NATO'ya üye ülkelerin Özel Kuvvetler Komutanlarının katılımlarıyla gerçekleşen “Irregular/Unconventional Challenges” (Düzensiz/Gayri Nizami Sınamalar) konulu “NSHQ Allied and Partner SOF Commanders' Conference” (NSHQ Müttefik ve Ortak Ülkeler Özel Kuvvetler Komutanları Konferansı) kapsamında sunduğum “The Irregular/Unconventional Warfare Challenges faced by Turkey” (Türkiye'nin Karşılaştığı Düzensiz/Gayri Nizami Harp Zorlukları) başlıklı bildirimin Türkçe'ye çevrilmiş içeriğini önemli ölçüde kapsamaktadır. Bu çok önemli konferansa beni davet ettikleri ve seçkin bir topluluğa hitap etme fırsatı verdikleri için dönemin Genelkurmay II. Başkanı Yaşar Güler Paşa ile Özel Kuvvetler Komutanı Zekai Aksakallı Paşa'ya ve organizasyon komitesi üyelerine içten teşekkürlerimi sunarım.

** Prof. Dr. Mustafa Kibaroglu, MEF Üniversitesi'nde, açıldığı 2014 yılından itibaren, önce Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı, sonra İİSBF Dekanı olarak görev yapmıştır. Eylül 2024'te MEF Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Direktörü olmuştur. E-Mail: mustafa.kibaroglu@mef.edu.tr. Prof. Kibaroglu'nun akademik çalışmalarına www.mustafakibaroglu.com adresindeki websitesinden ulaşılabilir.

Bilkent Üniversitesi bünyesinde 1990 ila 2011 yılları arasında Doktora öğrencisi, Araştırma Görevlisi ve Öğretim Üyesi olarak geçirdiğim 20 yılı aşkın süre boyunca Seyfi Taşhan Bey'in nazik daveti üzerine katılmaya başladığım DPE'deki seminerler ve yuvarlak masa toplantıları uluslararası ilişkiler alanında özellikle devletlerin karar alma mekanizmalarının nasıl çalıştığı, hangi kriterlere göre devletlerin dış politikalarını belirledikleri, ön planda görünen ve söylenen ile arka planda esas karar verilen ve sahada uygulanan arasındaki farkın neler olabileceği ve nasıl anlaşılabilceği gibi konularda benzeri süreçlere birinci elden dahil olmuş kişilerin anlatımlarının ve kısıtlı da olsa paylaştıkları bilgi ve tecrübelerinin satır aralarından çok değerli birikimler edindim.

DPE'de katıldığım sayısız toplantılardan edindiğim birikimler dünya olaylarını tahlil etmeme ve isabetli öngörülerde bulunmama çok önemli katkılar yapmıştır. Bu sebeple, başta kıymetli Seyfi Taşhan Bey'e ve onun şahsında DPE bünyesinde birikimlerini bizlerle paylaşan tüm değerli şahsiyetlere en içten minnet ve şükran duygularımı ifade etmek isterim. Daha nice on yıllar boyunca Dış Politika Enstitüsü'nün eşsiz misyonunun kuşaktan kuşağa daha da güçlenerek sürdürülmesini gönülden temenni ederim.

Özet

4 Nisan 1949'da Washington'da imzalanan Kuzey Atlantik İttifakı Antlaşması ile kurulan ve dünyanın en güçlü askeri yapılanması olan NATO'nun 18 Şubat 1952 itibarıyla üyesi olan Türkiye'nin bu konumunun kendisine sağladığı güvenlik garantilerinin yanı sıra, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gerek örgütsel yapısı gerek donanımı bakımından üst seviyelere çıkartılmasına olanak sağlayan kazanımlar edindiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu yönüyle Türkiye'nin İttifak'ın güçlü ve saygın bir üyesi olarak kalması ulusal çıkarına uygun olduğu değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, Soğuk Savaş döneminde iki süpergüç konumunda olan Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) sahip oldukları on binlerce nükleer silahın varlığından kaynaklanan “Nükleer Dehşet Dengesi” (Delicate Balance of Terror)[1] altında bölgesel politikalar üzerinde oluşan baskılar sebebiyle ülkelerin kendi dış ve güvenlik politikalarını belirlemelerinde ciddi kısıtlamalara tabi oldukları bir süreç yaşandığı da göz ardı edilmemelidir.

Türkiye bu durumdan en olumsuz etkilenen ülkelerden biri olmuştur ve kendisine yönelik bölücü terör faaliyetleri ile mücadelesinde Orta Doğu'lu komşularının PKK'ya verdikleri kapsamlı destek sebebiyle ciddi zorluklar yaşamıştır.

NATO'nun harekât planlamalarında Orta Doğu'nun “alan dışı bölge” olarak görülmesi sebebiyle Türkiye güney komşularının PKK'ya destek vermelerini caydırabilecek dayanışmayı müttefiklerinden görmemiştir. Bu durum on binlerce insanın hayatına mal olmuş, yüz milyarlarca dolar ekonomik zarara yol açmıştır.

Bu çalışmada, NATO müttefiklerinin Soğuk Savaş konjonktüründen kaynaklanan gerekçeleri öne sürerek Washington Antlaşması'nın 4., 5. ve 6. maddelerinde yer alan yükümlülüklerini Türkiye'ye yönelik olarak yerine getirmemelerinin, Ankara'daki hükümetler tarafından PKK terörüne destek veren Şam yönetiminin 1980'lerin başından 1990'ların ortalarına kadar caydırılamamasının sebepleri ortaya konulmaktadır.

Giriş

Saygıdeğer Konuklar,

Öncelikle, içeriği ve zamanlaması bakımından çok önemli bu konferansa beni davet ettikleri ve böylesine seçkin bir dinleyici kitlesine hitap etme fırsatını bana verdikleri için, konferansı düzenleyenlere en içten teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum.

[1] Albert Wohlstetter, “The Delicate Balance of Terror,” in Philip Bobbitt, Lawrence Freedman and Gregory F. Treverton, eds., *US Nuclear Strategy: A Reader* (London: The Macmillan Press, 1989), pp. 143-67.

Konuşmamda, ABD Savunma Bakanlığı tarafından Mayıs 2010'da (sürüm 2.0) yayınlanan Müşterek Operasyon Konsepti[2] belgesinde tanımlandığı şekliyle “düzensiz harp” kavramından hareketle, “Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı düzensiz/gayri nizami harp zorlukları” hakkında bazı düşüncelerimi paylaşacağım.

Düzensiz Harp Müşterek Operasyon Konsepti belgesinin 9. sayfasında, “düzensiz tehditlerin, gerilla savaşı, terörizm, sabotaj, tahrip, suç faaliyetleri ve isyan gibi yöntemler kullanan aktörleri içerdiği” belirtilmiştir. Bu ifade, birçok yönden, 1980'lerin başından itibaren ayrılıkçı hareketlerinde terörizm, tahrip, suç faaliyetleri ve benzeri yöntemleri kullanan PKK terör örgütünü de tanımlamaktadır. Aynı belgede, “bu tür yöntemlerin yalnızca devlet dışı aktörler tarafından kullanılmakla sınırlı olmadığı” da belirtilmiştir.

Bu nedenle, düzensiz tehditler, belgede “a) devlet dışı aktörlerin ve b) düzensiz yöntemler benimseyen devlet aktörlerinin oluşturduğu tehditler” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, Türkiye'ye karşı yürüttükleri örtülü savaşta düzensiz harp stratejisi kullanan güney komşuları Suriye ve Irak'ı ve diğer bazı ülkeleri hatırlatmaktadır.

Dolayısıyla, yukarıdaki tanımlar, son otuz yılda[3] Türkiye'nin karşılaştığı düzensiz harp zorluklarının çerçevesini bir bakıma çizmektedir. Bu süreçte Türkiye'nin baş etmek zorunda kaldığı en önemli zorluk PKK'nın ülke içindeki terör faaliyetleri değil, bölücü örgüte geniş kapsamlı destek sağlayan, başta güney komşuları olan Suriye, Irak ve bir ölçüde İran'dı.

1980'lerin başından 1990'ların ortalarına kadar Türkiye'nin terörle mücadele çabaları PKK'yı destekleyen ülkeleri caydırma konusunda yaşadığı sınırlamalar nedeniyle önemli ölçüde zayıflamıştır.

[2] Irregular Warfare: Countering Irregular Threats – Joint Operating Concept, Version 2.0, United States Department of Defense, 17 May 2010, pp. 9-10.

[3] Bu konuşma 17 Eylül 2014 tarihinde yapılmıştır.

Bu sınırlamalar, Türkiye'nin siyasi veya ekonomik zayıflığından ya da askeri yetenek eksikliğinden kaynaklanmıyordu. Ankara'nın, komşu başkentleri Şam'ı ve Bağdat'ı, PKK'ya barınma ve her türlü lojistik desteği vermekten caydırma konusundaki yetersizliği, büyük ölçüde Türkiye'nin Kuzey Atlantik İttifakı (NATO) içindeki sorumluluklarından kaynaklanıyordu.

Bu durum, ilk başta oldukça tartışmalı bir ifade gibi görünebilir ve “NATO üyeliği nasıl olur da Türkiye'nin PKK terörüyle etkili bir şekilde mücadele etme yeteneğini olumsuz etkileyebilir” diye sorulabilir. Bu sorunun cevabının tam olarak anlaşılabilmesi için, Türkiye'nin İttifak'ın Soğuk Savaş dönemi stratejileri içindeki rolünün, Ankara ile NATO müttefik başkentleri arasında PKK terörüne karşı alınacak önlemler konusundaki derin görüş ayrılıkları nedeniyle, terör örgütünü destekleyen güney komşularının caydırma kapasitesini nasıl zayıflattığını açıklamak gerekir.

Suriye'nin Türkiye'ye Karşı Terör Örgütlerine Desteğinin Etkileri

Ermeni terör örgütü ASALA tarafından 1973-1984 yılları arasında 31'i diplomat ve aile yakını olmak üzere 58 Türk vatandaşı şehit edildi. ASALA'ya destek veren ülkelerden biri olan Suriye, 1980'lerin başından itibaren Türk güvenlik güçlerine karşı terör faaliyetleri yürüterek ülkenin güneydoğusunda Kürt vatandaşlarının da yaşadığı bölgeleri ayırmayı amaçlayan terör örgütü PKK'yı da desteklemeye başladı.

PKK'nın başı Abdullah Öcalan, örgütünü Suriye'nin başkenti Şam'daki dairesinden yönetebiliyordu. Kürt ayrılıkçı söylemine rağmen, PKK özellikle ayrılıkçı iddialarını desteklemeyen Kürt köylüleri hedef almış ve kadınlar ve çocuklar da dahil olmak üzere binlerce sivil öldürmüştür.

Başlangıçta Türkiye, bu tür saldırılara etkili bir şekilde karşı koymaya hazırlıksız yakalanmıştı. Güvenlik güçlerinin, vatandaşların güvenliği ve ulusun birliğine yönelik PKK tehdidi ile baş edebilmesine uygun bir askeri yetenek geliştirebilmek için yeniden organize edilmesi, yeniden yapılandırılması ve yeniden konuşlandırılması gerekiyordu.

PKK, Türkiye için önemli bir güvenlik sorunu haline geldiği 1980'li yıllar boyunca Türk ordusunun birincil endişesi Sovyetler Birliği'nden algılanan tehditti. Bu nedenle, terörle mücadele operasyonlarının yürütülmesi görevi SSCB'nin çöküşüne kadar Jandarma ve Emniyet Teşkilatı'na bırakılmıştı.

PKK'nın köylere saldırıları ve güvenlik birimleri ile PKK teröristleri arasındaki çatışmalar on yıl boyunca on binlerce insanın ölümüne neden oldu. 1994 yılından itibaren Türk Genelkurmay Başkanlığı, terörle mücadeleyi yürütme sorumluluğunu üstlendi ve Şubat 1999'da Öcalan'ın yakalanmasıyla çok önemli bir başarı elde edildi. Ancak bu sonuca ulaşmak kolay olmadı ve gelişmeler 1998 yılında Türkiye ile Suriye'yi savaşın eşiğine getirdi.

Türkiye, Suriye'yi PKK'ya (ve daha önce ASALA'ya) verdiği destek konusunda defalarca uyarmıştı. Ancak 1980'ler ve 1990'ların büyük bir kısmı boyunca, Suriye yetkilileri Türkiye'nin uyarılarını ciddiye almadılar. Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı veya Cumhurbaşkanı, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'a PKK'ya vermekte olduğu desteği kesmesini isteyen resmi bir mektup gönderdiğinde veya bu yönde bir demeç verdiğinde Hafız Esad, sınır boyunca Türk Ordusu'nun askeri kuvvet konuşlanmasına bakıp, Suriye'ye yönelik bir Türk askeri harekât ihtimalinden korkmasına neden olacak bir durum görmüyordu. Bunun sonucu olarak, Türkiye, Suriye sınırı boyunca askeri kapasitenin eksikliği nedeniyle Şam'ı daha fazla iş birliğine çekme konusunda yetersiz kalıyordu.

Bu durumun nedeni, NATO'nun özellikle Avrupalı üyelerinin askeri ve diplomatik temsilcilerinin, Sovyetler Birliği ile Suriye arasındaki yakın ilişkiler nedeniyle, Türkiye'nin Orta Doğu'daki komşularıyla bir çatışmaya girmemesi konusunda Türk askeri ve diplomatik temsilcilerine gayrı resmi ortamlarda yaptıkları uyarılar ve telkinlerdi. Basitçe ifade etmek gerekirse, NATO üyesi Türkiye, NATO üyeliğinden kaynaklanan sorumlulukları nedeniyle Suriye'yi PKK'yı desteklemekten caydıramadı. Bu konuyu biraz açmakta yarar var.

NATO Üyeliğinin Türkiye'nin Caydırıcılığına (Olumsuz) Etkileri

Türkiye NATO'ya katıldığında, taraflar zımni olarak Türkiye'nin Sovyetler Birliği'ni çevrelemeye yardımcı olacağı konusunda anlaşmışlardı. Caydırıcılık başarısız olursa, Türkiye NATO'ya tesislerini açacaktı ve mümkün olduğunca çok sayıda Sovyet kuvvetini Orta Avrupa'daki olası harekât alanından uzaklaştıracaktı. Diğer bir deyişle, Batı Almanya üzerinden Batı Avrupa'ya yapılacak büyük bir Varşova Paktı saldırısı ihtimali üzerine yoğunlaşan İttifak'ın askeri düşüncesi doğrultusunda NATO müttefiki Türkiye, Sovyetler Birliği'ni üzerine çekerek kendi topraklarının işgalini ve yıkımını göze almış oluyordu.

Böylelikle, Türk Silahlı Kuvvetleri, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra NATO'nun en büyük ordusu olarak, Sovyetler Birliği ve Bulgaristan sınırlarında yaklaşık 25-30 Varşova Paktı birliğinin konuşlandırılmasına yol açmıştı. Kızıl Ordu'nun, Türkiye'nin doğu illerine komşu olan Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan topraklarında önemli bir askeri kapasiteyi konuşlandırmak zorunda kalması nedeniyle, Sovyetler Birliği'nin Batı Avrupa ülkelerine yönelik güçlü bir saldırı başlatma kapasitesi önemli ölçüde azalmıştı.

Öte yandan, Sovyetler Birliği'nin Türkiye topraklarının büyük bir kısmını doğu sınırlarından girerek işgal edebilme kapasitesi ise önemli ölçüde artmıştı. Dahası, Sovyet Ordusu Türkiye sınırı boyunca sadece birkaç gün içinde hazırlık yaparak sürpriz bir saldırı başlatmaya hazır hale gelebileceği değerlendiriliyordu.

Bu arka plan dikkate alınarak, Soğuk Savaş döneminde, Türkiye'nin NATO üyeliğinin Orta Doğu'daki komşularıyla olan ilişkileri üzerindeki ciddi etkilerine bakmakta yarar var.

Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllardan itibaren, Türk siyaset ve güvenlik çevrelerinde, Orta Doğu, yerel siyasi ve askeri işlere müdahale edilmemesi gereken bir bölge olarak görülmüştür. Bu bakış açısı, yirminci yüzyılın büyük bir kısmı boyunca Türk dış politikasının yazılı olmayan kurallarından biri olmuştur.

Türkiye'nin NATO üyeliği, Orta Doğu politikasına müdahale etmeme politikasını daha da pekiştirmiştir. NATO'nun etkisi, esasen Orta Doğu'yu kapsamayan bir sorumluluk alanına sahip olmasından kaynaklanıyordu. NATO'nun Batı Avrupalı üyelerinin gözünde, Orta Doğu, petrol zengini Körfez bölgesini kapsayan bazı sınırlı planlamalar dışında. Sovyet tehdidine karşı savunulması gereken öncelikli bir bölge olarak görülmemiştir. Bu nedenle, Orta Doğu "alan dışı bölge " olarak kabul edilmiştir.

Orta Doğu'nun NATO'nun sorumluluk alanı dışında görülmesinin en önde gelen nedeni Kuzey Atlantik İttifakı'nın, Antlaşma metninde herhangi bir ülkeye atıfta bulunarak açıkça belirtilmemiş olsa da, Sovyetler Birliği'nin Batı Avrupa ülkelerine yönelik tehditlerine karşı oluşturulmuş olmasıydı.

Dolayısıyla, Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı'ndan gelen tehdit seviyesini artıracak herhangi bir şey, özellikle NATO'nun Batı Avrupa üyeleri tarafından kabul edilemezdi. Bu bağlamda, Türkiye'nin Orta Doğu'daki komşuları, özellikle Sovyetler Birliği'nin yakın müttefikleri konumunda olan Suriye ve Irak ile olan ilişkileri, Türkiye ile bu ülkeler arasındaki herhangi bir çatışmaya Kızıl Ordu'nun müdahil olma riskini taşımaktaydı.

Türkiye'nin Suriye ve Irak ile olan ilişkileri, sadece PKK'ya verdikleri destek nedeniyle değil, aynı zamanda örneğin, Türkiye'den doğup Suriye ve Irak topraklarından geçerek Basra Körfezi'ne akan Fırat ve Dicle nehirlerinin kullanımı konusundaki derin görüş ayrılıkları nedeniyle de kötüydü.[4] Ayrıca, Türkiye ve Suriye, 1939'da Fransız işgali altında bulunan Suriye'nin Fransız manda yönetiminde olduğu dönemde Türkiye'ye katılan Hatay ilinin statüsü konusunda da anlaşmazlık yaşamaktaydı.

[4] Ayşegül Kibaroglu, Turkey's Water Diplomacy: Analysis of its Foundations, Challenges and Prospects (Anthem Press, 2021).

Dolayısıyla, Türkiye bu tür ihtilaflı meseleler nedeniyle Suriye ve/veya Irak ile bir çatışmaya girse ve NATO, 5. Madde yükümlülüğünü yerine getirerek Türkiye'nin yanında savaşa katılmak zorunda kalsa, Sovyetler Birliği büyük olasılıkla Orta Doğu'daki müttefikleri olan Suriye ve Irak'tan yana tavır alacaktı.

Bu olası gelişmeler sebebiyle iki komşu ülke arasında bölgesel bir çatışmanın, NATO ile Varşova Paktı arasında bir çatışmaya dönüşmesi ve oradan da tırmanarak süpergüçler ABD ile SSCB arasında topyekün bir nükleer savaşa yol açma riskini taşıdığı sıklıkla dile getiriliyordu. Bu nedenle, hiçbir NATO üyesi, Türkiye ile Suriye veya Irak arasında çıkacak bir çatışmanın Doğu ve Batı blokları arasında bir çatışmaya yol açmasını istemiyordu.

Bu dikkate alındığında, Türkiye'ye, NATO müttefikleri tarafından (gayri resmi bir şekilde) Orta Doğu komşularıyla çatışmaya yol açacak şekilde hareket etmemesi ve bölgedeki devletlerle ilişkilerinin profilini düşük tutması tavsiye edilmiştir.

NATO üyeliğinin Ankara'nın bu yöndeki Orta Doğu politikasını daha da pekiştiren bir diğer nedeni de, Türkiye'nin askeri kuvvet konuşlandırmasının, kuzeydoğudaki Sovyet tehdidine ve kuzeybatıdaki Bulgaristan'a yönelik tehdit algısına dayanmasıydı.

Bu nedenle, Türkiye'nin askeri kapasitesinin büyük bir kısmı, ülkenin doğusundaki illerine yönelik olası bir Sovyet saldırısı ve Bulgaristan'ın Trakya bölgesinden yapacağı eş zamanlı bir saldırıya ayrılmıştı ve Türkiye, güney ve güneydoğudaki Suriye ve Irak ile olan sınırları boyunca konuşlandırılacak anlamlı bir askeri kapasiteye sahip değildi.

Askeri gücün siyasi kararları desteklemedeki rolü göz önüne alındığında, etkili caydırıcılığın bir numaralı kuralı olan komşularını terörizmi desteklemek gibi Türkiye'nin ulusal çıkarlarına zarar veren politikalarından vazgeçirmek için caydırma yeteneği sınırlıydı.

Soğuk Savaş yıllarında Türk ordusunun kuvvet konuşlandırmasının, ülkenin kuzeydoğusunda Sovyetler Birliği ile olan sınırına ve kuzeybatısında Varşova Paktı üyesi Bulgaristan sınırına yönelik olarak bu bölgelerde algılanan tehdide daha fazla önem veren yetkililerin tercihlerine göre belirlendiği anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin Caydırıcılığını Arttıran Gelişmeler

Bir dizi gelişme, Türkiye'yi askeri yeteneklerinin ülke içindeki konuşlanmasında köklü değişiklikler yapmaya ya zorlamış, ya da buna olanak tanımıştır. [5]

Irak'ın Kuveyt'i İşgali

Bu gelişmelerin ilki, 2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi olup, bu olay Türk ordusunu ve güvenlik çevrelerini sonuçları konusunda ciddi oranda endişelendirmiştir. Irak, Kuveyt'i işgal ettiğinde, Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) Kararları doğrultusunda hem tek taraflı, hem de uluslararası toplum ile birlikte siyasi, askeri ve ekonomik karşı önlemler almada hızlı davranmıştır.

ABD de Türkiye'den, Irak lideri Saddam Hüseyin üzerinde baskı oluşturmak amacıyla Irak sınırında askeri birlik yoğunluğunu artırmasını istemişti. Zira, Saddam Hüseyin, Kuveyt'in işgaline karşı dünyadan gelen tepkilerden çok fazla etkilenmiş ya da endişelenmiş görünmüyordu.

Hem Irak liderinin Türkiye'ye yönelik tehditleri karşısında önleyici bir tedbir olarak, hem de ABD'nin beklentilerini karşılamak için Türkiye, güneydoğusunda askeri birlik konuşlanmasını artırmaya karar verdi. Varşova Paktı'nın yakın zamanda çökmesi, Bulgaristan'dan algılanan tehdit derecesini azaltmıştı.

[5] Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren uyguladığı dış ve güvenlik politikalarını, sebepleriyle ve sonuçlarıyla analiz eden kapsamlı bir çalışma için: Mustafa Kibaroglu and Aysegül Kibaroglu, Global Security Watch – Turkey: A Reference Handbook (Praeger Security International, Greenwood Publishing Group, Westport, Connecticut, USA, 2009.).

Böylece yaklaşık 100,000 askerden oluşan mekanize birlik Bulgaristan sınırından Türkiye'nin güneydoğusuna, özellikle Irak sınırına yakın bölgelere kaydırıldı.

Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA)

İkinci gelişme, 1990'da yürürlüğe giren Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA) idi. AKKA, 1975'teki Helsinki Süreci'nden başlayarak 1980'ler boyunca NATO ve Varşova Paktı ülkeleri arasında müzakere edilmiş ve Demir Perde'nin her iki tarafındaki orduların konvansiyonel kuvvet düzeylerinde beş kategoride kesinti öngörmüştü. Bu beş kategori silah, ana muharebe tankları, zırhlı personel araçları, topçu sistemleri, saldırı helikopterleri ve savaş uçaklarıydı.

AKKA bağlamında, Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinin büyük bir kısmı Antlaşma sınırlamalarının dışında bırakılmış olması, Türkiye'nin söz konusu beş kategori silah sistemindeki askeri varlıklarının sayısını çok fazla azaltmak zorunda kalmayacağı anlamına geliyordu. Ayrıca, Türkiye, bu ülkelerin AKKA yükümlülükleri gereği imha edilmesi gereken bazı fazla silahları NATO müttefiklerinden alabilecekti. Örneğin, Almanya ağır zırhlarının ve Leopard tanklarının bir kısmını imha etmek yerine Türkiye'ye gönderdi.

Sovyetler Birliği'nin Dağılması

Türkiye'nin kuvvet yapısında köklü değişiklikler yapmasını sağlayan üçüncü gelişme ise Aralık 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Türkiye'nin kuzeydoğu sınırları boyunca Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan'ın bağımsız devletler olarak ortaya çıkmalarıydı. Bu tarihi gelişmeler, Türk güvenlik yetkililerince bölgeden algılanan tehditleri yeniden değerlendirme fırsatı verdi.

Kızıl Ordu'nun büyük ölçekli bir sürpriz saldırı ihtimalinin ortadan kalkması, Türkiye'nin askeri yeteneklerinin büyük bir kısmını Sovyetler Birliği'ne tahsis etme gerekliliğini ortadan kaldırdı. Dolayısıyla askeri birliklerin kuzeydoğu sınırından uzaklaştırılma ve Orta Doğu sınırlarına yakın bölgelere kaydırma olasılığı hem siyasiler tarafından hem de güvenlik çevrelerince memnuniyetle karşılandı.

Türkiye'nin Suriye'ye Zorlayıcı Diplomasisi

Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, Ankara'daki askeri planlamacılar dikkatlerini Türkiye'nin kuzey komşuları Bulgaristan ve Sovyetler Birliği'nden güney ve doğu komşuları olan Suriye ve Irak yöneltti ve askeri birliklerini bu doğrultuda yeniden konuşlandırdı.

AKKA Antlaşması'nda Türkiye'ye güneydoğusunda daha fazla hareket serbestliği tanıyan yukarıda bahsi geçen istisnai düzenlemeler askeri kuvvet yığınağının sayısal olarak artmasına imkân vermiştir. Beş, altı yıl gibi bir süre içinde Türkiye'nin bölgedeki birlik konuşlanması, 1990'ların başında en fazla 60,000 civarında askerden oluşan piyade ve jandarma birliklerinden, 1998'de Suriye ile bir kriz patlak verdiğinde yaklaşık 300,000 askerden oluşan bir seviyeye ulaştı.

Sayısal artışın yanı sıra, Özel Kuvvetler de dahil olmak üzere birliklerin niteliği de iyileştirildi. Bölgeye hafif ve ağır topçu sistemleri, zırhlı araçlar ve saldırı helikopterleri gibi silah sistemleri ve teçhizat gönderildi ve bu gelişmeler ordunun sınır ötesi operasyonlar yapabilmesini sağladı. Türkiye'nin güneydoğusundaki askeri kapasitesindeki hem niceliksel hem de niteliksel artış, ciddi endişelere sahip olduğu güney komşularına yönelik yeni bir duruş geliştirmesini sağladı.

1990'ların ikinci yarısında, Türk Silahlı Kuvvetleri, on binlerce iyi eğitilmiş askerden oluşan tam donanımlı ve mekanize birlikle kısa sürede kapsamlı bir kara harekâtı başlatabilecek kapasiteye ulaştı. Buna ek olarak, hava gücü kabiliyeti, kara birliklerine F-16 savaş uçakları, Sikorsky ve Super Cobra saldırı helikopterleri ile yakın hava desteği sağlayabiliyordu.

Havadan Uyarı ve Kontrol Sistemi (AWACS) uçakları ve envantere giren ikmal uçakları, harekâtlarda yer alan savaş uçaklarının hem menzilini hem de operasyonel kabiliyetini artırdı.

Dolayısıyla, kara kuvvetlerinin hava birimleri ile işbirliği halinde sahip olduğu genel operasyonel yetenek, gerekirse, düşman topraklarında büyük ölçekli bir askeri harekâtı oldukça kısa bir sürede gerçekleştirebilme kabiliyeti olarak değerlendirilmektedir.

Bu gelişmeler sayesinde Türkiye'nin önemli ölçüde artan misilleme kapasitesi, güney komşularına karşı güvenilir bir caydırıcı unsur oluşturmıştır. Türkiye'nin güneydoğu sınırlarına yapılan artan askerî yığınak, 1998 Ekim'inde Türkiye ve Suriye arasında kısa süreli yaşanan kriz sırasında Suriye liderliği tarafından net bir şekilde hissedilmiştir.

Siyasi taleplerinin arkasına yeterli askerî gücü koyabileceği konusunda kendinden emin olan Türkiye, 1998 Ekim'inde Suriye'ye kesin bir ültimatoma vermiştir. Türkiye'nin resmî tutumu, dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından 1 Ekim 1998'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışında yaptığı konuşmada kamuoyuna açıklanmıştır.

Bu açıklama öncesinde, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş, gazetecilerin önünde, Türkiye-Suriye sınırında Suriye'nin PKK'ya verdiği sürekli desteğin artık tolere edilemeyeceğini vurgulayan açıklamalarda bulunmuştur. Türkiye'nin askerî ve siyasî kanadından verilen mesaj açıktı: “Suriye, PKK'ya desteğini kesmeli ve Öcalan'ı sınır dışı etmelidir.”

Üst düzey politikacılar ile Türk Genelkurmay Başkanlığı arasındaki yakın koordinasyon ve kamu diplomasisinin etkili kullanımı, bu sefer Türkiye'nin hem hazırlıklı hem de Suriye'yi kendi talepleri doğrultusunda harekete geçmeye zorlayabilecek kapasitede olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Hem Suriye, hem Arap Birliği durumun ciddiyetini kabul etmiştir. Dönemin Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek, Türkiye ve Suriye arasında bir savaşın önlenmesi için Ankara ve şam'a ziyaretlerde bulunmuştur.

Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad, çok zeki ve pragmatik bir liderdi. Suriye'nin PKK'ya desteğini sürdürmesinin olası sonuçlarının farkındaydı. Türkiye yalnızca askerî açıdan güçlü değildi; aynı zamanda Suriye, dağılmış eski müttefiki Sovyetler Birliği'nin desteğini kaybetmişti. Rusya Federasyonu ise, Türkiye'ye karşı güçlü önlemler almaya isteksizdi.

Tüm bunları göz önünde bulunduran Suriye, beklendiği gibi rasyonel bir karar alarak Öcalan'ı sınır dışı etti. Öcalan'ın Moskova'da, Roma'da ve Nairobi'deki Yunanistan Büyükelçiliği'nde geçen kaçış süreci, Türkiye'de bir cezaevinde sona erdi. Öcalan, “vatana ihanet ve terör” de dahil olmak üzere çeşitli suçlardan adil bir yargılama sonucu müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır.

Suriye, Ekim 1998'de “Adana Protokolü'nü imzalayarak Türkiye'nin ulusal çıkarlarına zarar verecek herhangi bir gruba destek vermemeyi taahhüt etmiştir.

Sonuç

Saygıdeğer Konuklar,

Konuşmamın sonunda çok önemli bir hususu özellikle vurgulamak isterim.

Türk güvenlik güçleri ile PKK terör örgütü arasındaki mücadelede 35 binden fazla insan hayatını kaybetmiştir, bunların arasında şehit olan yaklaşık 7 bin güvenlik personeli ve buna yakın sayıda sivil Türk vatandaşı bulunmaktadır.

Hayatını kaybeden siviller arasında, yüzlerle ifade edilebilecek sayıda öğretmenler, doktorlar, mühendisler, teknisyenler ve diğer kamu görevlileri de bulunuyordu. Bu kişiler, ülkenin geri kalmış bölgelerinde yaşam kalitesini artırmak ve o bölgelerde yaşayan insanlara temel hizmetleri sağlamak amacıyla çalışıyordu. Birçoğu, tercihlerinin sonuçlarını bilerek o bölgelere gitmek için gönüllü olmuşlardı.

Şehit olanların yeri, ülkenin yaşadığı çok sayıda zorluk nedeniyle kolayca doldurulamıyordu. O aşamada, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin subayları, okullarda ders vermek, sağlık hizmetleri sağlamak ve diğer kamu hizmetlerini sunmak gibi görevleri de üstlenerek onların yerini almışlardır.

Bu gibi davranışlar, sizin Müşterek Operasyon Konsepti dokümanında, "yerel halkın kalbini ve zihnini kazanmak" olarak adlandırılmaktadır. Bu, aslında, Türk güvenlik birimlerinin terörle mücadele sırasında, onlarca yıl boyunca, herhangi bir etiket takmadan gerçekleştirdikleri yüksek özveri ve son derece onurlu bir davranış biçimidir.

Bunu hatırlatarak sözlerime son veriyorum.

Dikkatinizi için teşekkür ederim.

Türkiye's Middle Corridor Strategy and Organization of Turkic States - OTS: Cooperation Opportunities Based on Consortium Approach

Ali Oğuz Diriöz

**Associate Prof. Dr., TOBB University of Economics and Technology,
Department of International Entrepreneurship,
ORCID: 0000-0001-7110-3849, e-mail: adirioz@etu.edu.tr**

Abstract

This article focuses on Türkiye's evolving strategy along the 'Middle Corridor' and the role of the Organization of Turkic States – OTS. Following the disintegration of the Soviet Union at the end of 1991, Türkiye had a consistent strategy of opening up and developing relations with Central Asia and the Caucasus regions. The development of the Organization on Black Sea Economic Cooperation – BSEC, as well as the various infrastructure projects such as the Baku – Tbilisi – Ceyhan (BTC) Crude Oil Pipeline can be seen as part of developing economic and cultural cooperation with the region. The Organization of Turkic States (OTS) and since 2019, Türkiye further developed an 'Asia Anew' strategy in order to further relations along the Historic Silk Road and the Middle Corridor. For Türkiye, the Silk Road revival is conveniently aligning with the strategy to further relations between East and West. 50 Years ago, at the height of the Cold War, such approaches were limited, and yet the strategy is increasingly gaining prominence. In light of the diplomatic rhetoric about the East – West trade increasingly coming to the fore in Turkish Foreign Policy, the article highlights that growing attention to trading with Türkiye's Eastern neighbors in the Middle East, in Central Asia, The Caucasus and overall across Asia is not a realignment of Türkiye in Global Politics but rather a policy to balance both institutional engagements and trade in the West and in the East.

Keywords: Türkiye, Organization of Turkic States – OTS, Middle Corridor, Silk Road, Asia Anew, Turkish Foreign Policy

Öz

Bu makale Türkiye'nin 'Orta Koridor' boyunca gelişen stratejisine ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) rolüne odaklanmaktadır. 1991 sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türkiye, Orta Asya ve Kafkasya bölgeleriyle ilişkilerini geliştirme konusunda tutarlı bir stratejiyle hareket etmiştir. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (KEİ) geliştirilmesi ve Bakü - Tiflis - Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı gibi çeşitli altyapı projeleri marifetiyle, bölgeyle ekonomik ve kültürel iş birliğinin geliştirilmesinin somut adımları olarak görülebilir. 2019'dan bu yana Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) yer aldığı Orta Koridor ve Tarihi İpek Yolu boyunca ilişkileri ilerletmek için bir 'Yeniden Asya' stratejisi geliştirdi. Türkiye için İpek Yolu'nun yeniden canlanması, Doğu ile Batı arasındaki ilişkileri ilerletme stratejisiyle uygun bir şekilde örtüşüyor. 50 yıl önce, Soğuk Savaş'ın zirvesindeyken, bu tür yaklaşımlar sınırlıydı. Doğu ile Batı arasındaki denge politikasıyla ilgili strateji giderek daha fazla öne çıkıyor. Türk Dış Politikasında Doğu-Batı ticaretiyle ilgili diplomatik söylemin giderek daha fazla ön plana çıkması ışığında, makalede, Türkiye'nin Orta Doğu, Orta Asya, Kafkaslar ve genel olarak Asya'daki Doğu komşularıyla ticarete artan ilginin, Türkiye'nin küresel politikadaki yeniden konumlandırılması değil, daha ziyade Batı ve Doğu'daki kurumsal angajmanlar ile ticareti dengeleme politikası olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Turk Devletleri Teşkilatı – TDT, Orta Koridor, İpek Yolu, Yeniden Asya, Türk Dış Politikası

1.Introduction

Turkish Foreign Policy (TFP) experienced certain changes over the last half century, like many things in global politics. Compared to 50 years ago, there are significant changes as well as consistent continuities in Turkish foreign policy (TFP). The most significant change perhaps could be the end of the Cold War and the disintegration of the Soviet Union in 1991. Following the disintegration of the Soviet Union at the end of 1991, Türkiye had a consistent strategy of opening up and developing relations with Central Asia and the Caucasus regions. The development of the Organization on Black Sea Economic Cooperation – BSEC, as well as the various infrastructure projects such as the Baku – Tbilisi – Ceyhan (BTC) Crude Oil Pipeline can be seen as part of developing economic and cultural cooperation with the region. A consistent continuity can be contrasted to the balance of developing good relations economically with both East and West. During the Détente period in the 1970's on one hand trading with the Union of Soviet Socialist Republics – USSR (or simply the Soviet Union), while also continuing to be a member of the North Atlantic Treaty Organization – NATO and trading with Western Europe and the United states. Today in the 2020's, we also can consistently observe Türkiye trading and developing trade both with the states of the Organization for Economic Cooperation and Development – OECD and the BRICS group. Türkiye is a member of NATO, and consider furthering cooperation with BRICS mostly for economic reasons (Dirioz, 2024a), in a similar fashion to sustaining trade relations with the Soviet Union during the 1970's. This article focuses on Türkiye' evolving strategy along the 'Middle Corridor' and the role of the Organization of Turkic States – OTS. For the purpose of this article, the 'Middle Corridor' is described by the author as;

A planned conceptual network of trade routes, made possible by developing logistics and infrastructure to supply key materials, energy, as well as goods over these trajectories of regional and global supply chains.

The Organization of Turkic States (OTS) and since 2019, has been a major organizational structure along the East-West trade corridors and a primary institution for similar cultural, political and economic cooperation based strategy. Türkiye further developed an ‘Asia Anew’ strategy in order to further relations along the Historic Silk Road and the Middle Corridor. For Türkiye, the Silk Road revival is conveniently aligning with the strategy to further relations between East and West. 50 Years ago, during the Cold War, developing trade corridors with sovereign independent nations of Central Asia were not possible as these were still Soviet Republics. The strategy is increasingly gaining prominence. In light of the diplomatic rhetoric about the East – West trade increasingly coming to the fore in Turkish Foreign Policy, the article highlights that growing attention to trading with Türkiye’s Eastern neighbors in the Middle East, in Central Asia, The Caucasus and overall across Asia is not a realignment of Türkiye in Global Politics but rather a policy to balance both institutional engagements and trade in the West and in the East.

This article will examine the increasingly prominent East-West trade strategy under three subheadings. First, the energy focused trade relations and mutual relations model from the Soviet period to today. Secondly, global sustainability and geopolitical balances will be analyzed. The part will focus on the increasing Asia-Pacific shift in global economy and understanding the role of trade in TFP based on Copeland's (2014) theory on trade expectations. Finally, future evaluations will be addressed in the conclusion.

2. Energy Interdependence

Energy trade plays a prominent role over the last 50 years of Türkiye's relationships with the then Soviet Union and the former Soviet Republics. Energy plays a significant role today in the relations with Russia, Azerbaijan and other former Soviet Republics in Central Asia and the Caucasus.

During the Cold War period (1945-1989), natural gas trade through pipelines across the Eurasian land mass were built based on a 'mutual dependency' or interdependent relationship. Arguments were put forward that this relationship would contribute to peace and stability in the long term by creating a win-win relationship. We can say that this situation was largely valid until the 2022 Russia-Ukraine war.

According to the concept of Interdependence (Keohane & Nye, 1977; Copeland, 2022) in the context of international political and economic relations, the exchange of strategic raw materials such as energy sets basis for beneficial relationship between the parties. It is in the interests of all involved parties that these relations of mutual gains continue. This win-win relationship is based on the assumption that economic relations and trade are of critical for continuous peaceful relations. Mutual dependency is related to energy raw materials, because they are indispensable for modern industrial society as they are used in transportation, heating, industry and electricity generation. In some cases (Demiryol, 2018), energy relations can move beyond interdependence and cause conditions of asymmetric dependence (i.e., when the balance of interdependence is unequal and the scales are heavily weighted to one state's advantage). Even under such cases the involved states can continue political and economic cooperation. The construction of 3,500-mile pipelines from the Soviet Union to many European and NATO countries, including Türkiye, during the 1980s created a significant economic relationship, which is perhaps one of the bases of the current Türkiye-Russia and Türkiye-Central Asia economic relations.

The Soviet Union and later the Russian Federation supplied Europe with natural gas reliably and uninterruptedly for many years. From the 1980s to 2022, Russia was a reliable energy supplier to Europe, and is still a key partner for Türkiye. Germany saw natural gas as an important short- and medium-term resource, particularly in order to complete its own environmentally friendly energy transformation (Energiewende), and was developing the Nord Stream 2 pipeline in addition to the Nord Stream 1 pipeline, particularly for direct natural gas purchases (Westphal, 2020).

For Türkiye, while there are many concrete steps that were taken, two institutional steps and an energy transit project reflect the vision of Türkiye's post-Cold War economic cooperation and East-West trade. One of the main institutions was the Organization for Black Sea Economic Cooperation – BSEC, which envisioned a broad region of mutual gains and economic cooperation. While the BSEC has been by and large dormant and not very active, its very existence has had benefits as a diplomatic forum. The other major step was the development of the Baku – Tbilisi – Ceyhan (BTC) crude oil pipeline (Dirioz, 2022). The BTC project and the BSEC were initial cornerstones of the policy to develop economic relations along the East-West trade based on energy. More importantly, the BTC today has a multinational consortium, and this is an approach which is non-exclusive and more likely to promote broader regional cooperation.

Today, the existence of another institution, the former Turkic Council, now Organization of Turkic States (OTS), is conveniently consisting of member and observer countries with similar linguistic and cultural heritage, spanning from Central Europe to the borders with China, along the historic Silk Road (Dirioz, 2024b).

While general cooperation along the Middle Corridor is becoming important, it is worth revisiting the role of the BTC to encourage further projects along the East-West trade corridors.

The purpose of establishing the Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Crude Oil Pipeline was to transport Azerbaijani oil, independent from the existing infrastructures over Russia, and directly to world markets to the Ceyhan Terminal in the Mediterranean, via Georgia and across Türkiye. BTC passes through the lands of three different countries, there are 11 different consortium partner companies from 9 different countries under the leadership of BP with 30 percent of the shares (Dirioz, 2024b).

BP was later included in the Trans Anatolian Natural Gas Pipeline Transportation Project (TANAP) as a continuation of the success story. In addition, multinational formations also send a political message by not leaving the project in the hands of a single country, but by being more inclusive and even leaving the door open for rival or sanctioned countries to join the project in the future. Multinational consortium companies may further develop projects on the Middle Corridor route (Dirioz, 2022).

In this context, not only different routes, different countries and different companies, but also an institutional framework that will be the driving force of specific projects that will create these consortium approaches seems essential. In this context, the Organization of Turkic States-OTS (formerly the Turkic Council) should play an important role in directing infrastructure, logistics and general development projects. It is important that an international organization that will guide the projects on the Middle Corridor, cooperate with other development banks and international funds in this context, and shape the tenders and projects in order to guide the potential investments of the private sector is a pioneer.

However, in international relations, international organizations often do not act on their own, but rather member states are the driving force in them. In the European Union (EU), for example, we can especially observe that the bilateral cooperation between Germany and France. In the context of the realization of the Middle Corridor projects, the Turkey-Azerbaijan cooperation, referred to as "one nation, two states", can be a driving force for Middle Corridor projects.

As a result, although there were private sector doubts on the BTC in the past during the 1990s, multinational energy companies became investors with a multinational consortium as the project created an alternative with political support and driving force. The Caspian Water Body (commonly known as the Caspian Sea), which is a significant obstacle in the realization of the Middle Corridor, is one of the biggest obstacles to ensuring uninterrupted transportation and communication. With the implementation of special projects on the Middle Corridor by "Consortia" consisting of multinational companies (such as the development of port and ship transportation and logistics across the Caspian), obstacles can be reduced.

Similar to the BTC project, new energy based interdependence projects will support multilateralism, and will also increase alternatives in attracting investment for developing trade and logistics.

The next sections will further evaluate why such investments are increasingly necessary as part of the rising economic prominence of the Asia-Pacific region (Indo-Pacific region when including South Asia), and why the trade expectations theory foresees such development of relations to continue.

3. Geopolitical Shift in Global Economy

Although Turkey's most important economic partner countries are the European Union countries, Turkey also sees the EU market as a more saturated market. In this context, as can be understood from the Asia Anew Initiative (MFA, 2024) approach, Turkey wants to develop its economic relations with rapidly growing Asian markets. Southeast Asian countries, India, China and other Asian countries stand out among the fastest growing countries in the global economy. Like many countries, Turkey is also inclined to revive its economic connections with these countries. It is not possible to remain indifferent to the increasing tendency to be Asia-Pacific-centered in the global economy.

New trends are emerging not only due to geopolitical balances but also due to developing technologies. From global trade to logistics and supply chains, from energy security to health and currencies, new technologies are changing possible risk perceptions and expectations in both environmental and energy security. In this changing world, alternative options are necessary to manage possible risks and vulnerabilities. The COVID-19 global epidemic, i.e. 'Pandemic' conditions and health crises have affected almost all countries and nation states.

Similar to the global climate, food and energy crises, the increasing use of liquefied natural gas (LNG) in recent years must definitely be taken into account. Unlike pipelines, a more flexible spot market is created thanks to LNG (Diriöz, 2022). LNG facilities are established in ports, enabling energy trade between distant countries. LNG trade can provide advantages to regional countries in terms of bringing more flexibility to natural gas trade. The flexibility to be achieved as a result of diversification can provide advantages in reducing security gaps (Keohane and Nye, 1977).

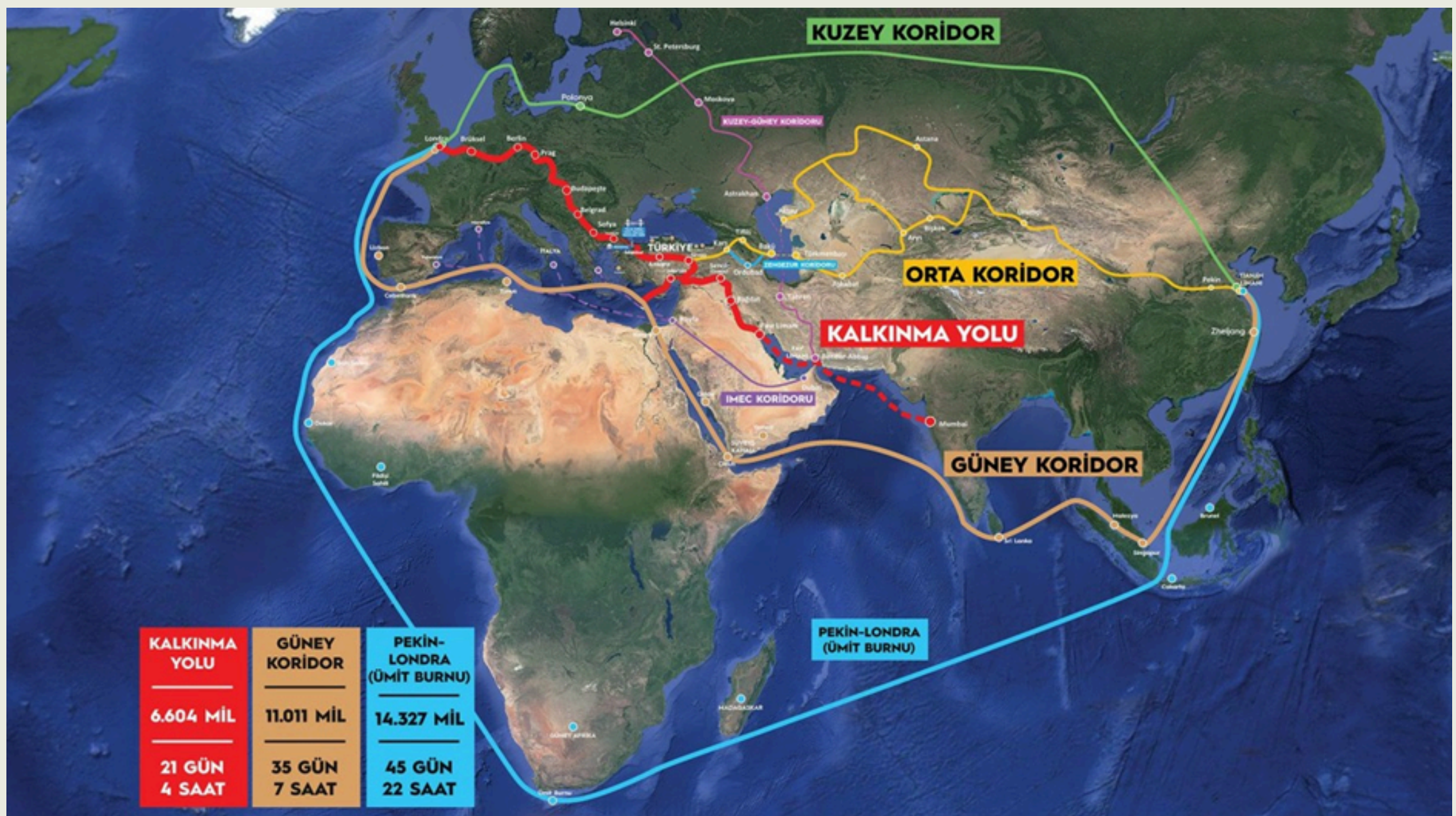
In the geopolitical context, various conflict and instability trends in the countries of the former Soviet geography have been ongoing for some time. The fact that a war between Azerbaijan and Armenia in the Caucasus and a war between Russia and Ukraine in the Black Sea has been ongoing since 2022 increases the importance of new alternatives. The Republic of Turkey continues to maintain relations with both Russia and Ukraine. The fact that Russia and Ukraine can conduct a relatively balanced dialogue, and in this context, Turkey's potential to become an energy hub is on its way to becoming a hub for both energy trade and, more generally, global trade, supply chain and logistics. It is necessary to strengthen its connections in this direction in the global economy, which is expected to be increasingly centered in the Asia-Pacific.

In any case, the idea of increasing economic cooperation of EU countries towards Central Asia and thus reviving the Silk Road in a middle corridor in terms of trade is also important in terms of new trends. In the context of the concept of recreating the Silk Road and developing a middle corridor route, the fact that China can create a new trade corridor for the global supply chain, separate from the Belt and Road Initiative (BRI), is also an important area of interest in the coming years and is an important option for Turkey (Diriöz, 2023).

One of the changing conditions in the world is that trade between the US and China is increasingly competitive rather than cooperative (Copeland, 2022). Another issue is the blockage in the Suez Canal in 2021, and it is currently one of the disruptions along the Red Sea. The disruptions in strategic passages such as the Suez Canal and the Red Sea have caused disruptions in trade and transportation all over the world and increased prices.

It is understood that alternative routes are not only necessary to eliminate vulnerabilities, but also that not being tied to a single route can increase options and create alternatives in competition, while also being a solution to regional and global supply chain vulnerabilities. In addition, the Middle Corridor, which Turkey also prioritizes, has increased in importance due to the disruptions caused by possible sanctions on the Northern route due to the current conflicts between Ukraine and Russia, and the risk of that route being disrupted due to sanctions and uncertainties as a result of the uprisings in Iran (Diriöz, 2022). Moreover, not only the Middle Corridor, but also alternative routes from the northernmost, namely the northern polar region, are being considered for the new Silk Road (Çevik & Durukan, 2020). The logic of the Polar Silk Road is based on a northern shipping route that will develop between the melting glaciers as a result of global warming, and envisages the continental trans-Siberian railway shown on Map 1 to pass through the northern polar sea.

MAP 1: Middle Corridor (*Orta Koridor*)



Source: Turkish Ministry of Transportation and Infrastructure / Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı <https://www.uab.gov.tr/haberler/kalkinma-yolu-icin-kritik-gorusme>

Alternatives passing through the Polar Regions continue to be explored, yet the Middle Corridor route will be easily abandoned. In addition to LNG trade in general, electricity produced from LNG is also becoming an increasing trade method. As with oil, it is a common situation in the last decade that power ships that produce electricity from natural gas can directly export energy by transporting LNG and/or natural gas. Moreover, the European Union, which has taken action with the aim of making the European continent a carbon-neutral continent by 2050, has set forth its Green Deal targets (Diriöz, 2021). Even if the Green Deal plans have been interrupted in the short term after the 2022 Russia – Ukraine conflict, targets have not been abandoned. Acceleration of the transition to electric vehicles (EVs) in many countries, including Turkey, and development of renewable and alternative energy are still major trends. The next section will discuss how Copeland's theory indicates how future expectations are shaping policies.

4. Trade Expectations Theory

The global economic order, which is frequently criticized, was founded on the Neo-Liberal economic approaches established after World War II (Ruggie, 1982). Mutual economic relations and common interests are emphasized in this order. On the other hand, in the global context, even though their effectiveness is debated, it is assumed that economic sanctions are among the policy tools that states can be effective outside of conflict. Even if there are uncertain attitudes about their effectiveness, economic sanctions and aid are used as foreign policy instruments as policy tools. Even in cases of mutual dependency, we witness that competitions can emerge in terms of dominating or prioritizing various resources and routes. Copeland (2022) implies that under some changing geopolitical conditions of mutual dependency (such as trade competition with China and sanctions against Russia), exceptional situations can be abandoned due to future expectations. Copeland's (2022) theory already states that future expectations, rather than the current level of trade, are effective in foreign economic policy and decisions regarding foreign trade. This situation somewhat logically explains how trade between the EU and Russia has been disrupted.

The same logic can be used to explain the trade competition between China and the US, and if expectations are to shift towards trade wars, expectations from trade may be regional rather than global, according to Copland's (2022) assumptions. Either way, whether one foresees a scenario or renewed Globalized trade or one of several regional trade concentration, Türkiye will try to maintain a balanced relationship on the trade between both Europe and Asia, as well as with both the developed nations of Europe and the Global South such as the African continent. Thus, the trade expectations scenarios for Türkiye still rely both on the revival of a new Silk Road trade overland, as well as continued trade towards Europe as well as to Africa, in addition to Asia. Türkiye's unique geo-strategic location once again proves to be an advantage for several trade routes, corridors as well as scenarios of global trade and management of the supply chains.

International institutions, such as the Organization of Turkic States – OTS will facilitate the governance of the trade corridors. The OTS, by having two NATO members (Turkiye and Hungary) and an EU member (Hungary) as well as members of the Shanghai Cooperation Organization – SCO span from Europe to the borders of China across the Eurasian land mass. This is convenient for the governance for the trade routes through the path of the Middle Corridor. Furthermore, membership to BSEC or OTS are complementary to existing memberships and associations with European institutions. Hence, cannot be considered as a shift or axis or re-alignment in that sense.

5. Conclusion

This article discussed Türkiye's strategy along the 'Middle Corridor' and the role of the Organization of Turkic States – OTS. The 'Middle Corridor' described as; *A network of trade routes, to supply key materials, energy, as well as goods over these trajectories of regional and global supply chains*. This was made even possible by the end of the Cold War, but further accelerated with the Baku – Tbilisi – Ceyhan (BTC) project. The conclusion reached here is that in order to have efficient government and better investments along the Middle Corridor, institutional governance is necessary. The Organization of Turkic States (OTS) since 2019, has been a suitable organizational structure along the East-West trade corridors, conveniently befitting Türkiye's political and economic strategy. In light of the diplomatic rhetoric about the East – West trade, Türkiye's aspirations to develop economic relations with the East are complementary to its existing institutional obligations to NATO, Organization for Security and Cooperation in Europe – OSCE, and other European Institutions. Hence, Türkiye's Asia Anew Initiative and interest to balance both institutional engagements and trade in the West and in the East do not constitute a re-alignment. While the major change has been identified as the Central Asian Republics becoming independent after 1991, the continuity has been demonstrated in this article that Türkiye was balancing East-West trade 50 years ago and is also doing the same economic balancing today.

References

Bearce, D. H. (2003). Grasping the Commercial Institutional Peace. *International Studies Quarterly*, 47(3), 347-370.

Bonin, H. (2007). Business interests versus geopolitics: The case of the Siberian pipeline in the 1980s. *Business History*, 49(2), 235-254. DOI: 10.1080/00076790601170397

Casier, T. (2011). The rise of energy to the top of the EU-Russia agenda: from interdependence to dependence?. *Geopolitics*, 16(3), 536-552.

Copeland, D.C. (2022). "When Trade Leads to War : China, Russia, and the Limits of Interdependence" *Foreign Affairs*, 23 Ağustos 2022. [Erişim: 31.01.2023] <https://www.foreignaffairs.com/china/when-trade-leads-war-china-russia>.

Çelikpala, M. (2021). Situating ‘New Turkey’ in the Middle East Within a Competition-Cooperation Spiral of Turkish-Russian Relations. In *Turkey, Russia and Iran in the Middle East* (pp. 15-32). Palgrave Macmillan, Cham.

Çevik, V. A. & Durukan, T. (2020). Çin’in Kuzey Kutbu’na Olan İlgi: Kutup İpek Yolu. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 20(2), 254-262.

Demiryol, T. (2018). Türkiye-Rusya ilişkilerinde enerjinin rolü: Asimetrik karşılıklı bağımlılık ve sınırları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(4), 1438-1455.

Dirioz, A.O. (2024a, November 18). Up Next; The G20 Summit in Brazil and a discussion of BRICS. *Foreign Policy Institute – DPE*. <https://foreignpolicy.org.tr/up-next-the-g20-summit-in-brazil-and-a-discussion-of-brics/>

Dirioz, A.O. (2024b, March, 6). Orta Koridor"da BTC benzeri "Konsorsiyumlar" ile stratejik projelerin gerekliliği. *The Independent Türkçe*.

<https://www.indyturk.com/node/705116/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/orta-koridorda-btc-benzeri-konsorsiyumlar-ile-stratejik-projelerin>

Diriöz, A.O. (2023). Yeni Olgular ve Güvenlik Yönetişimi Bakımından Kuşak ve Yol Rekabet Güvenliği: Yeni İpek Yolu için Çin'in Kuşak ve Yol projesine alternatif/tamamlayıcı rotanın önemi. *TASAM 8. İstanbul Güvenlik Konferansı bildiriler kitabı* için hazırlanan tam metin tebliği, 5 Ocak 2023 Tarihinde TASAM'ın internet sitesinden erkenden yayınlanmıştır. [Erişim: 31.01.2023] <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/70242/yeni-olgular-ve-guvenlik-yonetisimi-bakimindan-kusak-ve-yol-rekabet-guvenligi-yeni-ipek-yolu-icin-cinin-kusak-ve-yol-projesine-alternatif-tamamlayici-rotanin-onemi>

Diriöz, A. O. (2022). An Energy-Focused Alternative And Complementary Route To The Silk Road. *Eurasian Research Journal*, 4 (2) , 7-22 . <https://dergipark.org.tr/en/pub/erj/issue/69540/1107914>

Diriöz, A. O. (2021). AB Yeşil Mutabakat Kapsamında Yeşil Ekonomiye Dönüşüm Süreci, Türkiye-AB İlişkilerine Olası Etkilerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, (22), 107-130.

Finon, D. & Locatelli, C. (2008). Russian and European gas interdependence: Could contractual trade channel geopolitics?. *Energy Policy*, 36(1), 423-442.

Gartzke, E., & Westerwinter, O. (2016). The complex structure of commercial peace contrasting trade interdependence, asymmetry, and multipolarity. *Journal of Peace Research*, 53(3), 325-343.

Gartzke, E. (2007). The capitalist peace. *American journal of political science*, 51(1), 166-191.

Jentleson, B. W. (2019). Pipeline politics: The complex political economy of East-West energy trade. Cornell University Press.

Keohane, R. O. & Nye, J. S. (1977). *Power and Interdependence: World Politics in Transition*. Little Brown and Co.

Mardones, C. (2022). Economic effects of isolating Russia from international trade due to its ‘special military operation’ in Ukraine. *European Planning Studies*, 1-16. DOI: 10.1080/09654313.2022.2079074

Ministry of Foreign Affairs – MFA, Republic of Türkiye (2024). Asia Anew Initiative. <https://www.mfa.gov.tr/asia-anew-initiative.en.mfa>

Ruggie, J. G. (1982). International regimes, transactions, and change: embedded liberalism in the postwar economic order. *International Organization*, 36(2), 379-415.

Silva, P. M., & Selden, Z. (2020). Economic interdependence and economic sanctions: a case study of European Union sanctions on Russia. *Cambridge Review of International Affairs*, 33(2), 229-251. DOI: 10.1080/09557571.2019.1660857

Ulaştırma Bakanlığı / Ministry of Transportation – Türkiye (2024, Şubat, 01) <https://www.uab.gov.tr/haberler/kalkinma-yolu-icin-kritik-gorusme>

Türkiye-Iran Relations Amid the Gaza War: New Dynamics of Cooperation and Rivalry

Gülriz Şen

**Assistant Prof. Dr., TOBB University of Economics and Technology,
Department of Political Science and International Relations,
ORCID: 0000-0002-9657-3625, e-mail: g.sen@etu.edu.tr**

Abstract

This article focuses on Türkiye-Iran relations amid the Gaza War and probes how the post-October 7 regional landscape has affected their affairs and reverberates in the dynamics of cooperation and rivalry in bilateral ties. It explores the ways Ankara and Tehran responded to the evolving crisis since October 7 and discusses the elements of convergence and divergence by tracing their discourse, stances and diplomatic initiatives. In light of these discussions, the article also examines the challenges that the likelihood of a wider conflict between Iran and Israel pose to Türkiye and how Turkish diplomacy so far managed the growing confrontation. It finds out that the Gaza War helped a realignment of Türkiye and Iran with their pro-Palestinian stance, fierce criticism of Israel's war policies and a united call for an immediate ceasefire and humanitarian assistance. Despite convergence, there were also points of divergence, which mainly stem from Ankara and Tehran's different perspectives of Israel and the two-state solution to the Palestinian-Israeli conflict. As to the growing severity of direct conflict between Iran and Israel, the article assesses that Türkiye's role as a channel of communication between Iran and the United States, alongside other regional states that can talk to both Tehran and Washington, has been vital for managing the conflict and, at least for now, not letting it go out of control.

Keywords: Türkiye-Iran Relations, October 7, The Gaza War, Israel, Convergence, Divergence

Öz

Bu makale Gazze Savaşı sırasında Türkiye-İran ilişkilerine odaklanmakta ve 7 Ekim sonrası bölgede oluşan konjonktürün iki ülke ilişkilerindeki iş birliği ve rekabet dinamiklerine yansımalarını sorgulamaktadır. Makale, Ankara ve Tahran'ın 7 Ekim'den bu yana gelişen krize nasıl yanıt verdiğini araştırmakta ve iki ülkenin söylemlerini, siyasi duruşlarını ve diplomatik girişimlerini inceleyerek ilişkilerdeki yakınlaşma ve ayrışma unsurlarını tartışmaktadır. Bu tartışmalar ışığında makale ayrıca İran ve İsrail arasında daha geniş bir çatışma olasılığının Türkiye için yarattığı zorlukları ve Türkiye'nin şimdiye dek bu süreci nasıl yönettiğini incelemektedir. Türkiye ve İran, Gazze Savaşı sırasında sergiledikleri Filistin yanlısı duruşları, İsrail'in savaş politikalarına yönelik sert eleştirileri ve acil ateşkes ve insani yardım çağrıları ile ortak bir zemin bulmuş ve yeniden yakınlaşmıştır. Ancak Ankara ve Tahran'ın gerek İsrail'e gerek Filistin-İsrail çatışmasının iki devletli çözümüne ilişkin farklı bakış açılarından ötürü ayrıştığı da gözlemlenmektedir. Makale İran ve İsrail arasında doğrudan çatışma ihtimalinin giderek artmasına ilişkin olarak, Türkiye'nin, hem Tahran hem de Washington ile diplomatik temas kurabilen bir devlet olarak son krizde bazı bölge devletleri ile birlikte İran ve ABD arasında bir iletişim kanalı olarak oynadığı hayati rolü incelemekte ve bu çabaların ihtilafın yönetilmesi ve en azından şimdilik kontrol altında tutulması açısından taşıdığı önemi tespit etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-İran İlişkileri, 7 Ekim, Gazze Savaşı, İsrail, Yakınlaşma, Ayrışma

Introduction

The Palestinian issue, once at the center of Middle East politics yet gradually sidelined with the shift of focus to the conflicts of the Arab Uprisings, returned to the regional agenda after October 7 attack by Hamas and Israel's war in Gaza in response. The region witnessed enormous calamity and destruction since October 7. Israel's wars with Hamas and later with Hezbollah unleashed an unprecedented scale of human loss and civilian tragedy. Alongside its deeply regretted death toll, the recent geopolitical developments shifted the regional balance of power and still risk a wider regional conflict due to the severity of deepening confrontation between Israel and Iran, which is no longer confined to "shadows" and turned into an open-out and direct conflict in a spiral of retaliation and counterretaliation (Şen & Alemdar, 2024).

This article probes how the post-October 7 regional landscape has affected Türkiye-Iran affairs and reverberates in the dynamics of cooperation and rivalry in bilateral relations. Türkiye and Iran are two major non-Arab powerhouses of the Middle East with complex and dynamic relations in political, security, economic and energy domains. Their affairs are consistently marked by the coexistence of cooperation and competition. This article specifically focuses on Türkiye-Iran relations in the context of their common interest in the Palestinian issue and respective policies throughout its crisis-ridden trajectory. It explores the ways Ankara and Tehran responded to the evolving crisis since October 7 and discusses the elements of convergence and divergence by tracing their discourse, stances and diplomatic initiatives. In light of these discussions, the article also focuses on the challenges that the likelihood of a wider conflict between Iran and Israel poses to Türkiye and how Turkish diplomacy so far managed the growing confrontation.

Türkiye, Iran and the Region Before October 7

Before the unprecedented attacks of Hamas on October 7, 2023, there had been a broader trend of normalization in the region. The Qatar Crisis was officially over with the al Ula GCC Summit in January 2021, ending Doha's blockade. Assad's Syria was admitted back to the Arab League. Iran was engaged in mending fences with the UAE and Saudi Arabia, the groundwork of the latter laid by regional interlocutors Oman and Iraq and the final declaration announced under China's auspices in March 2023. Even Iran and the United States were back to nuclear talks in Vienna by April 2021 for indirect negotiations to restore the JCPOA, although an understanding remained elusive, and the talks stalled over irreconcilable positions of the parties.

Turkish foreign policy was also readjusting to the regional overhaul and seeking normalization with Egypt, Israel, Saudi Arabia, Syria and the United Arab Emirates since 2021 with varying degrees of progress. On 17 August 2022, Türkiye and Israel declared the restoration of full diplomatic ties and the return of the ambassadors after enduring ups and downs in bilateral affairs since the early 2000s. Israeli President Herzog visited Türkiye in 2022, making him the highest-ranking Israeli official to do so since 2008, and Turkish President Erdoğan and Israeli Prime Minister Netanyahu had a face-to-face meeting at the United Nations in New York in September 2023.

For Tehran, the Türkiye-Israel normalization process was worrisome. Iran's Supreme Leader Khamenei's message during President Erdoğan's visit in July 2022 reflected Tehran's concerns, as he said, "One of the factors that creates discord and hostility in the region is the usurping Zionist Regime, which is backed by the US. [...] Despite certain governments' interest in the Zionist regime, nations totally oppose this usurper. [...] The US and the Zionist regime should not be relied on" (Khamenei, 2022). Another attempt that concerned Iran was the US-sponsored quest for Saudi Arabia and Israel normalization in an apparent follow-up to the Trump Administration's policy of the Abraham Accords.

Ayatollah Khamenei, soon before the October 7 attack by Hamas, remarked that “[...] the governments that use the normalization gamble with the Zionist regime as a model for themselves will lose, and the loss awaits them. They are making a mistake and, as the Europeans say, they are betting on a losing horse” (Tehran Times, 2023).

Hence, the disruption of both the Israel-Türkiye and Israel-Saudi Arabia normalization processes was understandably positively received by Tehran. Ankara-Tehran relations found a common ground to realign and cooperate, although their pro-Palestinian convergence did not exclude divergence and rivalry.

Türkiye and Iran’s Responses to October 7 Attacks and Its Aftermath: Convergence or Divergence?

October 7 attacks and the ensuing Gaza War erupted at a time Ankara and Tehran were mired in a new episode of rivalry in the South Caucasus with origins tracing back to the immediate aftermath of the end of the Cold War. As the power dynamics shifted in favor of Türkiye with Azerbaijan’s victories in Nagorno-Karabakh Wars in 2020 and 2023, a new rift over the Zangezur corridor was building in Türkiye-Iran relations. Besides, the Arab Uprisings era has witnessed an intensification of rivalry in tandem with the crises in their vicinity and both states’ quest for strategic influence in a transforming neighborhood. The civil war in Syria was the severest bone of contention due to strictly opposed positions, whereas their continuous rivalry in Iraq evolved in the context of the rise and fall of ISIS which had profound impact over Iraq’s fragile politics (Şen, 2024b).

The war in Gaza helped a realignment of Türkiye and Iran with their pro-Palestinian stance, fierce criticism of Israel’s war policies and a united call for an immediate ceasefire and humanitarian assistance. There was a revival of contacts and extensive use of all available diplomatic channels, including bilateral meetings, Organization of Islamic Cooperation (OIC) summits, 3+3 Format Talks over the South Caucasus, and Economic Cooperation Organization (ECO) summits to voice these demands.

That said, the recent convergence also entailed divergence due to differences over both states' outlook on the resolution of the Israeli-Palestinian conflict, as well as their respective stance and policies vis-a-vis Israel.

Both Ankara and Tehran denounced Israel's attacks against Gaza as "unlawful" and tantamount to "genocide." President Erdoğan denounced Israel as a "terror state" and called Israel's Prime Minister Netanyahu "a war criminal" and advocated that "the crime against humanity and genocide committed by Israel" must be monitored and investigated at the international level, and the "oppressors" must be duly punished (Hürriyet Daily News, 2023). Ayatollah Khamenei also accused Israel of carrying out genocide against Palestinians in Gaza and said that Israeli officials should face trial for their actions in Gaza (Al Jazeera, 2023).

Besides their common depictions of Israel's acts, Türkiye and Iran also converged in their support of Hamas, albeit with differences. President Erdoğan referred to Hamas as a "mujahideen liberation group" refusing to call it a "terrorist" organization (Taştekin, 2023). For Iran, Hamas was a partner in the so-called Axis of Resistance against Israel. While Türkiye cultivated strong ties with the political wing of Hamas, Iran-Hamas relations were built on Iran's aid and assistance to the armed wing of the organization. The deceased leader of Hamas, Yahya Sinwar back in 2017 praised Iran as "the largest supporter of the Izz ad-Din al Qassam Brigades with money and arms", while the Iran-Hamas relations were in the process of reconciliation after Hamas backed the Syrian rebels in the Syrian Civil War and got suspended from Iran's funding (The Iran Primer, 2023).

Türkiye and Iran aligned in their call for an immediate ceasefire in Gaza. In this respect, another point of convergence in Türkiye and Iran's discourse and diplomatic initiatives was the emphasis on the necessity of a "united stance from the Muslim world." During his correspondence with Iran's late President Ebrahim Raisi in November 2023, President Erdoğan particularly talked of Türkiye and Iran's "commitment to collaborative efforts to secure a permanent cease-fire and establish enduring peace" in response to the Israeli actions in Palestinian territories (Bianet, 2023).

Earlier, Iran's late Foreign Minister Amir Abdollahian also underlined the necessity for "Islamic countries to take immediate and effective action to end the war crimes of the Zionist regime, lift the siege of Gaza and send humanitarian aid", as he met Turkish Foreign Minister Fidan (Agence France-Presse, 2023).

Thus, both Ankara and Tehran perceived the Organization of Islamic Cooperation (OIC) and the Arab League as indispensable avenues to foster a united stance against Israel and to stop the war in Gaza. In his speech at the first emergency meeting of the Arab League and the Organization of Islamic Cooperation held in Saudi Arabia in November 2023, Foreign Minister Fidan said: "The Muslim world should take bold decisions until a sovereign, independent, contiguous Palestine with East Jerusalem as its capital is established." He also reminded Türkiye's proposal to foster a new guarantee mechanism for peace in the region (Calli, 2023).

According to this plan announced soon after the Gaza War, the regional states, including Türkiye, would function as permanent mediators and keep the parties in check over possible violations of bilateral deals. The plan suggested that the guarantors of the Palestinian side should be from the region, whereas Western countries could assume the guarantor status of Israel (Soylu, 2023). Iran also verbally backed Türkiye's proposal. During his visit to Ankara, when asked about Iran's stance vis-à-vis Ankara's proposal, Iran's late Foreign Minister Amir-Abdollahian said that Tehran backs "all political initiatives that would prevent the spread of war and guarantee the rights of the Palestinian people" (Taştekin, 2023).

Despite Ankara's quest to assume a greater role in Gaza diplomacy, Egypt and Qatar took center stage in mediation efforts, a process primarily shaped by American preferences. Türkiye's proposal of guarantorship was arguably impeded by the very lack of interest and the will from the US and Israel that did not allow Ankara to play a role in addition to Türkiye's lack of significant leverage neither on Israel nor Hamas (Bakir, 2024).

Although both Türkiye and Iran called for a ceasefire and supported the rights of the Palestinians, they continued to diverge in their view of the resolution of the conflict. This difference primarily stems from their perspective of Israel. Türkiye is the first Muslim-majority country to recognize the state of Israel and Ankara's vision of a durable peace rests on a two-state solution. In this latest crisis, Türkiye frequently emphasized this position. In one of these instances, Foreign Minister Fidan warned that without the immediate implementation of the two-state solution, “a fourth Gaza war would become inevitable”, and the region would be “perpetually entangled in conflicts” (Tekin & Dincel, 2024).

Much has changed in Iran-Israel affairs since the 1979 Iranian Revolution. In fact, after Türkiye, Iran was the second Muslim-majority country to officially recognize Israel. But the new post-revolutionary government in Tehran abruptly cut its diplomatic ties with Israel which was now framed as “Little Satan”, a “foster-child of imperialism”, a foreign “plot” placed at the very heart of the Islamic world by foreign powers (Menashri, 2001: 263). Iran refuses to recognize Israel and its panacea for the Palestinian conflict is a joint state for Muslims, Jews and Christians through a referendum as reiterated by Foreign Minister Amir Abdollahian (Tehran Times, 2023). In the trajectory of peace efforts in the Arab-Israeli conflict that gained traction in the early 1990s, Iran rather assumed the role of the “spoiler”, opposing the Madrid Peace Process and the Oslo Declaration of Principles. It was during this period that Iran embraced a hardline position in support of Hamas and Palestinian Islamic Jihad and over time built stronger ties with these actors culminating in the so-called Axis of Resistance in the early 2000s (Şen, 2016).

Hence, Türkiye and Iran continue to diverge in their stance regarding the two-state solution to the Palestinian conflict. Although there are notable debates amongst Iran's political factions regarding Iran “being more Palestinian than Palestinians” and slight shifts in discourse, a two-state solution which itself is made more daunting to achieve with land grab and settlement policies of Israel is not officially embraced by Iran since that would mean Iran's de facto recognition of Israel.

Although the Gaza War apparently helped a realignment of Türkiye and Iran over their anti-Israel and pro-Palestinian positions, divergence and a latent rift was palpable in terms of Iran's criticism of Türkiye's economic ties and trade relations with Israel. In his visit to Ankara in January 2024 after several delays, Iran's then-President Raisi accused the United States and West of supporting Israel's "crimes against humanity" and appealed to Muslim countries to end their economic and political relations with the "Zionist regime". He remarked that "cutting economic and political ties with this regime can certainly have an impact on the Zionist regime to end its crimes" (Reuters, 2024a). In April 2024, on a phone call with President Erdoğan, President Raisi repeated the same request and asked Türkiye to cut ties with the Israeli regime to help prevent further loss of lives in the besieged Gaza Strip. Iran believed that Israel would not adhere to international norms and conventions and against the backdrop of significant financial and military support from Washington, "Islamic ummah's call for their leaders to take robust measures should be heard" to halt affairs with Israel (Tehran Times, 2024).

In the face of Tehran's repeated calls to end direct and indirect trade with Israel, Türkiye was initially compartmentalizing political and commercial issues with Tel Aviv (The Business Standard, 2023). Consequently, Türkiye curtailed some exports to Israel in April by imposing restrictions on 54 products and announced that it halted trade with Israel altogether in early May until the war in Gaza ends. The persistent political and social protests fostered by rising sensitivity to incessant civilian losses and growing domestic rivalries amongst Türkiye's conservative political parties in terms of their stance vis-à-vis the Palestinian issue as Türkiye held local elections in late March arguably led to a readjustment of Ankara's economic policies toward Israel (Çevik, 2024). Iran praised these moves calling them "effective and valuable measure" (Iran Press, 2024).

Although debates linger about Türkiye's transit status in the oil flow from Azerbaijan to Israel through the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline, in November 2024, President Erdoğan's declaration that "[Our ruling coalition] is resolute in its decision to cut ties with Israel, and we will maintain this stance in the future as well" (Gostoli, 2024) is a stance that suits Iran's policy priorities.

Türkiye's Concerns Over a Wider Regional Conflict: Managing the Tension Between Iran and Israel

The Gaza War also deeply impacted the regional geopolitics. A ceasefire is seen as imperative by many for preventing the likelihood of a wider conflict between Iran and Israel. Should it break out, the US would engage in the war on Israel's side given the Biden Administration's "ironclad" support to Israel's defense while Tehran's response was feared to target American allies and bases in the Persian Gulf.

In January 2024, three months into the Gaza War Iran's late President Raisi paid a visit to Türkiye, which was initially planned for November yet postponed twice. Ankara and Tehran seemed aligned on the need to avoid steps that could further threaten Middle East stability (Reuters, 2024a). From the very start of the regional crisis, Tehran denied its involvement in al Aqsa Flood yet declared its support to Hamas. To deter Israel from staging a ground operation in Gaza, Iran constantly warned that such a move would risk opening new fronts in the conflict and the Resistance Front actors awaited with "their finger on the trigger" (Rezvani & Inskeep, 2023). Despite these threats, Israel was undeterred in its war policies. Israel's military forces not only targeted Hamas in Gaza but also conducted military and intelligence operations against the other components of the Resistance Axis in line with its "Octopus Doctrine" which was first announced by former Foreign Minister Naftali Bennett in 2022. He said that Israel "no longer play with the tentacles, with Iran's proxies: we've created a new equation by going for the head" (The Economist, 2022).

From April 2024 onwards, the fears of a growing regional conflict became more justified. It was not only the mounting skirmishes in the Israel-Lebanon border or developments in the Red Sea via Houthi attacks against Israel, but also Israel's extended targeting of Iranian assets and military personnel that led to a new threshold in their deepening conflict. An attack attributed to Israel but neither denied nor claimed by it targeted Iran's Consulate in Damascus and killed IRGC Commander Mohammad Reza Zahedi in charge of Iran's military strategies in the Levant alongside six Iranian military officials.

The incident paved the way for the first round of open-out and direct confrontation between Iran and Israel. Taking the April 1 attack on its Embassy as a direct attack on its territory, Tehran's strategic calculus that largely relied on what it called "strategic patience" and avoided direct confrontation with Israel shifted, as Iran retaliated with a barrage of drones, cruise missiles and ballistic missiles on April 13 (Şen, 2024a).

Iran's awaited response was calibrated and communicated by earlier contacts with neighbors. Foreign Minister Amir Abdollahian stated that Tehran informed the regional countries "72 hours before the attack about the nature of the attack and that it was limited and retaliatory" (Şahin, 2024). At this critical juncture, Türkiye became one of the key channels of communication between Iran and the United States, as Ankara like other regional states that wanted to avoid a looming war acted as a messenger to facilitate contact between Iran and the United States by taking advantage of its ability to talk to both sides. Foreign Minister Hakan Fidan was in contact with his Iranian and American counterparts both before and after Iran's April 13 attack. Iran reportedly informed Türkiye of its options, and the United States, through Türkiye conveyed to Iran that its reaction should remain within certain limits. In return, Iran confirmed that its response would solely be a retaliation against the embassy attack and would not go beyond (Porter, 2024). In the aftermath of Iran's retaliation, Ankara told Tehran that Türkiye does not want any further escalation in the already embattled region. This plea would become a central theme of Turkish Iranian contacts in the months to follow.

Türkiye also used the recent episode to criticize the Netanyahu government and Western governments. President Erdoğan blamed Israel with provoking a regional conflict and told that "its attack on Iran's embassy in Damascus was the last drop". Whilst calling all parties to act with common sense, he denounced the West for condemning Iran's attack but not Israel's strike against Iran's embassy (Reuters, 2024b).

There has been a hiatus in direct confrontation between Iran and Israel until the killing of Hezbollah's leader Nasrallah alongside IRGC Commander Abbas Nilforoushan in an Israeli attack in Lebanon on September 27. During this time, momentous and unexpected events shook Iranian politics, as Iran's President Raisi and Foreign Minister Amir Abdollahian lost their lives in a helicopter crash and Iran had to hold new presidential elections in less than two months which culminated in the election of a reformist politician Mesoud Pezeshkian. President Pezeshkian's moderate vision and quest for constructive engagement with the world and the region faced severe challenges from the very start as Hamas Political Bureau Chief, Ismael Haniyeh was killed in an assassination in Tehran, while he was a guest attending the inauguration ceremony of Iran's new president. Albeit deeply shocking for Iran, Tehran avoided a hasty response and rather chose to give the ongoing diplomatic attempts for a ceasefire in Gaza a chance and avoid being seen as a spoiler should the talks collapse. Tehran once again professed so-called strategic patience in the face of continuous Israeli actions to disrupt the Resistance Axis, including its sabotage attack on Hezbollah rank-and-file members via pager and walkie-talkies. The trajectory of events effectively proved that Iran's search for a "new equation" to reestablish deterrence and prevent Israel from attacking Iran's "interests, assets, figures, and citizens anywhere" (Amwaj.media, 2024) was not functioning (Şen, 2024c).

Declaring being misled by the West with positive messages of an imminent diplomatic breakthrough for the Gaza ceasefire (Mehdi, 2024), Iran decided to halt its "period of restraint" and conducted its second operation named True Promise 2 on October 1, 2024. Per the statement released by IRGC, Iran retaliated against Israel's "violation of its national sovereignty" with the killing of Ismail Haniyeh in Tehran and paid tribute to the Secretary-General of Hezbollah, Hassan Nasrallah and commander and senior advisor of the IRGC in Lebanon, Major General Seyyed Abbas Nilforoushan (Villar, 2024).

Conducted with ballistic missiles, also testing hypersonic missiles on Israel's Iron Dome, Iran's second direct operation against Israel was less publicized compared to the True Promise 1 operation in April. The new phase of confrontation between Iran and Israel once again put regional countries in a perilous conundrum. Israel's counterretaliation took place on October 26, following complicated discussions between the Biden administration and the Netanyahu government to convince Israel not to strike Iran's nuclear or oil facilities and rather to conduct a limited operation that would not spiral out of control.

Diplomatic contacts between Türkiye and Iran continued during the brief dissipation of Iran-Israel tension between mid-April and early October and after its flaring up. As the Israel-Hezbollah war gained traction, halting the cycle of violence in Lebanon as well as Gaza became a part of Türkiye-Iran conversation (Hürriyet Daily News, 2024a). Particularly after Haniyeh's killing, which was also fiercely condemned by Türkiye and labelled by some officials as a "Zionist assassination", Washington asked Türkiye and other allies that maintain relations with Iran to persuade Tehran for de-escalation of regional tensions. The outgoing US Ambassador to Türkiye, Jeff Flake told reporters that US allies including Türkiye were doing "what they can to make sure that it doesn't escalate" and Washington's Turkish interlocutors "seem more confident than we [the US] are that it won't escalate" (Voice of America, 2024). The relative calm from late April to early October ended with Iran's decision to retaliate.

Türkiye's response after Iran's and Israel's awaited moves on October 1 and 26 was critical of Israel's regional policies. President Erdoğan accused Israel of attempting to ignite a regionwide conflict and warned against "not falling into the trap set by Israel and its supporters." Commenting on Iran's retaliatory move, he even remarked that Türkiye too can be a target of Israel's pursuit of "Promised Land". Upon Israel's counterstrikes on October 26, he extended his best wishes to "Iran and the Iranian government, which were the target of Israeli aggression" (Hürriyet Daily News, 2024b).

In between the retaliation-counterretaliation cycle in October 2024, Iran's Foreign Minister Abbas Aragchi visited Türkiye as part of a regional tour that included Lebanon, Syria, Saudi Arabia, Qatar, Iraq, Oman, Egypt, Jordan to garner support for its retaliation and prevent the forthcoming Israeli move from striking Iran's nuclear and oil facilities. Per the statement of Iran's Foreign Ministry Spokesperson Esmael Baghaei, in this meeting, Ankara and Tehran confirmed their will to continue working together to stop Israel's attacks on Gaza and Lebanon. Baghaei referred to Türkiye-Iran relations as "very privileged" and characterized Aragchi's visit as "a very good opportunity to meet with Turkish officials" (Daily Sabah, 2024).

Despite talk of another round of retaliation from Iran with True Promise 3 after October 26, such a move is curbed by US presidential elections and the victory of Donald Trump. It is nevertheless hard to talk of relief and closure in the Iran-Israel confrontation as the tension is likely to go on under new regional and international dynamics regarding the fall of the Assad regime in Syria and Trump's comeback to the White House, which would sustain Türkiye's challenges in the perilous tit-for-tat between Iran and Israel.

Conclusion

A review of relations between Türkiye and Iran amid the Gaza War demonstrates that the two states that are enduring rivals with simultaneously cooperative strategic and economic affairs are aligned in their opposition to Israel's war policies and defense of the Palestinians. Ankara and Tehran converged in their pro-Palestinian stance, fierce criticism of Israel's war policies and a call for an immediate ceasefire and humanitarian assistance. They used almost the same discourse for depicting Israel's acts and supported Hamas, which they portrayed as an indispensable actor for Palestinian liberation. However, there were also major differences, as Türkiye was closer to its political wing, and Iran was more engaged with its armed wing.

Both states called for a united stance from the Muslim and the Arab world and valued increased diplomatic contact through summits to oppose the war in the region. In this picture of convergence, there were also points of divergence, which mainly stem from Ankara and Tehran's different perspectives of Israel and the two-state solution. Türkiye's sustained economic ties to Israel, which were gradually cut, have also been a point of contention in Iran-Türkiye ties in this period.

Since October 7, 2023, Türkiye and Iran found it beyond their capacity to halt Israel's offensives. Another ring to the recent turmoil in the region has been the growing severity of direct conflict between Iran and Israel, which has brought significant challenges to Turkish diplomacy. Türkiye's role as a channel of communication between Iran and the United States, alongside other regional states that can talk to both Tehran and Washington, has been vital for managing the conflict and, at least for now, not letting it go out of control.

Ankara and Tehran also used the recent alignment against Israel to move forward with their sustained search for economic cooperation, a significant and stable dimension of their otherwise rivalry-ridden relations. They held the 8th meeting of the Türkiye-Iran High-Level Cooperation Council in January 2024 in İstanbul and signed a new trade cooperation agreement that aims to foster road transport during the 29th Joint Economic Cooperation Commission meeting held in Tehran in December 2024.

That said, the changing regional landscape brings new dynamics of competition for Türkiye and Iran. Israel's wars severely destroyed Iran's allies, Hezbollah and Hamas, which have been at the heart of its regional strategy of "forward defense". To make matters worse, Iran lost a key ally, in fact, its only Arab state ally, with the collapse of the Assad regime in Syria in December 2024. The recent developments in Syria bring a severe loss of influence for Iran in the Levant whilst empowering Türkiye's position, albeit in a volatile geopolitical environment. The new context is also likely to result in more tension and competition in Türkiye-Israel relations over Syria and may add another layer to pragmatic cooperation between Türkiye and Iran in balancing Israel.

References

Agence France-Presse. (2023, November 2). Iran, Turkey call for meeting to avert spread of Israel-Hamas war. *Voice of America*. <https://www.voanews.com/a/iran-turkey-call-for-meeting-to-avert-spread-of-israel-hamas-war/7337560.html>

All ties with Israel must be severed: Raisi to Erdogan (2024, April 1). *Tehran Times*. <https://tehrantimes.com/news/496587/All-ties-with-Israel-must-be-severed-Raisi-to-Erdogan>

Bakir, A. (2024, January 17). Turkey's "Guarantor System" for Ending the Gaza War Has Limitations. <https://arabcenterdc.org/resource/turkeys-guarantor-system-for-ending-the-gaza-war-has-limitations/>

Callı, M. E. (2023, October 18). Turkish foreign minister pushes for "unconditional cease-fire" in Gaza. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkish-foreign-minister-pushes-for-unconditional-cease-fire-in-gaza/3025216>

Çevik, S. (2024, August 21). Turkey Is Not an Actor in the Gaza Conflict. <https://arabcenterdc.org/resource/turkey-is-not-an-actor-in-the-gaza-conflict/>

Erdoğan, Raisi discuss Gaza war. (2023, November 27). *Bianet*. <https://bianet.org/haber/erdogan-raisi-discuss-gaza-war-288475>

Erdoğan says Israel attempts to ignite regional war. (2024b, October 27). *Hürriyet Daily News*. <https://www.hurriyetdailynews.com/with-western-powers-backing-israel-trying-to-ignite-regional-conflict-erdogan-201963>

Gostoli, Y. (2024, November 20). Has Turkey cut all ties with Israel?. *The New Arab*. <https://www.newarab.com/analysis/has-turkey-cut-all-ties-israel>

Inside story: Iran declares ‘new equation’ as all eyes on Israel’s next move. (2024, April 14). *Amwaj.media*. <https://amwaj.media/article/inside-story-iran-declares-new-equation-as-all-eyes-on-israel-s-next-move>

Iran and the Palestinians in Gaza. (2023, November 2). *The Iran Primer*. <https://iranprimer.usip.org/blog/2023/nov/02/iran-and-palestinians-gaza>

Iran Praises Turkey’s Decision to Halt Trade Ties With Israel. (2024, May 8). *Iran Press*. <https://iranpress.com/iran-praises-turkey-s-decision-to-halt-trade-ties-with-israel>

Iran vows continued effort with Türkiye to stop Israeli attacks. (2024, October 21). *Daily Sabah*. <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/iran-vows-continued-effort-with-turkiye-to-stop-israeli-attacks>

Iran’s Khamenei demands Israel stop bombardment of Gaza. (2023, October 17). *Al Jazeera*. <https://www.aljazeera.com/news/2023/10/17/irans-khamenei-warns-israel-that-bombardment-of-gaza-could-bring-response>

Iran’s Raisi in Turkey to forge joint response to Gaza war. (2023, November 28). *The Business Standard*. <https://www.tbsnews.net/hamas-israel-war/irans-raisi-turkey-forge-joint-response-gaza-war-747730>

Israel’s prime minister explains his new approach to Iran. (2022, June 8). *The Economist*. <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2022/06/08/israels-prime-minister-explains-his-new-approach-to-iran>

Khamenei, A. (2022, July 19). Syria’s territorial integrity is crucial and a military attack on Syria is harmful to Turkey and the region. <https://english.khamenei.ir/news/9086/Syria-s-territorial-integrity-is-crucial-and-a-military-attack>

Mehdi, S. Z. (2024, September 30). Iran says US, European promises of truce for not responding to Haniyeh's assassination were 'false'. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/iran-says-us-european-promises-of-truce-for-not-responding-to-haniyeh-s-assassination-were-false-/3346007>

Menashri, D. (2001). Post-revolutionary politics in Iran: *religion, society and power*. London: Frank Cass.

Normalization with Israel like 'backing the wrong horse': Leader. (2023, October 3). *Tehran Times*. <https://www.tehrantimes.com/news/489693/Normalization-with-Israel-like-backing-the-wrong-horse-Leader>

US asks Turkey to prevail on Iran to de-escalate tensions, envoy says. (2024, August 13). *Voice of America*. <https://www.voanews.com/a/us-asks-turkey-to-prevail-on-iran-to-de-escalate-tensions-envoy-says/7740292.html>

Porter, L. (2024, April 19). Turkey seeks mediation role between Israel and Iran. *The National*. <https://www.thenationalnews.com/news/mena/2024/04/19/turkey-mediator-talks-israel-iran-relations/>

Rezvani, A. & Inskip, S. (2023, October 27). Iran's foreign minister: Armed groups are poised with 'their finger on the trigger'. *NPR*. <https://www.npr.org/2023/10/27/1208575570/irans-foreign-minister-armed-groups-are-poised-with-their-finger-on-the-trigger><https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2022/06/08/israels-prime-minister-explains-his-new-approach-to-iran>

Soylu, R. (2023, October 17). Israel-Palestine war: Turkey proposes guarantorship system to end conflict. *Middle East Eye*. <https://www.middleeasteye.net/news/israel-palestine-war-turkey-proposes-guarantorship-end-conflict>

Taştekin, F. (2023, November 13). Israel's Gaza war opens room for Turkey-Iran rapprochement. *Al-Monitor*. <https://www.al-monitor.com/originals/2023/11/gaza-war-opens-room-turkey-iran-rapprochement>

Tekin, E. & Dincel, S. (2024, July 24). Türkiye can be part of guarantee mechanism, if there's agreement on 2-state solution: Foreign minister. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/en/turkiye/turkiye-can-be-part-of-guarantee-mechanism-if-there-s-agreement-on-2-state-solution-foreign-minister/3284461>

Turkey, Iran agree on need to avoid escalating Mideast tensions -Erdogan (2024a, January 24). *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/middle-east/irans-raisi-meets-erdogan-turkey-talks-gaza-conflict-energy-2024-01-24/>

Turkey's Erdogan: Israel's Netanyahu solely responsible for recent Middle East tensions. (2024b, 16 April), *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkeys-erdogan-israels-netanyahu-solely-responsible-recent-middle-east-tensions-2024-04-16/>

Turkish, Iranian FMs discuss Gaza war's spillover risk. (2024a, July 1). *Hürriyet Daily News*. <https://www.hurriyetdailynews.com/turkish-iranian-fms-discuss-gaza-wars-spillover-risk-198000>

Türkiye to lodge legal complaint over 'Israel's genocide in Gaza.' (2023, November 19). *Hürriyet Daily News*. <https://www.hurriyetdailynews.com/turkiye-to-lodge-legal-complaint-over-israels-genocide-in-gaza-erdogan-187950>

Şahin, H. (2024, April 14). Iran says it informed regional countries about attack on Israel 72 hours in advance. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/iran-says-it-informed-regional-countries-about-attack-on-israel-72-hours-in-advance/3191491>

Şen, G. (2016). *Devrimden günümüze İran'ın ABD politikası: Tarihsel sosyolojik bir analiz*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Şen, G. (2024a, April 23). İran-İsrail Geriliminde 13 Nisan Sonrası “Yeni Denklem” ve Orta Doğu’nun Geleceği. *UİK Panorama*. <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/04/23/gsl/>

Şen, G. (2024b, November 16). Turkey–Iran affairs since the Arab uprisings: contending ‘strategic depths’ and Turkey’s ambiguous ‘strategic autonomy’. *International Politics*. <https://doi.org/10.1057/s41311-024-00625-1>

Şen, G. (2024c, November 28). 7 Ekim’den sonra İran’da ne oldu?. *Fikir Turu*. <https://fikirturu.com/jeo-politika/7-ekimden-sonra-iranda-ne-oldu/>

Şen, G. & Alemdar, Z. (2024, May). “Out of the shadows: What is next for the Iran-Israel confrontation and the region?”, *EDAM*, https://edam.org.tr/Uploads/Yukleme_Resim/pdf-20-05-2024-14-38-26.pdf

Villar, X. (2024, October 2). An analysis of Operation True Promise II. *Tehran Times*. <https://www.tehrantimes.com/news/504485/An-analysis-of-Operation-True-Promise-II>

THE VITAL IMPORTANCE OF STRENGTHENING TÜRKİYE'S NAVAL FORCES IN RESOLVING DISPUTES IN THE AEGEAN SEA AND EASTERN MEDITERRANEAN

Dr. Teoman Ertuğrul Tulun
Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM),
e-mail: tetulun@avim.org.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7749-4956>

Abstract

This analysis explores the dominant role of naval power in Türkiye's strategic reassertion in the Aegean Sea and Eastern Mediterranean within the framework of a neo-realist international relations perspective. Starting from the serious deficiencies of naval power during the late Ottoman Turkish period, the analysis focuses on the 1912-1913 Balkan wars and the loss of the Aegean Islands and Crete, probes Türkiye's start of oil exploration activities in the Aegean Sea with the support of its naval forces on May 1974, and touches upon the importance of the amphibious power of the Turkish naval forces in the 1974 Cyprus Peace Operation. In this context, the analysis underlines that Türkiye in 1974 mounted the first significant challenge to Greece's naval supremacy in the Aegean Sea since the Balkan Wars. The analysis reveals how Türkiye moved forward to develop its naval capabilities in the face of regional tensions and international embargoes, and how it succeeded in this effort despite all these severe and invidious pressures. It states that these embargoes are implemented by its allies like the United States of America and leading European Union countries, that all Turkish governments have made significant contributions to the development of naval forces since 1974, and that these efforts have gained significant and comprehensive momentum in the last decade. The launching of these activities not only symbolized a pivotal shift in Turkish maritime strategy but also represented a broader assertion of sovereignty that reverberated through its foreign policy engagements. The analysis also delves into the implications of these developments on Turkish-Greek relations, highlighting how maritime superiority has perennially featured as a critical element of the Aegean Question.

Furthermore, the piece aligns Türkiye's external policy actions with Neo-realist theory, which posits that states are primarily motivated by survival and security within an anarchic international system. In conclusion, this analysis underscores the enduring relevance of naval power in Türkiye's strategic calculus, reaffirming its role in securing national interests against the backdrop of a fluctuating global power structure. This historical and analytical narrative not only illuminates the depth of Türkiye's maritime strategy but also offers insights into the ongoing strategic calculations that continue to shape its regional and international engagements.

Keyword: Naval Power, Neo-Realism in International Relations, Maritime Strategy, Regional Security Dynamics, Aegean Sea Disputes, Turkish-Greek Relations, Eastern Mediterranean, Balkan Wars, Naval Superiority, Amphibious Operations

Introduction

There is no doubt that the seas are of vital importance for states not only in terms of economic and commercial interests, but also in respect of national security and defence needs. Throughout the ages, shipping by sea has been one of the main elements of international trade. In this context, the security of maritime routes was of great importance to all states and played a decisive role in the foreign policies of states. Especially for coastal countries, naval power often required the implementation of a strong security and defence policy. The fact that these countries have strong land forces was not enough to ensure their security. Countries that were incapable of keeping the surrounding seas under control in some cases suffered heavy territorial losses and paid a heavy price. To give an example, due to territorial loss, ethnic groups had to leave the lands where they lived for years and migrate to the countries they considered their homeland, causing serious human sufferings and the countries experiencing territorial loss to face major economic and political problems.

In this context, the problems experienced by the Ottoman Empire with Greece in losing whole Eastern Aegean island and Crete and the painful experiences during the Balkan wars of 1912-1913 constitute striking examples of the issues we have mentioned above. In this regard, it is necessary to briefly touch upon the foundation of Greece, its efforts to expand in line with the aim of revitalizing the Byzantine Empire under the auspices of powerful European states, and the territorial gains it achieved in a short period of time.

Greek Independence and Megali Idea

According to the doyen historian Halil İnalcık, the disintegration of the Ottoman Empire as a result of its Christian subjects establishing independent states began with the Greek rebellion of 1821. Aleksandr Ypsilanti, head of the Greek secret revolutionary organization Filiki Eterya (later known as Ethnik-i Eterya), led the rebellion in Bogdan in 1821 under Russian auspices (6 March 1821). The Greek Patriarch in Istanbul was secretly a member of this organization. İnalcık states that Megali Idea (Great Idea) which was the essence of the program of the secret organization included Peloponnese, Central-Greece , Thessaly Thrace, Western Anatolia, Aegean Islands, Crete, Cyprus and "Pontus. " As predicted, Istanbul, the historical obsession of the Greeks, would be the center of this imaginary empire.[1]

The small state of Greece was declared at the conference held in London in 1830 (3 February 1830). Halil İnalcık states that this small state included the Peloponnese, the Attic and the Cyclades islands. As per the Kings College of London website information the conference was held at the Foreign Office in London in which Britain, France and Russia signed a protocol declaring Greece an independent, sovereign state. According to the first eleven articles of the Protocol 1, the conference proclaimed the independence of Greece.

[1] İnalcık, Halil. "Helenizm, Megali idea ve Türkiye. Kılavuz. Aylık Kültür Dergisi. October 2006. Volume. 43, pp. 15-24,

First article states that "Greece shall form an independent State, and shall enjoy all the rights, political, administrative, and commercial, attached to complete independence." Article two defined the borders of the new state, while article three stated that the Greek government would be "monarchical, and ... confided to a Prince ... who shall bear the title of Sovereign Prince of Greece." Article four declared peace between the Ottoman Empire and Greece. In Protocol no.2 the plenipotentiaries declared their favour for Prince Leopold of Saxe-Coburg as their choice of Sovereign Prince. Leopold declined the offer, however, and at the London Convention in May 1832 the throne was offered to seventeen-year-old Prince Otho, son of King Ludwig I of Bavaria. [2]

As the above brief information reveal, the Greek's aspiration to revive the Byzantine empire resulted in an establishment of a small state. Moreover, instead of gaining independence with its own strength, it was established like a protectorate which was dictated by Britain, France and Russia under the suzerainty of a foreign ruler. This in fact can be considered a humiliation for a newly established independent state.

At this point, it is necessary to touch upon the nature of the Megali Idea, which has been the basis of the expansionist and irredentist policies and actions of the Greek state since its establishment. Instead of explaining the Megali Idea with narratives that have become stereotyped over time, I suppose that it would be more useful to explain it with quotes from books written by an American and a British diplomat who served in Greece approximately a century apart.

[2] Kings College London. The London Protocol of 3 February 1830. [1] İnalçık, Halil. "Helenizm, Megali idea ve Türkiye. Kılavuz. Aylık Kültür Dergisi. October 2006. Volume. 43, pp. 15-24,.

It is mentioned in the above source that documents of the conference is in "Great Britain. Parliament. House of Commons. Papers relative to the affairs of Greece. Protocols of conferences held in London. Presented to both Houses of Parliament, by command of His Majesty, May 1830. London: printed by J Harrison and son, [1830] [FCDO Historical Collection]"

The first of these diplomats is Charles K. Tuckerman, the first US Ambassador to Athens.[3] He explains Megali Idea in his book “The Greeks of Today” published in 1872 as follows:

“The sin of sins that I refer to, and which excites the irony, if not the indignation, of the critics of Greece, is called ‘La Grande Idee.’

This ‘Great Idea’ is a component part of the Greek brain and the Greek heart. It permeates all classes of society — the toothless baby draws it in with maternal milk, and the toothless mouth of age pledges to it in long drafts of the native resined wine. The shepherd dreams of it in the cold mountain air under his shaggy sheepskin, and the rich proprietor traces it in the graceful smoke-cloud of the incessant cigarette, and perhaps wonders if it is not quite as evanescent. **If I treat the subject in a poetical way, it is because the subject itself pertains more to the realms of fancy than of fact.**

Briefly defined, the Great Idea means that the Greek mind is to regenerate the East — that it is the destiny of Hellenism to Hellenize that vast stretch of territory which by natural laws the Greeks believe to be theirs, and which is chiefly inhabited by people claiming to be descended from Hellenic stock, professing the Orthodox or Greek faith, or speaking the Greek language. These in the aggregate vastly outnumber the people of Greece proper and, are regarded by ‘Free Greece’ as brethren held in servitude by an alien and detested power. There are in European Turkey and its territories not far from fifteen millions of people, of which number less than four millions are Ottomans.

[3] The US Embassy & Consulates in Greece website describes Tuckerman’s rank as follows: “The United States supported the emergence of modern Greece from the earliest days, establishing diplomatic relations with the country in 1868. Charles K. Tuckerman (1827-1896), the first Ambassador from the United States, was an American diplomat and writer. He served as the minister resident of Greece, which was at the time, a new job created by President Andrew Johnson. He was born in the United States but spent most of his working life working in Hong Kong and Greece.”

The rest are Slavonians, Greeks, Albanians, Wallachians, etc., who profess the Greek religion or speak the Greek dialect; and although in morals and character these are far below the independent and educated Greeks of Athens and the chief towns of Greece, this inferiority may doubtless be largely ascribed to the political restraints still pressing upon them.” (Emphasis added by author)[4]

As can be seen, the US Ambassador describes the Megali Idea as "more to the realms of fancy than of fact."

The second diplomat whose evaluations I will quote is Michael Llewellyn Smith. He is a British diplomat who has served in Moscow, Paris, Warsaw. and Athens. He was British Ambassador to Greece from 1996 to 1999. He describes Megali Idea in the following way:

“The Great Idea therefore in the mid-nineteenth century came to contain at least three different strands. Strictly interpreted, it was the romantic dream of a revival of the Byzantine-Greek Empire centered on Constantinople. Less strictly it was the aspiration for Greek -cultural and economic dominance within the Ottoman Empire, leading to its gradual subversion from within by a natural process which need not entail a violent clash between the rival Greek and Turkish nations. Thirdly, the Idea could be interpreted in terms of the modern nation state, as the progressive redemption of the Greek irridenta by their incorporation in the Greek kingdom, which entailed a head-on clash with the Ottoman Empire. Though all these conceptions survived into the twentieth century, it was the third which prevailed. The ideal world was one thing, the real another. It took more than thirty years for the independent kingdom to take the first step in the realization of these grandiose ambitions.”[5]

[4] C. K. Tuckerman, *The Greeks of Today* (New York: G. P. Putnam, 1878), pp. 120-121.

[5] Smith, Michael Llewellyn. 1998. *Ionian Vision. Greece in Asia Minor 1919-1922. With a New Introduction.* The University of Michigan Press, p. 4.

Michael Llewellyn Smith in his book states that “The Greece of the mid-nineteenth century was stirred by an awakening conviction of the historic inevitability of the expansion of the kingdom to embrace the unredeemed portion of the Greek nation.” He notes that the Megali Idea was not merely the sentimental product of nineteenth century medievalists but had a centuries-old history and was deeply rooted in the national and religious consciousness of the Greeks. According to Smith, this aspect is the rescue of Constantinople for Christianity, the restoration of the universal Christian Byzantine Empire. He underlines that the salvation of Hagia Sophia, and the city has been passed down from generation to generation as the destiny and desire of the Greek Orthodox people since 1453. He emphasizes that the idea of the restoration of the universal Christian Empire took root in the minds of the Greeks as a longing for the return of Constantinople. He states that The Great Idea, was not merely the sentimental product of nineteenth-century medievalists; it was, in one of its aspects, centuries old and deeply rooted in the Greeks’ national and religious consciousness. This aspect was the recovery of Constantinople for Christendom, the reestablishment of the universal Christian Byzantine Empire.

Ambassador Smith, in this respect, refers to the following statement made by politician John Kolettis, who with King Otho, represented the Great Idea in its wilder political aspect, in the Greek National Assembly in January 1844:

“The Kingdom of Greece is not Greece; it is merely a part, the smallest, poorest part of Greece. The Greek is not only he who inhabits the Kingdom, but also he who inhabits Ioannina or Salonika or Serres or Adrianoupolis or Constantinople or Trebizond or Crete or Samos or any other region belonging to Greek history or the Greek race.... There are two great centers of Hellenism. Athens is the capital of the Kingdom. Constantinople is the great capital, the City, the dream and hope of all Greeks.”[6]

[6] Smith, p. 3.

Finally, regarding the nature of the Megali Idea, I wish to convey the following evaluation of Ambassador Bilal Şimşir, a Turkish diplomat and doyen Turkish historian, which is concise and instructive to Turkish diplomacy as per the Aegean question:

“Megali Idea or Hellenic imperialism primarily aimed to swallow the Aegean Sea. Towards the north, Thessaly, Epirus, Macedonia and Thrace would be captured, and the Aegean Sea would be surrounded. Crete and other islands in the south were to be taken and the Aegean would be turned into a Hellenic lake. Finally, the Aegean islands and even the western Anatolian coasts would be conquered and placed under Hellenic monopoly. The policy of swallowing the Aegean was carried out successfully throughout the century and was only temporarily halted at the end of Greece's 'Anatolian Adventure'.

It can be said that the main factors that fed Hellenic imperialism were geography, population, history, church and Western admiration for Hellenism.”[7]

Ambitious and Rapacious Greek Expansion

After Greece was founded by Britain France and Russia in 1830, it expanded its territory at lightning speed, again with the help of these powers and other powerful European states. It annexed the Ionian Islands with the Treaty of London in 1864. The process of annexing the island of Crete took place almost entirely thanks to the great European powers. To assist the native Greek rebellion against Ottoman rule in Crete, Austria-Hungary, France, the German Empire, Italy, the Russian Empire, and the United Kingdom sent a joint naval fleet to Crete just before the Greco-Turkish War of 1897. and they blockaded the island.

[7] Şimşir Bilal. Ege Sorunu (Aegean Question). Belgeler (Documents). Cilt (Volume)-I (1912-1913), p. XXIX.

Although Greece suffered a heavy defeat on land in the 1897 war, Crete, which remained within the Ottoman borders on paper as of 1898 but was in reality administrated by a governor (High Commissioner) determined jointly by the European States, was definitively annexed by Greece under Article IV of the 1913 Treaty of London.[8]. Meanwhile, while the Cretan rebellion continued, Greece tried to annex Southern Epirus to its territory, acting within the framework of the border change article promised at the Berlin Congress of 1878. [9] When the Ottoman government resisted, the Greek government appealed to the European powers again. As a result of the pressure of these states, the Ottoman government was forced to cede the south of Epirus to Greece with 1881 İstanbul Convention. [10] With the same convention Ottoman government also ceded the region of Thessaly to Greece.

Greece's expansion reached its peak with the Balkan Wars. Greece gained most of Macedonia in 1912-1913 Balkan wars. After the first Balkan War, the Second Balkan War, also known as “Inter-Allied War,” was developed on the territory of Macedonia. In the second war, Bulgaria suffered a heavy defeat against Greece and Serbia. With the Bucharest Treaty of August 10, 1913, almost the entire Macedonia was divided between Greece and Serbia. [11]

[7] Şimşir Bilal. Ege Sorunu (Aegean Question). Belgeler (Documents). Cilt (Volume)-I (1912-1913), p. XXIX.

[8] Major Peace Treaties of Modern History, 1648-1967, Vol. II, Editor Fred L Israel, New York: Chelsea House [7] Şimşir Bilal. Ege Sorunu (Aegean Question). Belgeler (Documents). Cilt (Volume)-I (1912-1913), p. XXIX.

[9] 1878 Berlin Treaty, Article XXIV: In the event of the Sublime Porte and Greece being unable to agree upon the rectification of the frontier suggested in the 13th Protocol of the Congress of Berlin, Germany, Austria-Hungary, Prance, Great Britain, Italy, and Russia reserve to themselves to offer their mediation to the two parties to facilitate negotiations. [7] Şimşir Bilal. Ege Sorunu (Aegean Question). Belgeler (Documents). Cilt (Volume)-I (1912-1913), p. XXIX.

[10] Gawrych, George W. 2006. The Crescent and the Eagle: Ottoman Rule, Islam and the Albanians, 1874-1913. London: I.B. Tauris, pp.68-69.

[11] Treaty of Peace Between Bulgaria and Romania, Greece, Monte-Negro and Servia Signed at Bucharest July 28/August 10, 1913, The American Journal of International Law, Vol. 8, No. 1, Supplement: Official Documents (Jan.1914), pp. 13-27. doi:10.2307/2212403

It should be underlined in this context that the Ottoman Navy was quite ineffective during the 1897 war and in the annexation period of Crete to Greece. Certain academic sources describe this ineffectiveness as “complete failure.” [12] When evaluating the failure of the Ottoman-Turkish navy in this period, it is necessary to consider the effects of the insidious Navarino attack that took place in 1827 during the Greek rebellion in which Ottoman Navy was completely destroyed by the joint fleet of European powers. Historian/Ambassador Bilal Şimşir points out that a naval battle was not actually fought in Navarino, that the Ottoman navy was suddenly subjected to a sneaky attack by the navy formed jointly by Britain, France and Russia, and that the Ottoman Empire was not at war with the states that carried out the attack. Şimşir compares this insidious attack to the Pearl Harbor attack that the US suffered in the Second World War, and states that the US was able to replace the warships it lost after this attack, while the Ottoman Empire could not properly renew its navy after Navarino. [13] In fact, the weakness of the Ottoman Navy and its inability to maintain a presence in both the Eastern Mediterranean and the Aegean Sea continued in the early twentieth century. In the Tripolitanian War, which took place between the Ottoman Empire and the Kingdom of Italy between 1911 and 1912 before the Balkan wars, there were clashes in different regions such as the Adriatic Sea, Aegean Islands, Dardanelles and the Red Sea. In this war, Italy, which had naval superiority, occupied the Dodecanese islands.

The Road to the 1912=1913 Balkan Wars

In the Balkan Wars of 1912-1913, the Ottoman Empire lost almost all of its European territories. These wars had a decisive impact on the disintegration and eventual collapse of the Ottoman Empire. Having a strong naval force played an important role in Greece's territorial gains during the Balkan wars. Before examining this issue, it is useful to briefly remember the developments before the Balkan Wars and the process of establishing a Balkan Alliance against the Ottoman Empire,

[12] Langensiepen, Bernd, Ahmet Güleriyüz, and James Cooper. 1995. *The Ottoman Steam Navy, 1828-1923*. Annapolis, Md.: Naval Institute Press, pp. 7-10.

[13] Şimşir, Ege Sorunu, p. XXXIX

According to the evaluations of Barbara Jelovich, an expert academician on Balkan history, two important diplomatic alliances regarding the Balkans were formed in the early twentieth century. The first one is the Triple Alliance between Germany, Austria, Hungary and Italy. The second alliance included Russia and France. Britain initially chose not to participate in these alliances. However, she later opted to make agreements with France and Russia in 1904 and 1907 to resolve colonial disputes. These agreements resulted in the loosely structured diplomatic combination of Britain-France-Russia known as the Triple Entente. This structure became effective in the Balkans with its interventions in the 1897 Ottoman-Greek war and the Greek rebellion in Crete. Meanwhile, the status of the Ottoman Balkan lands had also become a matter of debate. Diplomats began bargaining, so to speak, over Ottoman territories. Pursuant to initial understanding, Russia would support a Habsburg annexation of Bosnia-Herzegovina in return for Habsburg assistance in opening the Straits to Russian warships. However, later there was much controversy over this understanding, particularly on the timing of the actions. Russian side was exceedingly surprised when learned that Austria had announced the annexation of the Ottoman territory. In the corresponding period Bulgarian independence was proclaimed. In such a chaotic diplomatic and political environment, a real crisis occurred. The Serbian leaders turned to Russia for support, whereas the Habsburg Empire expected assistance from Berlin. The Russian government, however, was not in a position at this time to come to the aid of its Balkan friend. Russian defeat by Japan in 1905 and the internal problems caused by the revolution of that year had weakened Russia in international relations. Serbia, faced by an ultimatum, was thus forced to alter the position first taken on the annexation and to give the assurance that she would live with Austria on a footing of good neighborliness. The developments became a humiliation not only for the Serbian government, but also for Russia. Cooperation with Austria was terminated, and Russia began to follow policies that would fuel the Eastern Question. In October 1909, Italy and Russia came together and agreed on their common interests in the region. Within the framework of this understanding, as stated above, Italy started a war with the Ottoman Empire over Tripoli in 1911.

Russia, on the other hand, began to follow a policy that encouraged the Balkan states to start negotiations to form an alliance among themselves. With active diplomatic assistance from Russia, Balkan governments signed a number of agreements. They formed war alliances against the Ottoman Empire. The first agreement was made between Bulgaria and Serbia in March 1912. Bulgarian representatives at these negotiations supported the creation of an autonomous Macedonian state with the expectation that it would eventually join Bulgaria. Serbia, on the contrary, wanted a partition arrangement. For this reason, there was no agreement on the sharing of Macedonia. and it was agreed that Russia would mediate. It was also decided that Bulgaria would provide 200,000 soldiers and Serbia 150,000 in the future war with the Ottoman Empire. In May 1912, Greece and Bulgaria made a similar agreement. The territorial provision was not included in this agreement. In October, Montenegro signed agreements with Serbia and Bulgaria. The Balkan states were thus organized for war. Although the great powers were worried about these developments and tried to intervene ineffectively and perfunctory way at the last moment, they failed. Montenegro launched an attack on the Ottoman Empire and was immediately joined by its Balkan allies. Thus, Greece, Bulgaria, Serbia and Montenegro joined a Balkan alliance for the first time and declared war together against the Ottoman Empire.[14]

The Dominant Role of the Greek Navy in the Balkan Wars

The following points regarding the preparations for Greece's participation in the Balkan war, included in a book published in 1914, reveal how much Greece relied on the power of its naval forces to participate in the Balkan wars:

[14] Jelavich, Barbara. 1983. History of the Balkans. Twentieth Century. Volume 2. Cambridge: Cambridge University Press, pp.95-97.

“A meeting was held at Sofia some weeks before the outbreak of the war, at which M. Gueschoff and the Servian, Montenegrin, and Greek Ministers were present. The discussion turned upon the numbers of the forces which each of the allies would be able to place in the field against Turkey. M. Gueschoff stated that Bulgaria could supply 400,000, the Servian Minister answered for 200,000, and the Montenegrin representative for 50,000. Thereupon they all turned towards M. Panas, the Greek Minister; he said, ‘Greece can supply 600,000 men.’ They all looked at him with amazement, if not incredulity written upon their faces, and asked him how that was possible. He replied, ‘We can place an army of 200,000 men in the field, and then our fleet will stop about 400,000 men being landed by Turkey upon the southern coast of Thrace and Macedonia, between Salonica and Gallipoli!’ *Se non e vero e ben trovato* (If it is not true it is well found.) The story, in the opinion of the writer, makes a true point. It cannot be contended that if Greece had not the command of the sea Turkey would have been able to land as many as 400,000 of her Asiatic troops in the few weeks which preceded the signing of the armistice. In view, however, of the shipping which Turkey had at her disposal, she should have been able to land some 2,000 troops a day; so that at least 150,000 men might well have been ready in Thrace within ten weeks. The strengthening of the Turkish forces in Thrace would almost certainly have placed the Turks in such a position that they would not have wanted to sign an armistice when they did, and within about six months at the outside the figure of 400,000 would have been reached.” [15]

In diverse books written by Western academics about the Balkan Wars, it is reported that only Greece had a strong navy among the members of the Balkan Union. As per these academics, “the Greek navy had two main tasks in the war. The first was to guard the mouth of the Dardanelles to interdict Ottoman shipping in the Aegean and Adriatic Seas. This was important as it would prevent the Ottomans from reinforcing and resupplying their European forces. The other task was to occupy the Aegean islands belonging to Ottoman Empire.” [16]

[15] Cassavetti, Demetrius John. 1914. *Hellas and the Balkan Wars ... With an Introduction by the Hon. W. Pember Reeves. With 10 Maps and 74 Illustrations.* T. Fisher Unwin: London, Leipsic, p. 26.

[16] Hooton, E. R. 2014. *Prelude to the First World War: The Balkan Wars, 1912-1913.* London and New York: Routledge, p. 17.

It is also stated in these works that the Greek navy not only maintained a very effective blockade but also took possession of all the Aegean Islands under Turkish rule, excepting Rhodes and the Dodecanese, which were held by Italy. According to these academicians, “the Greek navy was sufficient not only to terrorize the Turkish navy, which it reduced to complete impotence, but also to paralyze Turkish trade and commerce with the outside world, to embarrass railway transportation within the Empire, to prevent the sending of reinforcements to Macedonia or the Aegean coast of Thrace, and to detach from Turkey those Aegean Islands over which she still exercised effective jurisdiction.” [17]

The backbone of the Greek navy at that time was the heavy cruiser Averof. The battleship “Georgios Averof” was designed by Giuseppe Orlando in 1905. The ship was built in the Livirno Orlando shipyards in Italy between 1908 and 1911. At that time, the same shipyard designed "Averof" and two more armored warships named "Piza" and "San Antonio" for the Italian navy. Italy purchased the first two ships but gave up purchasing the third ship for financial reasons. In 1909, the Orlando shipyard made an offer to the Ottoman Empire to sell this third ship. The Ottoman administration, wishing to strengthen the navy, wanted to purchase the battleship, but hesitated due to economic difficulties. Thereupon, the Orlando shipyard offered the battleship to Greece. However, Greece decided that it could not purchase the ship due to financial reasons. The George Averof Foundation [18], which was informed that such an offer had been made to Greece, made a grant to the Greek State for the purchase of the ship, provided that it was named Averof.[19] Thanks to this grant, Greece was able to make its naval forces very strong.

The following information given by Retired Admiral Afif Büyüktuğrul in an article about the discussions held at the Ottoman parliament at that time regarding the purchase of the battleship Averof by the Ottoman Empire contains instructive information for today:

[17] Schurman, Jacob Gould. 2009. The Balkan Wars: 1912-1913, Third Edition. identified]: The Floating Press, p. 65.

"There were details in the Ottoman-Greek naval arms race: While the Greek government had reached a consensus on strengthening the navy, the Ottoman side was in a polemic about the Navy or the Railway. The Minister of Naval Affairs had been changed nine times in two years, as opposed to a single Minister of War in the Ottoman government. The majority of these Naval Ministers, as if this duty were an additional duty, was chosen from among the corps commanders serving under the command of the Minister of War. Of course, this was a factor that delayed the construction of the navy. The political situation with Greece had become so tense that it was necessary to purchase ready-made warships quickly.

[18] Georgios Averof (Georgios Avyeros-Apostolakis) was born in Metsovo (Epirus) in 1818. Metsovo (Machiova in the Epirus-Ottoman Period - Aminciu in Vlach language) was a district of the Sanjak of Yanya during the Ottoman period, where mostly Vlachs lived in western Greece. According to New York Times report of August 4, 1899. George Averof was born in Metsova, near Ioannina (Yanya), and started working in his uncle's company in Moscow at the age of 17. After his uncle's death, he inherited his uncle's rich inheritance. He became rich in a short time as a result of meeting the needs of the Russian army during the Crimean War and later worked as a banker in Alexandria. George Averof, who never married, donated his assets to the Greek navy after his death. One of the most important aids of Averof, who made many donations, was the stadium built for Olympic Games in Athens for the first Olympics held in 1896. Averof, who is said to have contributed more than \$7,500,000 in charitable activities, died in Alexandria on August 3, 1899, at the age of 70.

[19]Necmi Odabaşı. Yunan Zirhlısı Averof'un Osmanli Donanmasi Ve Ekonomisi Üzerindeki Etkileri (The Effects of Greek Battleship Averof on Ottoman Navy and Economy). U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl: 18, Sayı: 29, 2015/2; Maria Vasilikiotou (Meryem Batan). Savaşta Ve Barışta Bir Yunan Gemisi: Averof-Yunan Kaynaklari Üzerinden Bir Analiz (Averof, A Greek Ship In War And Peace: Ananalysis Of Greek Sources). Ankara Anadolu Ve Rumeli Araştırmaları Dergisi (Ankara's Journal Of Anatolia And Rumelia Studies).

However, there were no ships for sale in Europe or America. Finally, the navy personnel found an armored cruiser that was about to be completed in Italy and brought its purchase to the Parliament. However, the Minister of Foreign Affairs was going to take the podium and say, 'The Greeks are bluffing; they can neither declare war nor buy this ship.' When the Minister of Finance supported him, the purchase of this ship was abandoned. This Minister of Foreign Affairs was the same minister who stood at the same podium during the Balkan War and said, "the sailors fought unserious way." He both prevented the strengthening of the naval forces and exposed the sailors to unfair accusations." [20]

As stated above, Greece's strategy in the Aegean Sea during the Balkan wars was to block the Dardanelles, cut off the sea supply routes of the Ottoman Empire and occupy the Aegean islands. In the Aegean Sea part of the war, Greece successfully implemented this strategy within the framework of an attack plan. In this context, the Greek navy left the port of Piraeus on 18 October 1912, occupied the islands of Lemnos on 21 October, Thasos on 31 October, Samothrace on 1 November, Psara on 4 November, Nikaria on 17 November, Mytilene on 21 November and Chios on 24 November. According to Bilal Şimşir, while the Greek Navy was capturing the Ottoman Aegean islands one by one, the Ottoman Navy was lingering in the Black Sea, bombarding Varna, and did not attempt to cross the Aegean Sea. The Ottoman navy returned to the Aegean only after the armistice with Bulgaria, and on 16 December 1912, the Turkish and Greek navies faced each other in front of Gökçeada (Imroz) for the first time. The Ottoman navy failed in this battle against the superior maneuverability and firepower of the Averof battleship and returned to Çanakkale. The two navies then faced each other again in front of Mudros on January 18, 1913. The Ottoman navy suffered an even more severe defeat in this battle. [21]

[20] Afif Büyüktuğrul. Osmanlı (Türk) - Yunan Deniz Silahlanma Yarışı. Belleten. Türk Tarih Kurumu. Ekim 1975, Cilt 39 - Sayı 156, pp. : 725-774 (pp. 736-737).

[21] Bilal Şimşir. Ege Sorunu, pp. LIII-LIV.

As this brief information reveals, the Ottoman Empire de facto lost the Eastern Aegean Islands in a period of approximately three weeks due to the weakness of its navy and inadequate management.

Conclusion

There is no doubt that the weakness of the Ottoman naval power played an important, if not decisive, role in the loss of the Balkan wars. Due to the weakness of the Ottoman naval power, Greek dominance in the Aegean Sea gradually grew stronger after that period. While evaluating these issues, doyen historian/Ambassador Bilal Şimşir states that the Greece maintained its naval superiority thanks to the USA and Britain, which have been helping her with donations for years. Şimşir states that this superiority was balanced when Türkiye started to search for oil in the Aegean with the support of its navy on May 30, 1974. He also states that the superiority of the Greek navy in the Aegean Sea largely ended with the Cyprus Peace Operation carried out in the same period, and draws attention to the following evaluation published in the Economist magazine:

“For the first time since 1912, when Admiral Koundouriotis drove the Turkish fleet into the Dardanelles with the battleship Averof, Turkey is challenging Greece's supremacy in the Aegean.” [22]

The Greeks and the imperialist states that provoked them describe the victories of the Turkish Army on the path to the establishment of the Republic of Türkiye, starting from 1919, and the great defeat suffered by Greece when she attempted to invade Anatolia, as "the Asia Minor Catastrophe." The event that they call the great disaster is actually the very disaster that the "Megali Idea" brought to them. It is the result of pursuing dreams that are far beyond their power and embarking on adventures with the encouragement and support of imperialist states in the first quarter of the twentieth century.

[22] Bilal Şimşir, Ege Sorunu, p. LV.

In this context, the following point always must be taken into consideration: Greece is a country that aspired to become an empire in the age of national states and made her aim of great expansion a state policy. She has a state structure that has internalized the Megali Idea. Towards this end, she always tried to corner Türkiye by securing the backing of the powerful state or groups of states of the period. She never gave up her grandiose claims and has managed to spread its goals over time, through *fait accomplis* in the Aegean Sea and the Eastern Mediterranean. She has successfully employed "Fabian tactics" [23] during the temporary *détente* periods. The "zero-sum game" policies she implements essentially reflect an "offensive neorealist" political approach. We can say that Türkiye has responded to this approach with "counter-offensive neorealist" policies since 1974, especially by strengthening its naval power. [24]

As it will be remembered, on April 10, 2023, the Turkish Navy celebrated the commissioning of its new flagship, the landing helicopter dock (LHD) TCG Anadolu. It was announced on this occasion by the Turkish President that "The TCG Anadolu, is the first warship in the world in this area where drones can land and take off with the largest and heaviest helicopters. She has features that will enable us to conduct military and humanitarian operations in any corner of the world if needed." [25] The Commander of the Turkish Navy, Admiral Ercüment Tatlıoğlu stated in his speech that "taking TCG Anadolu into the service is a result of the Turkish Navy's from the motherland to the open seas policy." He underlined that "TCG Anadolu features a 9.200 meter-square area for air assets and can deploy 12 manned or unmanned combat aircraft, 21 different types of helicopters, and UCAV.

[23] "Fabian tactics", in the style of the ancient Roman general Fabius, are to wear down the opponent by delaying and evading rather than confronting it head-on, trying to gain time to achieve the goal.

[24] Mearsheimer, John J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics* New York & London: W. W. Norton & Company, p. 22. Mearsheimer proposes that in offensive realism states aim "all they can get" and intent to "maximize relative power, with hegemony as their ultimate goal."

[25] Naval News. Turkish Navy Welcomes Its New Flagship, TCG ANADOLU. 10 Apr 2023.

As land vehicles, she can deploy 13 tanks, 27 amphibious assault vehicles, 6 armoured personnel carriers, 33 various light and heavy vehicles, and 15 trailers in her deck. Anadolu is also carry 4 LCMs (landing craft mechanized) and 2 LCVPs (landing craft vehicle personnel).” [26]

It is observed that there are discussions, sometimes including criticism, in a certain section of the public regarding the studies carried out on strengthening the Turkish Naval Forces, the financial resources allocated for this purpose, thought exercises aimed at deepening Türkiye's maritime strategy and the doctrines being developed. In this connection, we deem it useful to remember and remind the following assessment made by the doyen historian/Ambassador Bilal Şimşir in 1976 regarding the importance of Turkish naval power:

“The Aegean problem cannot be considered separately from naval power. Naval power is one of the most crucial factors in the fate of the Aegean. It has always been so. What happened in the Balkan wars is the most striking example of this. Greek revolutionaries confronted the Ottoman Empire with a naval fleet. The new map of Greece was drawn at sea. Greece was born as a maritime state. The Ottoman fleet was destroyed at Navarino. It must be put to an end to such weaknesses” [27]

Türkiye should continue to be realistic in its well-intentioned efforts to find solutions to the Aegean problems, should not allow its well-intentioned efforts to be abused, should continue to respond to essentially offensive neorealist policies with counter-offensive neorealist policies, and should pay utmost attention to “Fabian tactics.”

[26] Naval News. Turkish Navy Welcomes Its New Flagship, TCG ANADOLU.

[27] Bilal Şimşir. Ege Sorunu, p. XXXIX.

Bibliography:

- Halil İnalcık, "Helenizm, Megali Idea ve Türkiye," *Kılavuz. Aylık Kültür Dergisi* 43 (October 2006): 15-24.
- "The London Protocol of 3 February 1830," King's College London, accessed August 15, 2024, <https://kingscollections.org/exhibitions/specialcollections/greece/british-involvement-in-the-war/london-protocol>.
- Great Britain, Parliament, House of Commons, *Papers Relative to the Affairs of Greece. Protocols of Conferences Held in London*. Presented to both Houses of Parliament, by command of His Majesty, May 1830. London: Printed by J. Harrison and Son, 1830. [FCDO Historical Collection].
- C. K. Tuckerman, *The Greeks of Today* (New York: G. P. Putnam's Sons, 1878).
- Michael Llewellyn Smith, *Ionian Vision: Greece in Asia Minor 1919-1922* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1998).
- Fred L. Israel, ed., *Major Peace Treaties of Modern History, 1648-1967, vol. II* (New York: Chelsea House Publishers), [https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_London -
Peace Treaty between Greece, Bulgaria, Serbia, Montenegro and the Ottoman Empire](https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_London_-_Peace_Treaty_between_Greece,_Bulgaria,_Serbia,_Montenegro_and_the_Ottoman_Empire).
- Bilal Şimşir, *Ege Sorunu (Aegean Question). Belgeler (Documents), vol. I* (1912-1913).

- George W. Gawrych, *The Crescent and the Eagle: Ottoman Rule, Islam and the Albanians, 1874-1913* (London: I.B. Tauris, 2006).
- "Treaty of Peace Between Bulgaria and Romania, Greece, Monte-Negro and Servia Signed at Bucharest July 28/August 10, 1913," *The American Journal of International Law* 8, no. 1, Supplement: Official Documents (January 1914): 13-27, <https://doi.org/10.2307/2212403>.
- Bernd Langensiepen, Ahmet Gülerüz, and James Cooper, *The Ottoman Steam Navy, 1828-1923* (Annapolis, MD: Naval Institute Press, 1995).
- Barbara Jelavich, *History of the Balkans: Twentieth Century*, vol. 2 (Cambridge: Cambridge University Press, 1983).
- Demetrius John Cassavetti, *Hellas and the Balkan Wars* (London: T. Fisher Unwin, 1914).
- E. R. Hooton, *Prelude to the First World War: The Balkan Wars, 1912-1913* (London: Routledge, 2014).
- Jacob Gould Schurman, *The Balkan Wars: 1912-1913, 3rd ed.* (The Floating Press, 2009).
- "George Averoff Dead; He Had Expended More Than \$7,500,000 In Charities," *The New York Times*, August 4, 1899, <https://www.nytimes.com/1899/08/04/archives/george-averoff-dead-he-had-expended-more-than-7500000-in-charities.html>.
- Necmi Odabaşı, "Yunan Zırhlısı Averof'un Osmanlı Donanması ve Ekonomisi Üzerindeki Etkileri," *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18, no. 29 (2015/2).
- Maria Vasilikiotou (Meryem Batan), "Savaşta ve Barışta Bir Yunan Gemisi: Averof-Yunan Kaynakları Üzerinden Bir Analiz," *Ankara's Journal of Anatolia and Rumelia Studies*.

- Afif Büyüktuğrul, "*Osmanlı (Türk) - Yunan Deniz Silahlanma Yarışı*," *Belleten* 39, no. 156 (October 1975): 725-774.
- John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: W. W. Norton & Company, 2001).
- "Turkish Navy Welcomes Its New Flagship, TCG ANADOLU," *Naval News*, April 10, 2023, <https://www.navalnews.com/naval-news/2023/04/turkish-navy-welcomes-its-new-flagship-tcg-anadolu>.

